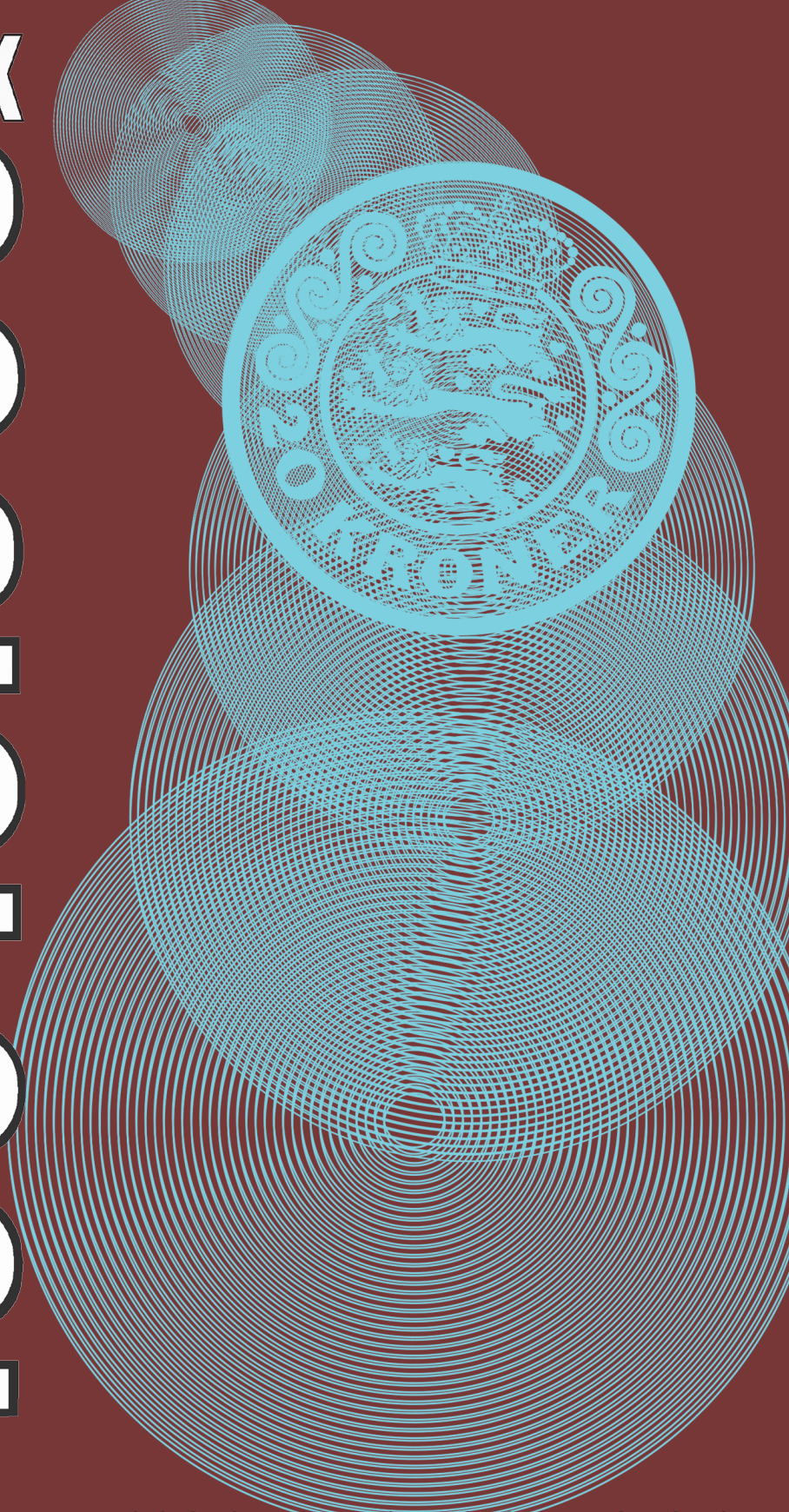

DANSK SOCIOL GI

Nr. 3. 35. årg. 2024

Tidsskrift udgivet for Dansk Sociologiforening af Djøf Forlag

Dansk Sociologi nr. 3/35. årg. 2024

ISSN 0905-5908

© Dansk Sociologiforening

Redaktion:

Lektor Marianne Høyen (ansvarshavende redaktør),
lektor emeritus Peter Abrahamson, seniorforsker
Sarah Alminde, lektor Morten Brænder, adjunkt Sofie
Dencker-Larsen, lektor Tine Fristrup, postdoc. Jakob
Laage-Thomsen, docent Cecilie Kolonda Moesby-
Jensen, lektor Poul Poder, adjunkt Anette Stenslund.

Studenterhjelper:

Carla Schultz

Redaktionssekretær:

Kirsten Meyer

Redaktionens adresse:

Dansk Sociologiforening
c/o Rabbe Consult a/s
Egensevej 25
2770 Kastrup
Tlf. 65 50 15 70, e-mail: mail@dansksociologi.dk
Webseite: www.dansksociologi.dk

Tidsskriftadministration, bestilling af abonnement:

Djøf Forlag
Gothersgade 137, 1123 København K
Telefon: 39 13 55 00, e-mail: forlag@djoefforlag.dk
www.djoefforlag.dk

Abonnementpriser:

2025 (3 numre): 500 kr.

For institutioner: 3.290 kr.

Studerende: 300 kr.

Medlemmer af Dansk Sociologiforening modtager
tidsskriftet elektronisk.

Manuskripter:

Manuskripter til artikler underkastes anonym
refereebedømmelse.

DANSK SOCIOL OGI

Indhold

REDAKTØRENS FORORD

ARTIKEL

- Alexandrina Schmidt
Hverdagsteknologisk digitalisering: Et kvalitativt studie af socialt arbejde og mødet med udsatte borgere i det digitaliserede jobcenter 9

INTERVIEW

- Sofie Dencker-Larsen og Peter Abrahamson
Socialt arbejde og sociologi: interview med Donald Forrester 29

ESSAY

- Heine Andersen
Er fondsregimet ved at overtage dansk forskningspolitik og -praksis? 47

ANMELDELSER

- Frank Cloyd Ebsen
Donald Forrester: The Enlightened Social Worker – An Introduction to Rights Focused Practice 63

- Poul Poder
Bell Hooks: Alt om kærlighed. Nye visioner 66

- Lise Lotte Hansen
Emma Holten: Underskud. Om værdien af omsorg 71

PH.D.-OMTALER

- Christian Haldrup
Managing Algorithmic Flexibility – The quality of work and evolving labour market inequalities in the Danish platform economy 77

- Amanda Krog Juvik
Towards a less resource-intensive everyday life? Exploring relations between food, mobility, and housing practices 80

- KUNSTNERPRÆSENTATION 84**

Redaktørens forord

Dette nummer 3 af Dansk Sociologi 2024 indeholder udover en artikel to bidrag af en lidt utraditionel karakter, nemlig et interview med professor Donald Forrester af Sofie Dencker-Larsen og Peter Abrahamson samt et essay af professor emeritus Heine Andersen

Artiklen "Hverdagsteknologisk digitalisering: Et kvalitativt studie af socialt arbejde og mødet med udsatte borgere i det digitaliserede jobcenter" er skrevet af Alexandrina Schmidt. Hun undersøger, hvordan hverdagslige digitale teknologier, især informations- og kommunikationsteknologier (IKT), påvirker socialt arbejde i danske jobcentre, især i mødet med udsatte borgere. Artiklen bygger på 24 kvalitative interviews med professionelle, der arbejder med langtidsløse borgere med komplekse sociale udfordringer. Artiklen beskriver, at digitalisering af velfærdsarbejdet ændrer arbejdets karakter og relationen mellem professionelle og klienter. Hverdagslige teknologier som fagsystemet Fasit bliver uundværlige redskaber, der strukturerer arbejdet, men de skaber også udfordringer som administrative byrder og begrænsninger i notering af klienters sociale historier. Dette kan føre til en prioritering af målbare data frem for klienters sociale narrativer. Artiklen identificerer et paradoks i teknologiens rolle som både uundværlig for velfærdsrådets rammer og samtidig undværlig, når den skaber frustration og forhindrer fleksible, klienttilpassede løsninger. Videre analyserer forfatteren, hvordan professionelle strategisk bruger eller undgår teknologier i møder med klienter, for eksempel ved at bevare en personlig interaktion eller ved at involvere klienter i digitale processer for at skabe gennemsigtighed.

Sofie Dencker-Larsen og Peter Abrahamson har interviewet Donald Forrester om hans arbejde. Forrester er professor i socialt arbejde ved Cardiff University, Wales og har mangeårig erfaring med at etablere og lede forskningscentre såsom CASCADE Children's Social Care Research and Development Centre, What Works for Children's Social Care og Tilda Goldberg Centre. I forbindelse med arbejdet med Københavns Professionshøjskoles forskningscenter Center for Bedre Børneliv besøgte Forrester i løbet af efterårssemesteret 2024 København flere gange.

Gennem interviewet reflekterer Forrester over forholdet mellem forskning og praksis inden for socialt arbejde, og hvorledes dette relaterer til sociologien, herunder betydningen af forskningscentre som platforme for idéudvikling og samarbejde, og hvordan forskning kan påvirke samfundet indirekte gennem teori og kritisk engagement med praksis. Han diskuterer sociale udfordringer som magtanvendelse i socialt arbejde og nødvendighe-

den af en kritisk forståelse af sociale problemer, herunder hvordan stigmatisering og sociale konstruktioner påvirker praksis. Forrester understreger, at socialt arbejde bør balancere mellem at være styrkende og undgå undertrykkelse. Artiklen inkluderer konkrete eksempler, såsom udviklingen af kontekstuel beskyttelsesmetode og familierådslagning, der illustrerer sociologiske tilgange til at tackle komplekse sociale problemer. Forrester fremhæver også sociologiens rolle i at udfordre positivistiske paradigmer inden for evalueringsforskning og fremhæver behovet for en teori-baseret tilgang. Artiklen konkluderer med en opfordring til at integrere sociologi og socialt arbejde mere dybtgående for at skabe meningsfulde sociale forandringer.

“Er fondsregimet ved at overtage dansk forskningspolitik og -praksis?” analyserer Heine Andersen den voksende indflydelse, som private fonde har på dansk forskningspolitik og praksis. Andersen fremhæver, at fondenes økonomiske styrke har ført til en omstrukturering af forskningens finansierings-system, hvor over 50 % af universitetsforskningen i dag finansieres gennem eksterne midler, hovedsageligt fra private fonde. Dette skaber afhængighed og påvirker forskningens retning, emnevalg og faglige prioriteringer. Essayet beskriver konsekvenserne af fondsregimets vækst, herunder en stigende andel midlertidige ansættelser, skæv fordeling af ressourcer mellem fagområder (med STEM som vinderne) og en svækket akademisk frihed. Universiteternes basismidler bruges i stigende grad til at medfinansiere fondsstøttede projekter, hvilket yderligere forstærker afhængigheden af eksterne midler. Andersen peger på, at denne udvikling underminerer kollegialt selvstyre og demokratiske strukturer, som tidligere sikrede akademisk frihed. Andersen argumenterer for, at fondsregimet og universiteternes hierarkiske ledelsesmodel skaber en tavshedskultur, hvor økonomisk pres og usikre ansættelsesvilkår hæmmer kritisk debat og fri forskning, og konkluderer, at forskningspolitik ikke kan overlades til fondene alene, da deres beslutninger ikke er demokratisk legitimerede og ofte reflekterer snævre økonomiske interesser. Der opfordres til en genopretning af balancen mellem eksterne og basismidler samt en styrkelse af universiteternes uafhængighed og faglige mangfoldighed.

I nummeret indgår også tre anmeldelser:

- Frank Cloyd Ebsen anmelder Donald Forrester: *The Enlightened Social Worker – An Introduction to Rights Focused Practice*. Policy Press, 2024.
- Poul Poder anmelder Bell Hooks: *Alt om kærlighed. Nye visioner*. Oversætter: Juliane Wammen. Forlaget Grif, 2024.
- Lise Lotte Hansen anmelder Emma Holten: *Underskud. Om værdien af omsorg*. Politikens Forlag, 2024.

Endelig er der to ph.d.-præsentationer:

- Christian Haldrup: Managing Algorithmic Flexibility – The quality of work and evolving labour market inequalities in the Danish platform economy.
- Amanda Krog Juvik: Towards a less resource-intensive everyday life? Exploring relations between food, mobility, and housing practices.

Redaktionen ønsker alle en god læselyst.

Marianne Høyen

Hverdagsteknologisk digitalisering: Et kvalitativt studie af socialt arbejde og mødet med udsatte borgere i det digitaliserede jobcenter

Studier af digitalisering fokuserer ofte på de nyeste teknologiske og digitale udviklinger. Imidlertid tenderer forskningen til at overse de hverdagsteknologier, der understøtter og reproducerer hverdagslivet og det daglige arbejde i institutionelle kontekster. Denne artikel fokuserer på sådanne teknologier og belyser det hverdagslige i det digitaliserede jobcenter. Med et empirisk afsæt i kvalitative interviews med professionelle, som udfører socialt arbejde med udsatte borgere i jobcentre tager artiklen en interaktionistisk tilgang til at undersøge samspillet mellem hverdagsteknologier, socialt arbejde og mødet med klienten. Analysen demonstrerer først, at hverdagsteknologier, såsom fagsystemet Fasit, indgår i etablerede rutiner i den professionelles arbejde og udgør en uundværlig del af velfærds mødet. Dernæst viser analysen også, at de professionelle søger at undvære sådanne systemer, når det i deres vurdering ikke kommer klienterne til gavn. Analysen demonstrerer også, at nogle strategiske muligheder er tilgængelige for de professionelle i velfærds mødet, når de bruger hverdagsteknologier. Her kan de søge at undgå teknologierne, anvende en skulder-til-skulder-løsning for en personlig interaktion og bruge teknologier strategisk til at tjekke op på information. Studiets analyser visualiserer, at digitaliseringens muligheder og udfordringer er uløseligt forbundene. Artiklen argumenterer for at udvide fokuset fra nye og spektakulære teknologier til hverdagsteknologier, som understøtter, producerer og reproducerer mødet mellem system og klient og udgør en (u)undværlig del af velfærdsarbejdet.

Keywords: digitalisering, hverdagsteknologi, klient, socialt arbejde, udsatte, velfærds møde

Introduktion

Digitaliseringen af den offentlige sektor forårsager ændringer i den måde, socialt arbejde fungerer på. For eksempel ændrer digitale løsninger og teknologier den måde, hvorpå professionelle samarbejder med hinanden, velfærds mødet, relationen til klienter, den hverdagslige arbejdspraksis osv. Imidlertid forandres den offentlige sektor ved både nye spektakulære teknologier og hverdagslige teknologier (Plesner & Justesen 2022). Nye spektakulære teknologier er f.eks. algoritmiske løsninger, intelligente robotter og risiko-værktøjer, mens hverdagslige teknologier udgør de teknologier, som er velintegrerede i det hverdagslige sociale velfærdsarbejde (Dourish et al. 2010; Michael 2006; Pink et al. 2017), såsom telefoner, fagsystemer og simple digitale værktøjer. På grund af deres hverdagslige karakter bliver disse teknologier til en vis grad usynlige og undviger den populære og forskningsmæssige interesse (Mullan & Wajcman 2019; Pink et al. 2017; Plesner & Justesen 2022). Denne artikel sætter fokus på disse hverdagsteknologiers anvendelse i velfærdsarbejdet.

Hverdagsteknologier afgrænses i denne artikel til informations- og kommunikationsteknologier (IKT). IKT'er er teknologier og strukturer, som gør det muligt at indsamle, opbevare og kommunikere information på en effektiv måde (Gillingham 2014; López, Pérez & Aguilar-Tablada 2018). Disse teknologier er blevet uundværlige i hverdagslivet og arbejdslivet på grund af deres integration i hverdagslivets rutiner og aktiviteter (Lupton 2015). I den offentlige sektor indgår, understøtter og udfordrer IKT'er velfærds mødet. Velfærds mødet mellem den professionelle og klienten er karakteriseret ved en asymmetrisk magtrelation, som tilgodeser den professionelle (Järvinen 2001; Mäkitalo 2006). Hverdagsteknologier producerer og reproducerer denne asymmetriske magtrelation i velfærds mødet, de etablerede rutiner samt eksisterende og nye eksklusionsmekanismer for udsatte borgere.

Denne artikel fokuserer på socialt arbejde med udsatte borgere og tager empirisk afsæt i danske jobcentre. Analysen bygger på 24 kvalitative interviews med professionelle, som udfører socialt arbejde med udsatte borgere i jobcentre. Artiklens forskningsspørgsmål er således: Hvordan integrerer og bruger de professionelle hverdagsteknologier i deres arbejde og i velfærds mødet med udsatte klienter i danske jobcentre?

Denne artikel antager et interaktionistisk perspektiv på mødet mellem professionel og klient. I dette perspektiv betegnes borgeren som en klient, der må forhandle sin problemidentitet i overensstemmelse med velfærdsinstitutionens organisering og definition af ens sociale problem (Järvinen 2001). Jobcentrets professionelle må i så fald forstås som dem, der udfører socialt arbejde og håndterer klientens institutionelt definerede sociale problem, som i denne artikel er ledighed. Artiklen demonstrerer hverdagsteknologiernes (u)undværlighed i velfærds mødet mellem klient og den professionelle og argu-

Alexandrina Schmidt

Ph.d.
VIVE – Det Nationale
Forsknings og Analyse-
center for Velfærd

alsc@vive.dk

menterer for at udvide fokuset fra nye spektakulære teknologier til hverdagsteknologier.

Velfærds mødet, hverdagsteknologier og socialt arbejde

Informationssystemer udgør ét eksempel på professionelles brug af hverdagsteknologier i velfærds mødet. Forskningen i informationssystemer har fokuseret på, hvordan socialt arbejde har ændret karakter grundet den øgede digitalisering og har udviklet sig til en tjeklisteadfærd (Schrøder et al. 2022), hvor målbare informationer om klienten prioriteres frem for klienters sociale fortællinger (Gillingham 2013; Parton 2008; Steyaert & Gould 2009). F.eks. viser Huuskonen og Vakkari (2015), at de professionelles måde at notere information om klienter på og udvælge, hvilken information der noteres, afhænger af bevidste og ubevidste valg. Disse valg genererer bestemte fortællinger om klienterne i de digitale systemer og er påvirket af vurderinger af klientens udsathed og arbejdets hverdagslige begrænsninger (Huuskonen & Vakkari 2015). Andre studier understøtter disse fund og viser, at professionelle træffer mere strategiske beslutninger i deres brug af informationssystemer som kan afhænge af deres vurderinger af klientens udsathed (Schmidt 2023; De Witte, Declercq & Hermans 2016). Desuden viser de Witte et al. (2016), at såfremt informationssystemer belaster professionelles praksis og rolle, kan de udvikle og anvende strategier til at bevare den relationelle og narrative tilgang til klienterne. I denne artikel indgår fagsystemet Fasit som et eksempel på et informationssystems (u)undværlighed i de professionelles praksis, mens en bred vifte hverdagsteknologier udgør et eksempel på, hvordan de professionelle udvikler strategier i deres brug af teknologier i velfærds mødet, som tilgodeser deres professionelle rolle og tilgang til klienterne.

En anden type hverdagsteknologi er selvbetjeningsløsninger. Disse indebærer digitale løsninger til borgere såsom e-Boks, digitale ydelsesansøgninger, diverse løsninger via borger.dk osv. Litteraturen om selvbetjeningsløsninger beskriver den iboende forventning, sådanne løsninger har til

borgerens kompetencer til at lære at navigere på digitale platforme, hvilket i litteraturen diskuteres som det at være "digital by default" (Helsper 2011; Pors & Schou 2021; Wright, Fletcher & Stewart 2020). I et dansk studie viser Schou og Pors (2019), at den øgede implementering af obligatoriske digitale selvbetjeningsløsninger kan resultere i, at eksisterende uligheder forstærkes, mens nye uligheder opstår, fordi de allerede socialt udsatte borgere ikke har de nødvendige evner til at navigere i de obligatoriske selvbetjeningsløsninger. Hertil beskriver Pors (2015), at udbredelsen af selvbetjeningsløsninger resulterer i det, man kan kalde skulder-til-skulder-service snarere end ansigt-til-ansigt, hvilket ændrer relationen mellem professionel og klient. Denne ændring kan bringe positive ændringer med sig, i og med at klienten kan føle sig mere inkluderet og ligestillet med den professionelle (Pors 2015:186 f.). Velfærdsmødet er traditionelt styret af et asymmetrisk magtforhold, som begunstiger den professionelle (Mäkitalo 2006; Mik-Meyer & Silverman 2019). Skulder-til-skulder-service kan derfor bidrage til en genforhandling af dette forhold. På den anden side kan denne nye måde at udføre service på også yde pres og ændringer i den professionelles rolle, såsom at mødet bliver mere uformelt, emotionelt pres og et mere fragmenteret velfærdsmøde (Pors 2015). Ifølge nyere forskning er der mangel på yderligere fokus på implikationerne af selvbetjeningsløsninger for de hverdagslige interaktioner mellem udsatte klienter og professionelle (Lindgren et al. 2019; Madsen et al. 2022; Nordesjö, Scaramuzzino & Ulmestig 2022; Pors & Pallesen 2021).

En tredje måde, hverdagsteknologier er integreret i velfærdsmødet på, er ved brugen af kommunikationskanaler såsom telefoner, e-mailsystemer, chat o.l. Kommunikation gennem et teknologisk medium udgør medierede interaktioner (Thompson 2020) og kan i et velfærdsmøde producere specifikke identitetsforhandlinger af klient og professionel (Olsen & Olstedal 2022; Phillips 2019; Räsänen 2015). Medierede velfærdsmøder kan både fremme relationer til klienter men også fremmedgøre andre (Breit et al. 2021). Tilsvarende beskriver Christensen et al. (2022), at digital kommunikation i socialt arbejde kan resultere i etiske dilemmaer og begrænset adgang til sensoriske og kropslige symbolske handlinger såsom øjenkontakt, men den kan også skabe positive resultater såsom at opbygge relationer med svært tilgængelige klienter (Christensen et al. 2022).

Brugen af hverdagsteknologier, fokuseret på IKT'er, i velfærdsmøder kan således bidrage med visse muligheder og udfordringer. Forskningen peger på, at digitaliseringens muligheder og udfordringer er tæt forbundne (Steiner 2021) og bør undersøges sådan. Litteraturen påpeger desuden, at der endnu mangler mere mikro-sociologisk fokus på brugen af IKT'er i velfærdsmøder, som kan fremhæve hverdagspraksissers betydning i velfærdsmødet (Lindgren et al. 2019; Madsen et al. 2022; Pors & Schou 2021). Med udgangspunkt i dette bidrager denne artikel med et interaktionistisk perspektiv på IKT'er som hverdagsteknologier, der er velintegrerede i velfærdsmødet og bliver taget for givet.

Et interaktionistisk perspektiv

Det interaktionistiske perspektiv bygger i denne artikel på Goffmans (1967, 1969, 1972, 1986) koncepter og fokuserer på professionelles beskrivelse af deres hverdagslige brug af velfærdsteknologier og deres strategier til at undgå og integrere disse i mødet med de udsatte klienter. Fokuset er på de professionelles selvfremsstilling og positionsforhandlinger. En grundlæggende forudsætning for en interaktion er, at de involverede individer vil hjælpe hinanden med at opretholde hinandens selvfremsstillinger, eller 'ansigt', som Goffman (1967:7) beskriver. Til dette er der en række praksisser tilgængelige, som hjælper en med at opretholde sit ansigt. For eksempel vil man forsøge at undgå, at det som opfattes som en trussel mod ens ønskede selvrepræsentation (Goffman 1972:15) ved at skifte emne, undgå et tema, som kan lede til pinlighed, o.l. Hvis ens selvrepræsentation drages i tvivl, vil man forsøge at tilbyde en forklaring og en retfærdiggørelse af ens udtalelse (Goffman 1969). Ligeledes vil man forsøge at opretholde en bestemt ramme om velfærdsmødet og holde interaktionen inden for de etablerede regler inden for denne ramme (Goffman 1986). De professionelle og klienter udfylder hertil nogle bestemte sociale roller, som de har tilegnet sig og opretholder igennem gentagne interaktioner (Goffman 1972), der passer ind i de etablerede rammer.

Et velfærdsmøde kan også være et udtryk for en strategisk interaktion, i hvilken information bliver strategisk, og de interagerende parter vil forsøge at overbevise hinanden om deres selvfremsstilling (Goffman 1969). Hertil vil der indgå tests for misrepræsentation og søgen efter at få indsigt i alt relevant information om den anden part (Goffman 1969). Dette interaktionistiske apparat vil blive benyttet som det teoretiske perspektiv, hvormed professionelles brug af hverdagsteknologier i velfærdsmøder forstås.

Data og metode

Studiets empiriske materiale bygger på interviews med 24 professionelle, som udfører socialt arbejde med udsatte borgere i jobcenteret. Disse interviews er indsamlet fra tre danske jobcentre og er specifikt fokuseret på de professionelle, som arbejder med udsatte borgere over 30 år, der er langtidsledige, modtager de laveste velfærdsydelse (såsom kontanthjælp, ressourceforløbsydelse o.l.) og oplever komplekse udfordringer af social, psykisk og fysisk karakter. De professionelle er i dette studie dem, der udfører socialt arbejde med klienterne og arbejder med klienterne på deres institutionelt definerede sociale problem, dvs. ledighed. Dette følger Mik-Meyers (2017) definition af professionelle ved at fokusere på det sociale arbejde med klienterne, der udfører, snarere end den uddannelsesmæssige baggrund. Socialt arbejde på jobcenteret omhandler håndtering af en bred vifte af udfordringer og arbejdsopgaver omkring en klients sag (Caswell 2020). De interviewede professionelle mødes

med klienterne hver tredje måned eller oftere, hvis de vurderer, der er behov for dette, og udgør en gruppe, som udfører professionelt socialt arbejde med klienterne.

De tre jobcentre har arbejdet med og haft en bred anvendelse af digitale teknologier og ligger i tre lignende medium-store danske byer. I disse jobcentre udvalgte jeg de teams af professionelle, som arbejdede med den særligt udsatte borgergruppe over 30 år. Disse teams varierede i størrelse mellem 15-20 ansatte.

Interviewene var udført i foråret 2021 som del af et ph.d.-projekt (Schmidt, 2024). På grund af COVID-19-nedlukningen blev interviewene udført online over teams (15) eller over telefon (9). Interviewene varede mellem 43 og 102 minutter, gennemsnitligt 78 minutter. Interviewene handlede om de professionelles tidligere og nuværende oplevelser med at bruge digitale teknologier og systemer i deres arbejde, såsom Schultz Fasit, KY (ydelesessystem), SBSYS (journaliseringssystem, som taler på tværs af områder som fx læge og psykiatri), SAPA (sags-og partsoverblik), Mediconnect (indhenter f.eks. lægeerklæringer), Skype, Teams, telefon og mail o.l. Fagsystemet Fasit er særligt vigtigt for de professionelles hverdag. Fasit er et system udviklet af Schultz til at understøtte arbejdsgange i jobcenteret, som stræber efter at være enkelt og intuitivt for professionelle, kan skabe overblik over jobcenterets målopfyldelse for ledere samt levere en effektiv og intelligent løsning til hele beskæftigelsesindsatsen (Schultz, 2024). I dagligdagen holder systemet styr på en klients sag i jobcenteret, såsom noter fra samtaler, handlingsplan, notater, klientens baggrundoplysninger, klientens CV og jobparathed osv.

Alle interviews er optaget og opbevaret i henhold til gældende GDPR-lovgivning. De udvalgte citater i denne artikel er blevet gennemgået på en måde, hvor alt identificerbar information er ændret således, at der ikke kan tilbageføres til de enkelte personer, såsom klient navne, sagsspecifikationer og andet. Interviewpersonernes pseudonymer er ydermere ændret og byttet ud på tværs af publikationerne i ph.d.-projektet, så der sikres, at udsagnene ikke kan føres tilbage til de enkelte professionelle. Interviewene er transskriberet fuldt, og processen tog notits af pauser, lyde og intonationer i kantede parenteser der, hvor det var meningsgivende for det udtrykte. Informeret samtykke blev indhentet og lydoptaget før interviewets begyndelse. Studiet følger den danske kodeks for integritet i forskning (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2014).

Kodningen af det empiriske materiale er primært foretaget ved hjælp af en konstruktivistisk grounded theory-tilgang (Charmaz 2014) og med inspiration fra den symbolske interaktionisme. Helt konkret startede processen med en åben kodning og læsning af interviewene, hvilket ledte frem til flere ideer og åbne kategorier. En ny åben kodning af kategorien 'hverdagsbrug af teknologi' viste flere nye temaer og koder, som blev grupperet i tre overordnede kategorier: 'hverdagsteknologiernes uundværlighed', 'hverdagsteknologiers

undværlighed', 'strategisk brug af teknologier'. Artiklens analyse tager udgangspunkt i disse tre analytiske kategorier.

Analyse

Den følgende analyse har fokus på de professionelles fremstilling af deres arbejdsrutiner, som involverer brug af hverdagsteknologier, såsom fagsystemet Fasit. Ved brug af fagsystemet Fasit som et eksempel beskriver jeg først paradokset i hverdagsteknologisk (u)undværlighed. Jeg viser først, hvordan fagsystemet Fasit integreres som en uundværlig del af de professionelles arbejdsrutiner, og herefter hvordan de professionelle også forsøger at undgå systemet. Analysen zoomer herefter ind på velfærdsmødet og viser, hvordan nogle strategiske muligheder kan blive tilgængelige for den professionelle ved brug af hverdagsteknologier i velfærdsmøder.

At 'leve i Fasit': Teknologiens uundværlighed

"I: Og det her Fasit, hvad bruger du det til?

Rasmus: Alt.

I: Alt?

Rasmus: Alt. Ej men det er... Prøv at høre, det er der alle oplysninger om borgeren er inde. Der ligger jeg opgaver ind til mig selv så jeg kan huske det, hvis der er et eller andet jeg skal. Det er der jeg får oplysninger om at borgeren ikke har husket at booke tid med mig. Det er der jeg får at vide at borgeren har været på ferie. Det er der jeg får at vide hvis borgeren har været sygemeldt og... Så det er derfor jeg siger alt. Altså. Det kan jeg simpelthen... Hvis man vil, så kan man et langt stykke henne ad vejen leve i Fasit" (Rasmus).

De professionelle beskriver fagsystemet Fasit som uundværligt i deres arbejdsdag. Da alle sagerne og information om borgerne er registreret og opbevaret i systemet, kan man, som Rasmus beskriver i citatet ovenfor, "langt stykke henne ad vejen leve i Fasit" (Rasmus), som har det fulde overblik over en klients sag og organiserer ens egen arbejdsdag. Systemet indgår som en fast del af arbejdsrutinerne og er "faktisk det første, man åbner om morgenen" (Agnes). En anden professionel udtrykker, at det vil være "fuldstændig umuligt at udføre mit arbejde, hvis jeg ikke havde det [Fasit]" (Sigrid), fordi "[v]i er så afhængige af Fasit" (Sigrid) og "i Fasit, der kan vi næsten alting"

(Lise). Denne afhængighed af systemet for hverdagens arbejdsrutiner visualiserer teknologiens integration i hverdagen og dennes uundværlighed for, at arbejdet med klienterne fungerer. Arbejdet bliver etableret som en rutine, der "sidder på rygraden" (Jette) og hjælper med at holde sig opdateret om ens klientsager. Systemets tillæring kan være tidskrævende, "og det tager tid tror jeg for især nye medarbejdere. Det kan tage rigtig lang tid at sætte sig ind i det og lære at bruge det. Men når man så har lært det, så hjælper det rigtig meget" (Mira). Tillæringsprocessen gør, at systemet indarbejdes i en arbejdsrutine, der understøtter den daglige arbejdsgang med klienterne og integreres på en måde, så denne bliver hverdagslig og taget for givet. Dette peger på, hvad Plesner og Justesen (2022:150) beskriver som den mørke side af digitaliseringen, i og med at hverdagslige digitale rutiner i arbejdet bliver overset, glemt og til en vis grad usynlige. Anden litteratur beskriver, at man først lægger mærke til en hverdagslig teknologi, når systemet bryder sammen (Dourish et al. 2010). Lige netop dette beskriver blandt andre Martin:

"Hvis systemet går ned, ja. Så er det svært at lave sit arbejde. Så er det træls. Det er virkelig nederen. Hvis Fasit går ned, så er det svært at lave *rigtig* meget arbejde. Så er det faktisk virkelig svært, for Fasit kommunikerer med alle de andre programmer. Hvis Fasit går ned, så bruger jeg ofte tiden på at læse nogle filer på min computer. Det kan være guide til, hvordan man laver et Jobnet-CV. Det kan være at dokumentere *lidt* i Word. Jeg kan læse op på nogle forskellige samtalemetoder osv. Men altså, det er ligesom dér, alt mit arbejde ligger. Så hvis Fasit går ned, så er man på skideren, skulle jeg lige til at sige [griner]. Så har man ikke så meget at tage sig til" (Martin).

Som Martin beskriver, er "det svært at lave sit arbejde", og det er svært at "lave *rigtig* meget arbejde", hvis systemet ikke fungerer, hvilket vidner om dennes uundværlige karakter. For at Martin kan opfylde og opretholde sin professionelle rolle samt den organisatoriske ramme om velfærdsmødet, er han afhængig af Fasits funktion. Hans arbejde ligger i Fasit, som spiller en rolle i at opretholde hans professionelle ansigt og selvfremsstilling. En anden professionel understøtter dette ved f.eks: "Jeg kan jo ikke skrive [hvis Fasit ikke virker], jeg kan ikke ringe til en borger, for jeg har ikke deres telefonnummer andre steder. Alt hvad man skal [griner], det ligger derinde" (Bente). Klientssystemet Fasit er således et eksempel på et system, som er blevet velintegreret i hverdagen ved at tage del i velfærdsmødet, mediere og strukturere forberedelsen før mødet, give den professionelle den nødvendige viden til at gennemføre velfærdsmødet samt gennemføre dokumentationen og noteringen efter eller under mødet o.l. hverdagslige praksisser. Denne hverdagsteknologi spiller en rolle i at danne selve rammen for og understøtte indholdet

af velfærdsmødet, hvori de sociale roller af professionel og klient forhandles, opretholdes og udspilles, og organisationelle mål opnås.

"Kolde facts" og "ligegyldigheder": Teknologiens undværlighed

"Fasit er jo fint og det gør det det skal, når det virker. Men der er nogle gange med de der registreringssystemer, der er godt nok mange klik til ingenting. Lad os sige den her vejledning, der skal vi registrere, at vi har vejledt borgeren. Og det er et forberedt journalnotat, hvor vi skal gå ind og skrive på, hvilken måde vi har vejledt borgeren og det burde jo være nok, men nej! Så skal vi også, inden vi lukker det der notat ned om hvordan vi har vejledt borgeren, så skal vi også vedhæfte selve vejledningen ellers, så gælder det der journalnotat ikke. Og det giver jo ikke nogen mening oppe i mit hoved. Det kunne jo være fuldstændig ligegyldigt. Så der er nogle gange man tænker, hvorfor skal jeg lave ekstra handlinger for at underbygge noget, jeg lige har skrevet. Alt andet jeg skriver i journalnotater bliver jo taget for gode varer, fordi det er jeg ansat til" (Kira).

Oplevelsen af, at der er "mange klik for ingenting" (Kira) genkendes på tværs af de professionelle som ulempen ved systemets omstændige rutiner, hvilket ifølge Kiras citat fremkalder frustration over at skulle bekræfte noget, han opfatter som del af den professionelle rolle. Fra systemvinklen vidner dette om standardiserede systemers muligheder for at opretholde og øge en gennemsigtighed omkring klienters sager (Matarese & Caswell 2018). Ikke desto mindre skaber denne dobbelte registrering frustration og en diskrepans mellem systemets krav og de professionelles forståelse af deres rolle.

De problemer, som de professionelle beskriver ved klientsystemets funktion, har generelt en hverdagslig karakter. De fortæller om mange klik, en høj administrativ byrde og beskriver nogle af arbejdsgangene som omstændige, der "spilder tid, hvor jeg kunne have gjort noget andet" (Kira). Flere professionelle beskriver arbejdet som "meget spille-tid i Fasit" (Mira) og mange processer af at klikke frem og tilbage og "skrive i en Word fil og så kopiere det ind i Fasit" (Martin). Disse udfordringer fremstår hverdagslige og "kedelige" (Nanna). En professionel, Nanna, beskriver vrede over systemets omstændige administrative processer og hverdagslighed, som tager tid væk fra opgaver, hun beskriver som kernen af sin professionelle rolle, dvs. socialt arbejde med klienterne.

“Nanna: Der er nogle af mine kollegaer som er mega gode til det [Fasit] og som mener, at det skal da være i orden, ellers får man det dårligt. Jeg får det dårligt over at skulle gøre det.

I: Hvorfor får du det dårligt over at skulle gøre det?

Nanna: Fordi jeg synes det er kedeligt.

I: Fordi du synes det er kedeligt?

Nanna: Jeg synes det er kedeligt og det siger mig ikke noget. Det siger mig ikke noget at skulle sidde og jeg synes det er omvendt slid. Altså de kender den her målgruppe, de skal fritages for størstedelen, kan de ikke bare være fritaget. Og så hvis det lige pludselig sker, at de som fuglen Fønix, at de rejser sig fra asken og kan det hele, skal vi så ikke sige jeg registrer det der? Men det er vi ikke enige om [griner]” (Nanna).

I det ovenstående beskrives systemet som “kedeligt” og fremstår som “omvendt slid”. Dette bliver begrundet af Nanna med en bekymring for hendes klienter og deres udsathed. Nanna tilbyder en forklaring (Goffman 1966:15) for at retfærdiggøre sin frustration med og beskrivelse af systemet som “kedeligt” ved at henvise til hendes målgruppes udsathed og det umulige i, at de som en mytisk “fuglen Fønix, at de rejser sig fra asken og kan det hele” (Nanna). Heri fremstår Nannas legitimering af ønsket om at undgå det “omvendte slid” ved en henvisning til vigtigere dele af arbejdet, dvs. hjælpe klienterne. Samme modstand mod systemets hverdagslige, kedelige og omstændige krav ses hos andre professionelle, som også henviser til hensynet omkring deres klienters velfærd og det sociale arbejde. For eksempel beskriver Line, at systemet Fasit både er en hjælp, men også sætter begrænsninger for hendes arbejde, i og med at nogle borgere har behov for individuelle aftaler om f.eks. opringning, inden hun sender en indkaldelse grundet deres udsathed, såsom psykiske udfordringer, som gør det at modtage et brev på e-Boks uden forudgående advisering angstprovokerende. Line udtrykker at: “man vil gerne tage de individuelle hensyn, men det kan man ikke altid med de her store systemer og sagsmapper”. En anden professionel, Lars, beskriver, hvordan systemerne kan have begrænsninger i ikke at tillade nok social information om klienterne i at blive noteret, da der er systemiske begrænsninger for, hvor meget og hvilken tekst der må tilskrives. På samme vis beskriver Rasmus, at han “mangler nogle ting i de der rapporter” (Rasmus) i Fasit, da der ikke tages højde for de “bløde værdier tager den ikke med, *overhovedet*. Den har de kolde facts [...]” (Rasmus). Rasmus beskriver “kolde facts” som forklaringer på, hvorfor man fx ikke har søgt job eller været på ferie, som kan skyldes no-

get i klientens udsathed, men som ikke kan ses noteret i selve systemet. Denne udfordring udfoldes også af Jette:

“Man bruger meget tid på noget, ja, så skal man sende en vejledning, og så skal man sådan, og gennem tjeklister... Det skal man. [...] Så tænker jeg, hvor bruger vi meget tid på ligegyldigheder i stedet for det vigtige, for det er fint nok vi skal skrive ned, hvad vi har snakket med borgerne om. Men jeg synes nogle gange vi bruger meget tid på ligegyldigheder, hvis man må kalde det det. Som ikke er noget, hvor jeg tænker at det kommer borgerne til gavn, det vi sidder her for. Som er mere for at gøre nogen tilfreds, alle mulige visioner og høje herrer” (Jette).

Her beskriver Jette begrænsningen ved at skulle holde sig til standardiserede krav om tjeklister og målbar information, som noteres og registreres i systemet som de “kolde facts” (Rasmus), som “ligegyldigheder” (Jette). Jette savner herimod muligheden for at bruge tiden på det, der “kan komme borgerne til gavn”, det “vi sidder her for”, dvs. socialt arbejde med de udsatte borgere frem for opfyldelsen af institutionelle mål og visioner fra ledelses- og det politiske niveau – “visioner og høje herrer”, som Jette udtrykker dette. Dette dilemma visualiserer det, som litteraturen om informationssystemer fremhæver som forskellen på målbar information og tjeklisteadfærd (Schrøder et al. 2022), der passer ind i systemets opbygning og krav og social information, som handler om borgernes egne fortællinger om deres liv, sociale problematikker o.l. (Gillingham 2015; Lagsten & Andersson 2018; Parton 2008). Dilemmaet visualiserer den hverdagslige begrænsning i arbejdet med informationssystemer i velfærds møder med udsatte borgere, hvor de professionelle har behov for mere individuel tilpasning til klienternes udsatte positioner og ønsker at undvære dele af systemet i hverdagslige interaktioner med de udsatte klienter. Systemets registreringskrav skaber således konflikt for de professionelles opfattelser af deres rolle og selvfremstilling i en velfærdsramme, når de arbejder med udsatte klienter.

Brugen af hverdagsteknologier såsom Fasit præsenterer et paradoks i både at være uundværligt for velfærds mødets ramme og den professionelles rolle, men også undværligt ved at udfordre selvsamme rolle og ramme ved at være stringent, omstændigt og utilpasset til den udsatte klientgruppe. I det næste afsnit zoomer jeg ind på velfærds mødet og de professionelles fortællinger om deres mere strategiske brug eller undgåelse af de tilgængelige hverdagsteknologier i sådan et møde.

Strategiske beslutninger i velfærdsrådet

De professionelle omtalte en bred vifte af digitale værktøjer og teknologier, som de anvendte i velfærdsrådet med klienten, såsom informationssystemer, telefoner, selvbetjeningsløsninger osv. I deres selvfrestillinger lagde de vægt på at fremme en personlig interaktion, som vedligeholdte opmærksomheden og fokuset på selve klienten. For eksempel skelnede de mellem at tage digitale noter som noget, der gjorde interaktionen "upersonlig" (Martin), hvorimod noter i hånden blev præsenteret som noget, der vedligeholdte fokuset på interaktionen og øjenkontakten. En anden professionel udtrykte: "at sidde bag en skærm og skrive foran klienten, det gør jeg simpelthen ikke. Så mister jeg fokus" (Agnes). En tredje professionel, Kira, forklarede: "Jeg kan ikke, have øjenkontakt med en klient, samtidig med at jeg koncentrerer mig om at skrive hele sætninger" (Kira). Flere professionelle kommenterede specifikt på øjnens rolle. Dette gjaldt særligt arbejde med klienter, der er "overdrevent udadreagerende" (Solveig) og "vrede" (Lars) i de professionelle vurderinger. En professionel beskrev, at det er vigtigt ikke at lade noget digitalt forstyrre ansigt-til-ansigt-samtaler med udadreagerende klienter: "men i de tilfælde, hvor jeg altid skal holde øje med ... psykopatens øjne, så har jeg ikke en skærm at kigge på [puster tungt ud]" (Helle). Solveig fortalte, at med klienter, hun opfatter aggressive eller vrede, kan hun ikke undvære at holde øje med deres øjne: "Jeg skal hele tiden kunne læse situationen. Og i de tilfælde ... tager jeg ikke engang min computer med, fordi den kan smides. En skriveblok og en kuglepen rammer ikke så hårdt, så dem kan jeg medbringe" (Solveig). At bruge digital teknologi på en måde, der flytter opmærksomheden væk fra den andens ansigt, præsenteres således som noget, der bør undgås for at opretholde en nærværende og opmærksom interaktion samt præsentere et fælles opmærksomhedsfokus. De professionelle er således optaget af at præsentere en personlig og nærværende front, når de beskriver praksisser for selektivt at undgå visse opmærksomhedsskift ved brug af digitale teknologier og værktøjer i velfærdsrådet. Samtidig ser vi her også en tilpasning til klienten i den måde professionelle kommenterer på klienter, der eksempelvis har en udadreagerende adfærd og herved spiller en rolle for deres egen brug (eller ikke brug) af hverdagsteknologier i mødet. Det kan udledes, at der sker en strategisk brug af hverdagsteknologi i velfærdsråd af afhængigt af den professionelle opfattelse af klienten.

Denne strategiske brug af teknologier forekommer også i forbindelse med at involvere klienter i det digitale arbejde undervejs i mødet. Fx forklarer en professionel, Helle, at hun kun medbragte computeren for at tjekke op på ting eller for at udfylde en selvbetjeningsformular med en klient. Dette beskriver en skulder-til-skulder-praksis, som ifølge Pors (2015) er kendetegnende for selvbetjeningsløsningers udbredelse i den offentlige sektor. I disse tilfælde beskriver de professionelle, hvordan det er vigtigt for dem at involvere kli-

enter i, hvad der sker på computeren for at bevare en personlig kvalitet af interaktionen:

“[...] vi kan sidde foran min computer og kigge på Jobnet sammen og søge for jobopslag og lignende er det, at vi gør det sammen, i stedet for at jeg sidder foran min computer og taler henover den til dig” (Line).

“Det kan være, at jeg skal slå en klient op i systemet, hvis vi skal have et møde, eller vi skal gøre noget. Så plejer de at sidde ved siden af mig, så de kan se, hvad jeg laver. Det er ikke givet, at de forstår det hele, men de kan følge med i, hvad der sker” (Agnes).

I dette kan ses en legitimerende praksis for at involvere digitale teknologier, når det kan retfærdiggøres med at være til gavn for klienten. Herved legitimeres en skulder-til-skulder-løsning (Pors 2015), som ikke kun benyttes ved selvbetjeningsløsninger, men også som noget, der medierer selve velfærdsmødet og kan bidrage til en personlig interaktion ved at sørge for, at klienten inkluderes i det digitale arbejde om vedkommendes sag side om side med den professionelle.

En anden strategisk måde at anvende digitale teknologier i velfærdsmødet på er ved at bruge det til at tjekke op på klienternes forklaringer. For eksempel beskriver Nadja følgende brug af et fagligt system, hvor hun kan indhente tidligere lønsedler:

“Fx så har jeg en ... det er en, man har jo en borger som siger en ting og man siger “Aargh det er vist ikke sådan det hænger sammen”. Lad os sige vi har en borger der siger at “jeg var ude og arbejde for 2 år siden, der arbejdede jeg i blomsterbutikken på hjørnet der”. Så kan jeg gå ind i KMD indkomst og se om du har fået lønsedler derfra for to år siden, for hvis du ikke har, så er der noget galt med den forklaring du kommer med. Så der kan man gå ind og se, er det korrekt det du siger der” (Nadja).

En strategisk anvendelse af digitale hverdagsteknologier til at understøtte velfærdsmødet benyttes i ovenstående som en test af klientens udtalelser og deres valgte selvrepræsentation. Dette vidner også om en prioritering af de informationer, som findes i systemer, over de sociale forklaringer fra klienter, som tidligere litteratur også viser (Gillingham 2015; Parton 2008; Steyaert & Gould 2009). Nadjas anvendelse af systemet til at afkræfte klientens udtalelser viser professionelles muligheder for en strategisk mediering af velfærdsmødet. En anvendelse af teknologien som et strategisk instrument i velfærdsmødet visualiserer den iboende magtasymmetri i velfærdsmøder mellem en professionel og en klient (Mäkitalo 2006; Mik-Meyer & Silverman 2019). Velfærdsmøder repræsenterer magtfulde situationer, der sætter bestemte ram-

mer for, hvordan en professionel og en klient kan agere (Mik-Meyer 2017). Teknologien spiller en rolle i dette traditionelle magtfulde møde ved at give de professionelle et værktøj til at verificere klienters udsagn, forhandle deres position af autoritet og reproducere det asymmetriske magtforhold mellem professionel og klient. Hverdagslige teknologier kan således producere og reproducere etablerede hverdagslige praksisser i velfærds mødet og åbne nogle strategiske muligheder for de professionelle.

Konklusion: Hverdagsteknologiers strategiske (u)undværlighed

Studiets analyser visualiserer, at digitaliseringens muligheder og udfordringer er uløseligt forbundne. Denne dobbelthed kommer til udtryk i de hverdagslige teknologier, som indgår i etablerede rutiner i velfærdsarbejdet og udgør både en uundværlig og undværlig del af arbejdet med klienten. Ud fra ovenstående analyse kan det udledes, at dagsteknologier præsenterer muligheder for professionelles arbejde og understøtter det daglige arbejde med klienterne og velfærds mødet. På denne måde reproducerer teknologier, såsom Fasis, mødet mellem system og klient og opfattes som uundværlige for velfærds mødets rammer, da denne teknologi indeholder alt den nødvendige information for at kunne udføre socialt arbejde med klienten. Samtidig viser analysen også, at disse dagsteknologier forårsager udfordringer i arbejdet ved fx at begrænse muligheden for, hvilken type information der kan noteres omkring en klient, og den forskubning, der sker i at værdsætte målbar information frem for klienters sociale forklaringer. Dagsteknologier producerer og reproducerer arbejdspraksisser, dynamikker og strukturerer i velfærds mødet.

Ved at zoome ind på velfærds mødet viser artiklen også, at der er nogle strategiske muligheder tilgængelige for de professionelle ved brug af dagsteknologier i velfærds mødet. Samlet set kan der distingveres tre strategiske måder at anvende eller undgå dagsteknologier på i velfærds mødet. Først søger de professionelle at undgå brugen af dagsteknologier for at bevare en personlig og nærværende interaktion med klienten, især med de klienter, der ifølge de professionelle fremstår aggressive og vrede. Her fremhæver de professionelle socialt arbejdes kerneelement, som fokuserer på relationen til borgeren ved brug af nonverbal kommunikation i interaktionen (Fiorentino et al. 2023; Flügge & Møller 2023).

En anden måde at anvende teknologien strategisk på kan være at involvere klienten i brugen af dagsteknologierne i mødet og herved legitimere en skulder-til-skulder-løsning ved henvisning til muligheden for herved at bevare en personlig interaktion, hvor klienten kan følge med i det professionelle digitale arbejde. Heri ligger der et paradoks i, at interaktionen kan op-

fattes både upersonlig og nærværende, når man bruger hverdagsteknologier i velfærds mødet. Dette bidrager til tidligere forskning om skulder-til-skulder-løsninger (Pors, 2015) og tyder på, at hvorvidt interaktionen opfattes personlig eller upersonlig, afhænger af den professionelles vurdering af klienten som type og formålet med anvendelsen af teknologierne, fx digitale noter eller involvere klienten i sin egen digitale sag. Involvering af klienten i sin egen sag tyder på digitaliseringens muligheder for at skabe mere gennemsigtighed omkring det professionelle arbejde i systemet. Dette kan også være en fordel for klienterne, da de kan opnå agens ved en øget inklusion i deres egen sag og få mulighed for at forhandle det asymmetriske magtforhold i velfærds mødet til sin egen fordel.

En tredje måde at anvende hverdagsteknologier strategisk på i velfærds-møder er at tjekke klientens sociale forklaringer ved brug af de tilgængelige teknologier i mødet, hvilket kan reproducere det asymmetriske magtforhold i velfærds mødet. Dette understøtter tidligere forskning om at socialt arbejde ændrer sig med informationssystemers indtog til at prioritere målbar information frem for klienternes sociale forklaringer (Gillingham 2015; Lagsten & Andersson 2018; Parton 2008; Steyaert & Gould 2009) og give professionelle mulighed for at træffe mere strategiske beslutninger (De Witte et al. 2016; Schmidt 2023). Dette viser også, at hverdagsteknologier bliver integreret i nogle hverdagslige arbejdsrutiner og reproducerer dynamikker såsom det asymmetriske magtforhold i mødet mellem system og klient.

Forskningen fokuserer ofte på de mere spektakulære teknologier og nye udviklinger, hvilket medfører risiko for, at hverdagsteknologiers betydning for velfærds mødet bliver overset og taget for givet (Schmidt, 2024; Plesner & Justesen, 2022). Denne artikel argumenterer for at udvide fokuset fra nye og spektakulære teknologier til hverdagsteknologier, som understøtter, producerer og reproducerer mødet mellem system og klient og udgør en (u)undværlig del af velfærds arbejdet. Fremtidig forskning kunne udforske hverdagsteknologier og disses betydning for forskellige udsatte grupper af klienter, samt hvad disse kan betyde for relationen mellem klient og professionel og processer af klientliggørelse. Fremtidig forskning kan også dykke mere ned i, hvad integrationen af hverdagsteknologier har af betydning for socialt arbejde og de professionelles forhandlinger af deres rolle og faglig identitet.

Referencer:

- Breit, Eric, Cathrine Egeland, Ida B. Løberg & Maria T. Rønnebak. 2021. "Digital Coping: How Frontline Workers Cope with Digital Service Encounters." *Social Policy and Administration* 55(5):833–47. doi: 10.1111/spol.12664.
- Caswell, Dorte. 2020. "Talking Policy into Being—How Street-Level Bureaucrats and Vulnerable Unemployed Talk about Labor Market Participation." *European Policy Analysis* 6(1):23–37. doi: 10.1002/epa2.1071.

- Charmaz, Kathy. 2014. *Constructing Grounded Theory*. 2nd ed. Great Britain: Sage Publications.
- Christensen, Michael, Anne Bølling Frederiksen & Karin Brantbjerg Madsen. 2022. "What Kind of Social Work in What Kind of Virtual Space?" *Nordic Social Work Research* 12(3):339–49. doi: 10.1080/2156857X.2021.1999309.
- Dourish, Paul, Connor Graham, Dave Randal & Mark Rouncefield. 2010. "Theme Issue on Social Interaction and Mundane Technologies." *Personal and Ubiquitous Computing* 14(3):171–80.
- Fiorentino, Vera, Marjo Romakkaniemi, Timo Harrikari, Sanna Saraniemi & Laura Tiitinen. 2023. "Towards Digitally Mediated Social Work – the Impact of the COVID-19 Pandemic on Encountering Clients in Social Work." *Qualitative Social Work* 22(3):448–64. doi: 10.1177/14733250221075603.
- Flügge, Asbjørn Ammitzbøll & Naja Holten Møller. 2023. "The Role of Physical Cues in Co-Located and Remote Casework." *Computer Supported Cooperative Work: CSCW: An International Journal* 32(2):275–312. doi: 10.1007/s10606-022-09449-0.
- Gillingham, Philip. 2013. "The Development of Electronic Information Systems for the Future: Practitioners, 'embodied Structures' and 'Technologies-in-Practice.'" *British Journal of Social Work* 43(3):430–45. doi: 10.1093/bjsw/bcr202.
- Gillingham, Philip. 2014. "Electronic Information Systems and Social Work: Who Are We Designing For?" *Practice* 26(5):313–26. doi: 10.1080/09503153.2014.958454.
- Gillingham, Philip. 2015. "Electronic Information Systems in Human Service Organisations: The What, Who, Why and How of Information." *British Journal of Social Work* 45(5):1598–1613. doi: 10.1093/bjsw/bcu030.
- Goffman, Erving. 1966. *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. New York: The Free Press.
- Goffman, Erving. 1967. *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behaviour*. New York: Pantheon Books.
- Goffman, Erving. 1969. *Strategic Interaction*. Basil Blackwell Oxford.
- Goffman, Erving. 1972. *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*. Great Britain: Allen Lane The Penguin Press.
- Goffman, Erving. 1986. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. United States: Northeastern University Press.
- Goffman, Erving. 1990. *Stigma: Notes on Management of Spoiled Identity*. England: Penguin Books.
- Helsper, Ellen J. 2011. *The Emergence of a Digital Underclass Digital Policies in the UK and Evidence for Inclusion Media Policy Brief 3 1 LSE Media Policy Project: Media Policy Brief 3 The Emergence of a Digital Underclass*.
- Huuskonen, Saila & Pertti Vakkari. 2015. "Selective Clients' Trajectories in Case Files: Filtering out Information in the Recording Process in Child Protection." *British Journal of Social Work* 45(3):792–808. doi: 10.1093/bjsw/bct160.
- Järvinen, Margaretha. 2001. "Accounting for Trouble: Identity Negotiations in Qualitative Interviews with Alcoholics." *Symbolic Interaction* 24(3):263–84. doi: 10.1525/si.2001.24.3.263.
- Lagsten, Jenny & Annika Andersson. 2018. "Use of Information Systems in Social Work—Challenges and an Agenda for Future Research." *European Journal of Social Work* 21(6):850–62. doi: 10.1080/13691457.2018.1423554.

- Lindgren, Ida, Christian Østergaard Madsen, Sara Hofmann & Ulf Melin. 2019. "Close Encounters of the Digital Kind: A Research Agenda for the Digitalization of Public Services." *Government Information Quarterly* 36(3):427–36. doi: 10.1016/j.giq.2019.03.002.
- López Peláez, Antonio, Raquel Pérez García & Ma Victoria Aguilar-Tablada Massó. 2018. "E-Social Work: Building a New Field of Specialization in Social Work?" *European Journal of Social Work* 21(6):804–23. doi: 10.1080/13691457.2017.1399256.
- Lupton, Deborah. 2015. *DIGITAL SOCIOLOGY*. New York: Routledge.
- Madsen, Christian Østergaard, Ida Lindgren & Ulf Melin. 2022. "The Accidental Caseworker – How Digital Self-Service Influences Citizens' Administrative Burden." *Government Information Quarterly* 39(1). doi: 10.1016/j.giq.2021.101653.
- Mäkitalo, Åsa. 2006. "Effort on Display: Unemployment and the Interactional Management of Moral Accountability." *Symbolic Interaction* 29(4):531–56. doi: 10.1525/si.2006.29.4.531.
- Matarese, Maureen T. & Dorte Caswell. 2018. "'I'm Gonna Ask You about Yourself, so i Can Put It on Paper': Analysing Street-Level Bureaucracy through Form-Related Talk in Social Work." *British Journal of Social Work* 48(3):714–33. doi: 10.1093/bjsw/bcx041.
- Michael, Mike. 2006. "How to Understand Mundane Technology: New Ways of Thinking about Human-Technology Relations." Pp. 49–63 in *Defining Technological Literacy: Towards an epistemological framework*, edited by J. R. Dakers. New York: Palgrave Macmillan.
- Mik-Meyer & Silverman, David. 2017. *The Power of Citizens and Professionals in Welfare Encounters: The Influence of Bureaucracy, Market and Psychology*. Printed in Great Britain: Manchester University Press.
- Mik-Meyer, Nanna & David Silverman. 2019. "Agency and Clientship in Public Encounters: Co-Constructing 'Neediness' and 'Worthiness' in Shelter Placement Meetings." *British Journal of Sociology* 70(5):1640–60. doi: 10.1111/1468-4446.12633.
- Mullan, Killian & Judy Wajcman. 2019. "Have Mobile Devices Changed Working Patterns in the 21st Century? A Time-Diary Analysis of Work Extension in the UK." *Work, Employment and Society* 33(1):3–20. doi: 10.1177/0950017017730529.
- Nordesjö, Kettel, Gabriella Scaramuzzino & Rickard Ulmestig. 2022. "The Social Worker-Client Relationship in the Digital Era: A Configurative Literature Review." *European Journal of Social Work* 25(2):303–15. doi: 10.1080/13691457.2021.1964445.
- Olsen, Gurli & Siv Olteidal. 2022. "The Use of a Client-Feedback System in Activation Encounters." *Nordic Social Work Research* 12(1):73–86. doi: 10.1080/2156857X.2020.1769714.
- Parton, Nigel. 2008. "Changes in the Form of Knowledge in Social Work: From the 'social' to the 'Informational'?" *British Journal of Social Work* 38(2):253–69. doi: 10.1093/bjsw/bcl337.
- Phillips, Catherine R. 2019. "The Computer Social Worker: Regulatory Practices, Regulated Bodies and Science." *Qualitative Social Work* 18(3):443–57. doi: 10.1177/1473325017723700.
- Pink, Sarah, Shanti Sumartojo, Deborah Lupton & Christine Heyes La Bond. 2017. "Mundane Data: The Routines, Contingencies and Accomplishments of Digital Living." *Big Data and Society* 4(1). doi: 10.1177/2053951717700924.
- Plesner, Ursula & Lise Justesen. 2022. "The Double Darkness of Digitalization: Shaping Digital-Ready Legislation to Reshape the Conditions for Public-Sector Digitalization." *Science Technology and Human Values* 47(1):146–73. doi: 10.1177/0162243921999715.
- Pors, Anja & Jannick Schou. 2021. "Street-Level Morality at the Digital Frontlines: An Ethnographic Study of Moral Mediation in Welfare Work." *Administrative Theory and Praxis* 43(2):154–71. doi: 10.1080/10841806.2020.1782137.

- Pors, Anja Svejgaard. 2015. "Becoming Digital – Passages to Service in the Digitized Bureaucracy." *Journal of Organizational Ethnography* 4(2):177–92. doi: 10.1108/JOE-08-2014-0031.
- Pors, Anja Svejgaard & Eva Pallesen. 2021. "The Reorganization of the Bureaucratic Encounter in a Digitized Public Administration." *Ephemera: Theory & Politics in Organization* 21(3):17–47.
- Räsänen, Jenni Mari. 2015. "Emergency Social Workers Navigating between Computer and Client." *British Journal of Social Work* 45(7):2106–23. doi: 10.1093/bjsw/bcu031.
- Schmidt, Alexandrina. 2023. "Strategic Information: A Qualitative Study on the Use of Digital Curriculum Vitae for Social Work with Vulnerable Clients." *British Journal of Social Work* 53(6):3164–80. doi: 10.1093/bjsw/bcad094.
- Schmidt, Alexandrina. 2024: *The Mundane in the Digital: A Qualitative Study of Social Work and Vulnerable Clients in Danish Job Centres*. Copenhagen Business School [Phd]. PhD Series Nr. 14.2024:<https://doi.org/10.22439/phd.14.2024>
- Schou, Jannick & Anja Svejgaard Pors. 2019. "Digital by Default? A Qualitative Study of Exclusion in Digitalised Welfare." *Social Policy and Administration* 53(3):464–77. doi: 10.1111/spol.12470.
- Schröder, Ida, Charlotte Bredahl Jacobsen, Michael Christensen & Cecilie Koustrup. 2022. "Databasing i socialt arbejde: Den skrøbelige tilblivelse af en databaseret screeningsteknologi i familieplejen" *Tidsskrift for Arbejdsliv* 24(3):43–57.
- Schultz 2024: "Fagsystem til jobcentret: Effektiv beskæftigelsesindsats med fokus på resultater og intelligent jobformidling." <https://schultz.dk/loesninger/schultz-fasit/> (sidst besøgt 16.09.2024)
- Steiner, Olivier. 2021. "Social Work in the Digital Era: Theoretical, Ethical and Practical Considerations." *The British Journal of Social Work* 51(8):3358–74. doi: 10.1093/bjsw/bcaa160.
- Steyaert, Jan & Nick Gould. 2009. "Social Work and the Changing Face of the Digital Divide." *British Journal of Social Work* 39(4):740–53. doi: 10.1093/bjsw/bcp022.
- Thompson, John B. 2020. "Mediated Interaction in the Digital Age." *Theory, Culture and Society* 37(1):3–28. doi: 10.1177/0263276418808592.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet. 2014. *Danish Code of Conduct for Research Integrity*. Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- De Witte, Jasper, Anja Declercq & Koen Hermans. 2016. "Street-Level Strategies of Child Welfare Social Workers in Flanders: The Use of Electronic Client Records in Practice." *British Journal of Social Work* 46(5):1249–65. doi: 10.1093/bjsw/bcv076.
- Wright, Sharon, Del Roy Fletcher & Alasdair B. R. Stewart. 2020. "Punitive Benefit Sanctions, Welfare Conditionality, and the Social Abuse of Unemployed People in Britain: Transforming Claimants into Offenders?" *Social Policy and Administration*. Vol. 54:278–94.

Abstract

Research on digitalisation tends to focus on the new and spectacular digital technologies, thereby neglecting the mundane technologies that support and reproduce everyday life and work practices within organisational contexts. This article focuses on such technologies and elucidates the mundane digitalisation within job centres. Drawing on qualitative interviews with social workers working with vulnerable clients in job centres, the article adopts an interactionist approach to explore the interplay between mundane technologies, social work, and the welfare encounter. The analysis demonstrates that mundane technologies, such as the client record system Fasit, are well-integrated into social workers' everyday work routines and constitute an indispensable part of the welfare encounter. Furthermore, the analysis reveals that social workers may consider such systems dispensable when these, in their perceptions, do not benefit their clients. The analysis also illustrates that certain strategic opportunities are available to social workers in the welfare encounter. These include avoiding the technologies, employing shoulder-to-shoulder service, and strategically using technologies to check information. The study's analyses visualise that the possibilities and challenges of digitalisation are inextricable. The article argues to extend the focus from new and spectacular technologies to mundane technologies that support, produce, and reproduce the welfare encounter and constitute an (in)dispensable part of welfare work.

Keywords: digitalisation, mundane technology, client, social work, vulnerable, welfare encounter

Sofie Dencker-Larsen og Peter Abrahamson

Socialt arbejde og sociologi: interview med Donald Forrester

Donald Forrester er professor i socialt arbejde ved Cardiff University, Wales og har mangeårig erfaring med at etablere og lede forskningscentre såsom CASCADE Children's Social Care Research and Development Centre, What Works for Children's Social Care og Tilda Goldberg Centre. I forbindelse med sit arbejde med Københavns Professionshøjskoles forskningscenter Center for Bedre Børneliv gæster Forrester i løbet af efterårssemesteret 2024 København flere gange. Sofie Dencker-Larsen og Peter Abrahamson interviewede Forrester om koblingen mellem forskning og praksis, socialrådgiveres rolle overfor borgeren og staten samt om mødet mellem socialt arbejde og sociologi; herudover talte vi med Forrester om hans bog "The Enlightened Social Worker" (Den oplyste socialrådgiver, red.), hvori Forrester udfolder rettighedsbaseret socialt arbejde. Herunder gengiver vi centrale dele af interviewet.

Interview

Interviewer (SDL):

Som en person, der er velbevandret i at etablere og lede forskningscentre, hvad er dine vigtigste læringspunkter fra partnerskaber mellem forskning og praksis? Hvordan påvirker forskning – eller hvordan bør forskning påvirke – praksis og samfundet?

Donald Forrester:

Ikke på en ligetil måde – er begyndelsen på svaret. Nogle gange, når man læser om visse versioner af evidensbaseret praksis, får man indtrykket af, at akademikere mener, at forskere skal finde sandheden. Og så skal praktikere implementere det. Og min erfaring er meget langt fra dette. Så den måde jeg tænker på det akademiske arbejde generelt og forskningscentrenes bidrag, er, at vi er idéfabrikker. Vi finder idéer; vi udfordrer og kritiserer idéer; vi forfiner og ændrer idéer. Og med idéer mener jeg teorier på alle niveauer: teorier om, hvad essensen af et problem eller en problemstilling er, og teorier om, hvad vi kunne gøre ved det, teorier om mikrofærdigheder hos praktikere.

Og så er der en specifik ting, som jeg elsker ved forskningscentre. Det er, at de bevæger sig væk fra en alt for individualiseret idé om den akademiske bestræbelse. De skaber et fællesskab med et fælles formål, og det fælles formål rummer mennesker med forskellige idéer og forskellige metoder og forskellige perspektiver. Hvis jeg tænker på de centre, jeg har været involveret i, har der været en fælles følelse af at forsøge at gøre tingene bedre inden for børns sociale omsorg, og så er det blevet beriget af kvantitative forskere og kvalitative forskere eller forskere med en sociologisk baggrund og psykologisk baggrund. Alle forsøger at finde ud af, hvad der kunne være nyttigt i denne situation. Det betyder, at gode forskningscentre skaber fællesskaber, der er interesseret i idéer, der gør en forskel.

Interviewer (SDL):

Din pointe om, at forskning kan påvirke samfundet på denne indirekte måde, giver god mening. Har du et eksempel – eller et tænkt eksempel, fordi det er svært at vide som forsker, om ens arbejde påvirker samfundet på denne måde – på dette?

Donald Forrester:

Ja, det har jeg. Men før jeg giver konkrete eksempler, vil jeg gerne starte på et mere overordnet niveau. Jeg mener, at på mit forskningsområde, børns sociale omsorg (men også i professionelle praksisser [generelt],

Sofie Dencker-Larsen

Ph.d., adjunkt,
Københavns
Professionshøjskole

sodl@kp.dk

Peter Abrahamson

Lic.scient.adm., lektor
emeritus, Københavns
Universitet

Donald Forrester

Professor of Child and
Family Social Work

Director
Children's Social Care
Research and Develop-
ment Centre (CASCADE)

ForresterD@cardiff.ac.uk

School of Social Sciences

Cardiff University
Tel: +44 (0)2920 6 88724
/ 07976 322 439

som er det, Center for Bedre Børneliv (forskningscenter på Københavns Professionshøjskole (Københavns Professionshøjskole 2024), red.) vil fokusere på), bør forskere være en del af en debat og diskussion om, hvad der er nødvendigt, hvad der bør tilbydes, og hvad der fungerer bedst. Men vi bør ikke – og kan ikke – få det sidste ord! Praktikere, politikere og offentligheden har alle legitime interesser i en bredere [og mere åben] samtale. Så akademikere kan bestemt bidrage, men det bidrag er ikke altid definerende. Vi skal [som akademikere] arbejde i dialog med de mennesker, vi arbejder med. Efter min erfaring kommer de bedste idéer fra mennesker, der er direkte berørt af noget.

Så for at svare på dit spørgsmål! Lad mig give et par eksempler. Et af de eksempler, jeg er mest stolt af, er fra Cascade Centre (forskningscenteret CASCADE Children's Social Care Research and Development Centre (CASCADE 2024), Cardiff University, red.). Inddragelse af mennesker med direkte erfaringer med service er kernen i, hvad vi gør, og vi har en gruppe for forældre og en gruppe [af unge og voksne], som har erfaring med [at være anbragt i] pleje [da de var børn]. En af de

ting, som disse unge og voksne sagde, er, at hvis de unge fik børn, lige efter de forlod pleje, var deres oplevelse, at børnebeskyttelsesprocesser blev startet meget hurtigt; og de havde venner, der havde fået fjernet deres børn [som følge af disse processer]. Det førte til, at min kollega Louise Roberts (Cardiff University 2024; Roberts 2021) forskede i omfanget af fjernelse af børn fra unge, der har været i pleje. En meget høj andel af de tidligere anbragte unges børn blev anbragt i pleje. Og for mig er det en moralsk fiasko. Vi [som socialrådgivere og samfund] har anbragt disse børn i pleje, hvilket betyder, at vi på en måde er blevet deres forældre. Og så fjerner vi deres børn fra dem. [Roberts] fortsatte med at arbejde med disse grupper, hvor hun undersøgte deres oplevelser. Hun har produceret studier og samarbejdet om at producere en bog med unge, der er involveret, og hun har også engageret sektoren, så nu ser alle de lokale myndigheder i Wales og mange i England – og nu i stigende grad i andre lande – på, hvordan de kan støtte unge, som har været anbragt i pleje; og også søge at undgå at anse det som risikabelt, hvis en ung voksen, som tidligere har været anbragt i pleje, bliver forælder; og tænke på, hvordan man kan tilbyde støttende tjenester. Så for mig er det vigtige ved dette eksempel, at idéerne faktisk kom fra de mennesker, der er direkte berørt af [forskningsområdet].

Det er ofte ret svært at vide, hvilken forskel man gør, så for at give nogle yderligere eksempler: Min familie er blevet plejeforældre i de senere år. Og en af [...] de gode ting, vi [som plejeforældre] har oplevet, er direkte opstået fra forskning, som mit center har lavet (forskningscenteret CASCADE, red.). Vi fik [som plejeforældre] et træningskursus, som mit center udviklede i samarbejde [med praksis]. Vi [som plejeforældre] var involveret i nogle spørgsmål om skolegang for nogle børn, vi tog os af, og vi kunne pege på den walisiske regerings politik, som var blevet ændret som et resultat af forskning, som mine kolleger havde lavet, hvilket specifikt gav børn i pleje prioritet til at modtage visse former for støtte.

Interviewer (PA):

Vil du sige, at akademikere har en forpligtelse til at deltage i politikdiskussionen, men ikke fra et perspektiv af, at vi ved alt?

Donald Forrester:

Ja, bestemt. I en anvendt disciplin som socialt arbejde og det meste af sociologien, synes jeg, at vi bør forsøge at bidrage offentligt (som en form for engagement i det samfund, vi lever i) i en reel dialog og ikke 'åh, vi ved bedst'.

Interviewer (SDL):

Næste spørgsmål er et lidt andet emne end det, vi har diskuteret nu, men det hænger godt sammen med socialt arbejdes rolle i samfundet. Hvad er dine tanker om de modsatrettede synspunkter på socialt arbejde som at advokere for borgeren/hjælpe og styrke borgeren (som forbundet med f.eks. Th. Marshall's sociale medborgerskab og sociale rettigheder (Marshall 1950) vs. at være en del af et system, der undertrykker borgeren (som forbundet med f.eks. Giovanna Procaccis beskrivelse af velfærdsstaten, som kontrollerer 'de fattige' (Procacci 1996))?

Donald Forrester:

Jeg mener, at socialt arbejde indebærer at kunne håndtere en ret ubehagelig position. Og dette spørgsmål illustrerer på en måde denne ubehagelige position. Jeg er ikke enig i analyser, der fuldstændig afviser velfærdsstaten, for eksempel. Velfærdsstaten har været en enormt positiv ting, og jeg mener, at socialt arbejde kan gøre en forskel for mange individer og grupper i samfundet. Men der er konstante farer og risici for, at [socialt arbejde], af komplicerede årsager, kan blive involveret i undertrykkende praksisser.

Så på nogle måder var det at tænke over det en af drivkræfterne bag bogen, jeg for nylig har afsluttet (*The Enlightened Social Worker* (Forrester 2024), red.). Bogen er en apologi for socialt arbejde, et forsøg på at genopfinde, hvad socialt arbejde kunne eller burde være. En kernefunktion i min forskning har været at observere praksis, og der er ingen tvivl om, at socialt arbejde kan være involveret i praksisser, der er undertrykkende. Et eksempel, som vi bestemt ser ret ofte i Storbritannien, er ved vold i hjemmet, hvor socialrådgivere ofte vil gøre en kvinde, der oplever vold i hjemmet, ansvarlig for at beskytte børnene. Og der er mange andre eksempler på måder, hvorpå ting som fattigdom og afsavn ikke tages alvorligt i socialt arbejde – fx gennem en individualiseret forståelse for forsømmelse [af børn]. Jeg mener, at socialrådgivere har en nøglerolle at spille [i samfundet]. Faktisk mener jeg, at socialrådgivere er essentielle for ethvert humant og respektfuldt samfund. Men en god socialrådgiver skal derfor have en stærk forankring i politisk social teori, eller i det mindste en kritisk opfattelse af, hvad der er og ikke er passende [som socialfagligt svar på et socialt problem].

Jeg ved ikke, om det helt besvarer dit spørgsmål, delvist fordi jeg ikke ved, om der egentlig findes et svar på dit spørgsmål. Jeg tror, at enhver, der mener, at socialt arbejde er en udelukkende god ting, har en lidt naiv forståelse for den svære rolle, som især lovbestemt socialt arbejde (i dansk kontekst: myndighedsarbejde (se fx Bülow og Leth 2015), red.)

– det er det sociale arbejde, der er fastsat af love og politikker – spiller. Fordi vi [som socialrådgivere som myndighedsudøvere] bærer statens autoritet til at gribe ind over for enkeltpersoner og familier, nogle gange mod deres vilje. Der er farer ved, at der kan se magtmisbrug; og socialrådgivere skal konstant være opmærksomme på det, og de skal konstant have en højere [niveau] social kritik af de ting, de gør [i deres arbejde med borgere]. Et af de største problemer, vi ser, er individualisering. Du arbejder [som socialrådgiver] med en enkelt familie, og derfor ser du deres problemer som værende inden for familien i stedet for at tage et bredere syn på de sociale årsager til disse typer problemer, eller endda den sociale definition af, om dette er et problem, eller om det er noget, vi overhovedet skal involvere os i.

Interviewer (SDL):

Det vil sige, at [socialt arbejde] på en måde kan være både styrkende og undertrykkende, og at der skal være en særlig bevidsthed hos socialrådgivere om, at de har denne rolle?

Donald Forrester:

Ja, absolut. Lovbestemte rammer (myndighedsarbejde, red.) – hvilket i Storbritannien er de fleste socialrådgiveres rolle – gør, at [eksistensen af] socialrådgivere, eller en lignende rolle, nødvendigt på grund af de iboende og uundgåelige konflikter i samfundet. Vi [som samfund] ønsker, at forældre skal have en stor grad af frihed til at opdrage deres børn, som de vil, men vi erkender nu, at nogle forældre ikke kan sørge for eller ikke sørger for deres børns behov; måske er der misbrug; måske er der forsømmelse. Og i den situation bruger [socialrådgiveren] magt på statens vegne. Meget af litteraturen taler om dette, som om socialrådgivere blot skal kunne hjælpe folk; at vi simpelthen gør tingene bedre. Faktisk mener jeg, at socialrådgivere håndterer konflikter. Grunden til, at socialrådgivere er involveret i at beskytte børn, er, at selvom børn måske ikke har fuld kapacitet til at træffe rimelige beslutninger, har socialrådgivere alligevel en pligt til at finde ud af, hvad barnet ønsker og tænker, og derefter skal de foretage en afbalanceret vurdering af, om de kan handle på, hvad barnet ønsker. Nogle gange kan de anerkende et barns ret til at få sin mening taget alvorligt, men alligevel tilsidesætte den ret, fordi de føler, at barnet skal beskyttes. Så jeg mener, at magt er et centralt emne, og vi får den magt på samfundets vegne. Vi skal derfor have en kritisk opfattelse af brugen af den magt. Jeg mener ikke, at det at sige, at fordi socialt arbejde involverer magt, betyder det, at det simpelthen er et undertrykkende værktøj for staten.

Interviewer (PA):

Dette spørgsmål til dig, Donald, var motiveret af, at meget sociologi har perspektivet, at socialpolitik handler om at kontrollere de farlige klasser. Det handler om at kontrollere de fattige. En bog, der inspirerede mig som ung sociolog, var Frances Fox Piven og Richard Clowards "Regulating the Poor" (Piven og Cloward 1956), en diskussion om socialpolitik i USA. Og det var, formoder jeg, en slags marxistisk tilgang. Men senere kom hele den foucaultdianske tilgang, som også ser socialpolitik som et redskab til at manipulere og gøre de farlige klasser føjelige. Og når man ser på social administration på kommunalt niveau, tror jeg, at de socialrådgivere, som Sofie uddanner, føler, at de er fortalere for og beskyttere af folk, der forsøger at sikre, at folks rettigheder bliver respekteret, men cheferne er meget bekymrede over budgetter og økonomisk hjælp – dette kommer fra britisk sociologi eller den britiske socialpolitiske diskussion, at vi aldrig kan konkurrere med lønninger. Så socialhjælp eller arbejdsløshedsunderstøttelse skal være lavere end mindstelønnen. Og så er der alle disse ting i maskineriet til at drive socialpolitik i en velfærdsstat. Sociologi, eller meget sociologi, peger på disse negative elementer. Mens jeg tror, at socialrådgiverne på frontlinjen i høj grad forsøger at arbejde imod deres chefer for at sikre, at [deres klienter] nyder deres rettigheder. Jeg har undervist i sociologi om velfærdsstaten i mange år, og disse perspektiver er ret almindelige inden for sociologi, som jeg formoder generelt er en ret pessimistisk disciplin, når det kommer til social orden og samfund. Så det var motivationen for at stille disse spørgsmål til dig, ikke for at stille spørgsmålstejn ved socialrådgivernes moral eller normative tilgang, men mere hele pakken af socialpolitik.

Donald Forrester:

Der er to elementer, jeg gerne vil svare på. Det ene er spændingerne – spændingerne mellem rettighederne for de mennesker, vi [som socialrådgivere] arbejder med, og staten. Vi [som socialrådgivere] udfører ikke blot statens diktater; vi skal nogle gange modstå eller argumentere imod eller advokere for de mennesker, vi arbejder med, mod systemet. Og jeg mener, det er en afgørende del af vores rolle. Fordi det er mere som en aktivist og en advokat [for borgeren], ikke blot som en funktionær for staten.

Det er en del af mit svar. Den anden er: Jeg tror aldrig, jeg har været helt overbevist af en marxistisk analyse – faktisk er jeg ret overbevist af den marxistiske analyse – men jeg er mindre overbevist om, at marxisterne kan besvare spørgsmålet: "Hvad gør vi så?" Det er det mere vanskelige spørgsmål. Og jeg plejede at være ret glad for Foucault og Nietzsche. Men nu frygter jeg, at det ender i en version af nihilisme. Hvis man går ned ad den foucaultdianske vej, kritiserer han bestemt magt – og folk som Nikolas Rose har produceret vidunderlige analyser af, hvor-

dan forskellige professionelle kan individualisere og ansvarliggøre folk (Rose 1989) – som Foucault siger, magt er overalt og manifesterer sig konstant på mange måder, og han siger eksplicit, at man ikke kan have et samfund, hvor magt ikke er en konstant aktiv ingrediens, i hvilket tilfælde jeg tror, det mere vanskelige spørgsmål er: "I så fald, hvordan skal vi have et godt samfund? Hvordan kunne det se ud?" Jeg er blevet inspireret af forfattere, der har sagt, at vi skal vende tilbage til principper og idealer, der bredt er forbundet med oplysningstraditionen. Akademikere var kritiske over for oplysningstraditionen mod slutningen af det 20. århundrede. Jeg mener, det er værd at kæmpe for de rettigheder, der var kernen først i oplysningstraditionen og derefter opdagelsen, efter Anden Verdenskrig, af sociale rettigheder, en social kontrakt mellem borgere og staten; og jeg tror på, at der kan være mange problemer og begrænsninger forbundet med det, og det er langt fra perfekt – fordi vi ikke kan have et perfekt samfund – men en slags samfund, hvor vi har en stærk velfærdsstat, individuelle rettigheder for borgere og demokrati er langt den bedste måde, vi har til at styre samfundet indtil videre, så vi bør kæmpe for det, og at socialrådgivere har en særlig rolle i at beskytte individers rettigheder i bestemte sammenhænge.

Interviewer (SDL):

Hvilke nøglepunkter mener du, at sociologer bør tage med fra din bog "The Enlightened Social Worker"?

Donald Forrester:

Jeg ved ikke, hvad sociologer vil tage med sig fra den. Den har bestemt, eller forsøger at have, sociologiske [perspektiver]. Jeg har en tendens til at tage det perspektiv, at socialt arbejde delvist er nødvendigt, fordi de problemer, der arbejdes med, ikke kan reduceres til det sociale eller det psykologiske. I stedet er de en kompliceret og nogle gange ubehagelig interaktion mellem de to, som ikke kan løses. Min overbevisning er, at vi har brug for et sociologisk perspektiv i socialt arbejde, og jeg forsøger at illustrere dette ved at reflektere over "den sociale model". I min forståelse af den sociale model involverer den tre elementer: Det første og vigtigste er at give magt – så meget magt og stemme til dem, der modtager tjenester, som muligt. [Det andet] er det vigtigste, vi kan gøre i forhold til det; vi skal have et kritisk syn på arten af de problemer og spørgsmål, vi beskæftiger os med; jeg finder sociologer særligt nyttige til at anlægge et kritisk syn på fx ungdomskriminalitet [ved at stille spørgsmål ved]: Hvem kalder disse forbrydelser for "forbrydelser? Hvordan bliver de gjort til forbrydelser? Hvorfor er de så stærkt forbundet med bestemte grupper?" Og så er det tredje at se på sociale løsninger og ikke blot fokusere på en individualiseret [tilgang]. Men jeg

vil også understrege, at det ikke er nok i sig selv. Der er også brug for en individuel praksis, der kommer fra en mere humanistisk tradition. [...] Jeg har foretaget en del forskning, der forsøgte at finde ud af, hvad der virkede. Det er der et meget stærkt politisk fokus på i Storbritannien og USA. Jeg kender ikke den danske situation, men politikerne her (i Storbritannien) vil finde ud af, om tingene virker, og hvad resultaterne er for det, som de giver penge til. Hvordan ved vi, at det gør en forskel? Og jo mere jeg har set på det, jo mere har jeg indset, at en del af grunden til, at det er så svært at evaluere ting som børnebeskyttelsestjenester (child protection services), er, fordi der ikke er noget enkelt resultat, vi producerer. Vi [socialrådgivere] er meget mere beslægtede med domstole eller politiet, idet vi er en del af at have et rettighedsbaseret samfund. Og hvis man skulle evaluere domstole, ville man ikke evaluere dem på resultater; for hvordan ville man kunne gøre det? Man kan beskrive, hvad de [domstolene] gør. Man er meget mere tilbøjelig til at se på spørgsmål om proceduremæssig retfærdighed – bliver folk behandlet retfærdigt? Får deres stemme tilstrækkelig vægt? Så det fik mig til at bevæge mig væk fra et måske ret forenklet syn på socialpolitik og praksis mod et perspektiv, der så socialt arbejde som essentielt for et godt samfund, men også som kompliceret og fuld af spændinger.

Men jeg ved ikke, om en sociolog vil være interesseret i det. Jeg håber, de vil. Jeg føler ikke, at jeg sælger min bog særlig godt ved at sige det.

Interviewer (SDL):

Jeg tror faktisk, det kan sælge din bog i endnu [højere grad] til sociologer, fordi der er et meget sociologisk perspektiv [i de pointer, du fremhæver].

Donald Forrester:

Jeg tror, det hænger sammen med de spørgsmål, du rejste tidligere, Peter, at der har været en tendens, især i britisk sociologi, til at have meget kritiske synspunkter på fx velfærdsstaten, præcis som du beskrev. Og et problem fra socialrådgivernes perspektiv er, hvis de læser det materiale, så tænker de måske, at "disse mennesker mener, at mit arbejde er fuldstændig spild af tid", og de vender sig derefter mod en meget mere psykologisk tilgang til at hjælpe folk, hvilket som regel uundgåeligt individualiserer [de mennesker, som socialrådgiverne arbejder med].

Jeg mener, at det ville være nyttigt at have sociologisk engagement på meso-niveau til [at undersøge], hvordan vi faktisk kan skabe sociale forandringer. Og bevæge os ud over at arbejde med enkeltpersoner for at ændre sociale omstændigheder. Og jo mere vi kan gøre det, jo mere

tror jeg, vi vil få en frugtbar interaktion mellem socialt arbejde og sociologi.

Interviewer (SDL):

Har du nogle forslag – det kan være et hypotetisk svar – til, hvad en sådan meso-niveau-[tilgang] kunne være?

Donald Forrester:

Det bedste eksempel jeg kan komme i tanker om, er den kontekstuelle beskyttelsesmetode (contextual safeguarding approach) i Storbritannien. Den opstod gennem Carlene Firmins arbejde (Durham University 2024). Vi [som samfund] er meget bekymrede over det, vi i Storbritannien kalder seksuel udnyttelse af børn og kriminel udnyttelse af børn, hvilket er et kompliceret område. [Her tænker jeg på det], at typisk teenagere, men også nogle gange yngre [børn], bliver udnyttet, ofte på en organiseret måde, af grupper af mennesker, normalt mænd, uden for hjemmet. Bander vil trække piger og drenge ind i deres arbejde. Firmin var påvirket af Bourdieus arbejde, tror jeg, og argumenterede for, at i stedet for at se på dette som noget, der skete på familie[niveau], skulle man flytte fokus på børnebeskyttelse fra familien til kriminel udnyttelse af børn. Og hun brugte Bourdieus arbejde til at sige, at vi skal se ud over familien; vi skal se på konteksten og de steder og organisationer, der faciliterer eller forstyrrer denne type adfærd. I dag bliver kontekstuel beskyttelse bredt udviklet og brugt på tværs af lokale myndigheder i Storbritannien, når der er mistanke om organiseret seksuelt misbrug. I stedet for kun at fokusere på individer, forsøges det at forstyrre [de organisationer, der udnytter børnene og de unge]. Involvering af politiet, involvering af skoler, men også involvering af fx boligforeninger og de mennesker, der driver de sociale boliger eller parken, eller hvor [rekrutteringen eller misbruget] finder sted. Jeg synes, det er et ret godt eksempel på arbejde på mesoniveau, hvor sociologisk teori blev anvendt til [at løse spørgsmålet om], "hvordan kunne vi bevæge os væk fra en individualiseret respons på problemer?" Dette er en meget vanskelig ting at evaluere ordentligt, men det ser ud til at have en del succes. Jeg mener bestemt, at det har været meget succesfuldt i at af-individualisere kernen af dette problem, så det ikke er familier, der får deres børn seksuelt udnyttet, men grupper af organiserede mennesker, der seksuelt udnytter [børnene], hvilket skal forhindres.

Et andet eksempel er familierådslagninger (family group conferencing) (What Works for Children's Social Care 2024), som er en tilgang, der kan anvendes, når der er bekymring for et barn[s trivsel]. En familierådslagning samler alle, der kerer sig om barnet, til et møde, og de

professionelle lader dem udarbejde en plan for barnet. De deler, hvad deres bekymringer er. En uafhængig person kan facilitere eller forlade mødet, og derefter bliver familienetværket bedt om at finde løsninger. Denne tilgang er udviklet på baggrund af maoripraksis i Aotearoa New Zealand og er blevet tilpasset og brugt i vid udstrækning for at forsøge at bevæge sig væk fra en individualiseret tilgang til at hjælpe børn (se fx Connolly og MacKenzie 1998). I stedet for kun en eller to forældre og børn i en kernefamilie, skaber dette en slags landsby omkring et barn. Dette forsøger at af-individualisere det arbejde, vi foretager, og det er blevet muliggjort af folk, der går til dette arbejde gennem en social model og vigtigst af alt, som giver stemme og magt til de mennesker, der er direkte berørt af tjenesterne (socialt arbejde, red.).

Et andet eksempel er på makroniveau at forsøge at påvirke ting politisk, så, jeg formoder, at I allerede har dette i Danmark, i Wales var der diskussion om, hvorvidt det skulle gøres ulovligt for forældre at slå deres børn. Socialrådgiverakademikere og sociologer var nøglepersoner, der i bund og grund var aktivister for politisk forandring.

Interviewer (SDL):

I mange af dine svar på vores spørgsmål giver du eksempler, der inkluderer teori, akademikere og praksis, og hvordan dette påvirker familier og børn. Dette leder os over til det sidste spørgsmål, vi har til dig i dag: Hvad er dine tanker om sociologi i socialt arbejde og socialt arbejde i sociologi? Du har berørt det i dine svar her, men det ville være fint at få et mere overordnet billede af dine tanker om, hvordan socialt arbejde og sociologi interagerer.

Donald Forrester:

Der er to særlige områder, hvor det har været indflydelsesrigt for mig. Det ene er på et mere generelt niveau at have en kritisk tilgang til vores forståelse af problemer og spørgsmål. Så selvom jeg har udtrykt en vis skepsis over for folk som Foucault, er der mange andre sociologer, der grundlæggende har udfordret og nogle gange fået mig til at redefinere den måde, jeg tænker på ting som ungdom, kriminalitet eller misbrug. Jeg mener, at alle, der arbejder med disse spørgsmål, bør have en kritisk forståelse af, at de problemer, der præsenteres for os, altid er socialt konstruerede, og vi bør have et kritisk syn på, hvordan den sociale konstruktion kan foregå. "Hvem har magten til at definere, hvad der er og ikke er et problem? Og hvilke implikationer har det for vores praksis?"

At have et kritisk syn på arten af de spørgsmål, vi [som socialrådgivere] arbejder med – og sociologisk teori er virkelig nyttigt til det, fordi det bør påvirke, hvordan vi taler med folk. Vi har ikke bare en masse fær-

digheder, som vi bruger; de skal bruges til et formål, og derfor skal vi have en kritisk forståelse af det formål.

Og så en mere praktisk ting er, at der i løbet af de sidste 10-20 år har været en massiv paradigmatisk ændring i den måde, vi tænker på evalueringsforskning. Indtil da var det stort set sundhedsdefinerede metoder, som var bredt positivistiske, der var absolut dominerende; der var denne idé om, at RCT'er (randomiserede kontrollerede forsøg (se fx Deaton og Cartwright 2018) (ATE, red.) er den absolutte guldstandard. Jeg mener, jeg elsker en RCT, men ikke på den måde, de blev brugt, og især ikke [perspektivet] "vi summerer dem bare, og så ved vi, hvad der virker". Det var meget skuffende i praksis. De mennesker, der virkelig afslørede dette, var sociologer, der kritiserede det ved at sige, at problemet her er, at evalueringen bliver udført, som om den kan være fuldstændig ateoretisk; som om metoden på en eller anden måde producerer svaret, og man behøver ikke rigtigt at have en teori om, hvad der foregår, og det er derfor, man ikke kan forklare de faktiske mønstre, man ser i evidensen; dette er fx, når man laver fem eller seks RCT'er – det er ikke som i medicin, hvor man finder ud af, at studierne har tendens til at producere meget lignende resultater – de ville producere meget forskellige resultater, fordi kontekster og kvaliteten af implementeringen [af interventionerne] og andre ting er særdeles vigtigt, når man arbejder med mennesker. Som jeg ser det, er der nu er et nyt paradigme, der sætter teoriudvikling i centrum for udvikling og evaluering af professionelle praksisser eller nye tjenester eller interventioner. Så det er virkelig godt artikulert og eksemplificeret af Medical Research Councils (Medical Research Council (MRC) 2024) (britisk forskningsråd og forskningsbevillingsgiver, red.) vejledning om evaluering af komplekse interventioner (Skivington m.fl. 2021). [...] Det er primært samfundsvidenskabsfolk, der har skrevet [vejledningen]. Og man kan se, at det er et samfundsvidenskabeligt dokument, fordi mens der er plads til randomiserede kontrollerede forsøg og systematiske reviews, er kernen i udviklingscyklussen at udvikle en teori, arbejde samarbejdende med involverede mennesker og en initiativproces for at udforske, om teorien virker. Her er forskningsmetoderne en slags tjenere for teoriudvikling.

Jeg mener, at sociologi faktisk har transformeret, hvordan vi udfører evaluerende forskning, og har gjort det meget bedre og meget mere sammenhængende i de senere år.

Interviewer (SDL):

Tak. Det stemmer overens med noget af det arbejde, jeg laver med mine kolleger, hvor vi bruger retningslinjerne fra Medical Research Council til teori-generering i et interventionsstudie af, hvordan vi kan forbedre fastholdelsen af socialrådgivere på arbejdspladsen.

Dette får mig til at tænke på, at under samtaler med mine studerende diskuterer vi, hvad der udgør et socialt problem. Du berørte det i begyndelsen af dit svar på dette spørgsmål. Har du en bestemt tilgang eller teori, som du hælder til – fordi der er så mange definitioner af, hvornår noget er et socialt problem?

Donald Forrester:

Det har jeg ikke. Jeg er i første omgang lidt skeptisk over, at én definition ville være den rigtige. Det ville være dejligt at have én teori om alting, men jeg har ikke fundet en endnu. Men der er mange eksempler på sociologiske eller sociologisk påvirkede måder at tænke på ting, der har transformeret min tænkning. Jeg kan give et par eksempler. Geoffrey Pearson skrev en bog kaldet "Hooligan" (Pearson 1983). Hans tese var, at unge mænd fra arbejderklassen regelmæssigt har været genstand for moralsk panik, og at vi definerer dem som meget risikable og voldelige. Og det har transformeret den måde, jeg tænker på netop det emne [dette sociale problem], fordi han grundlæggende havde ret. Og når man først har set det, kan man aldrig glemme det. Og så er der også Goffman; og, som I ved, næsten alt skrevet af Goffman ændrer fundamentalt den måde, man ser ting på. Når man har læst "Asylums" [omhandlende] totale institutioner (Goffman 1961), kan man aldrig tænke på skoler og fængsler og så videre på samme måde. Hans bedste arbejde er nok hans tyndeste, som er "Stigma" (Goffman 1964). Det starter med en beskrivelse af mennesker med tydelige ansigtsmærker og stigma, og arbejder sig derefter igennem, indtil man indser, at vi alle håndterer vores identiteter hele tiden. Det virker måske ikke umiddelbart [relevant for] socialt arbejde. Men hvor meget mere stigmatiserende kan det være for en familie end at få nogen til at komme ind ad døren og sige, jeg tror, du forsømmer dine børn, eller du misbruger dem, eller lader dem blive misbrugt? Og når du anlægger et sociologisk perspektiv, muliggør det at indse, at forældre ofte forsøger at håndtere den ødelagte identitet, vi skaber ved at afsløre et problem. Nu betyder det ikke, at vi ikke skal afsløre problemet eller have disse svære samtaler, men det betyder, at forståelsen af den stigmatiseringsproces og processer af skam og selvbeskyttelsespræsentation er en enormt vigtig sociologisk indsigt, der hjælper os med at have et kritisk syn på, hvad vi laver.

Interviewer (SDL):

Dette minder mig om et af dine svar på vores første spørgsmål til dig om, hvordan du forklarede rollen for socialt arbejde, hvor socialrådgiveren er kritisk i dette forhold, og jeg synes, at det meget godt forenkler den måde, hvorpå en socialrådgiver eller en kommende socialrådgiver ser på personen foran dem, borgeren, og hvem der definerer, hvad de [borgerne] gør forkert, og hvordan vi [som socialrådgivere] skal ændre det? Og hvad er min rolle i dette [som socialrådgiver]?

Donald Forrester:

Hvis jeg skulle lave en liste over dyderne for en socialrådgiver, er en af de øverste ydmyghed. Men det handler virkelig om kritisk at tænke over, hvad man kan gøre, og hvad ens rolle er. Jeg synes, det er essentielt. Og sociologi hjælper med at give den kritiske kant. Selv hvis man ikke abonnerer på en bestemt analyse, kan man alligevel lære nok fra den analyse til at tænke, at det måske er en af de ting, der foregår her, og derfor skal jeg tænke meget nøje over arten af min praksis for at forsøge at minimere eller undgå at skabe den slags resultater. Så det er derfor, vi har det 'sociale' i 'socialt arbejde'. Det er ikke bare anvendt psykologi. Jeg blev engang spurgt af en minister: "Kan vi ikke bare slippe af med elementerne af social retfærdighed i socialrådgiveruddannelsen og fokusere på psykologien?", og jeg svarede: "Nej fordi spørgsmål om social retfærdighed og social kritik af samfundet er ikke blot en pæn tilføjelse; det er kernen i, hvad socialrådgivere bør udføre".

Litteratur

- Bülow, Maria, og Louise Austeen Leth. 2015. "Magt og myndighed i socialt arbejde med udsatte børn, unge og familier". S. 109–27 i *Socialt arbejde med børn, unge og familier*. Hans Reitzels Forlag.
- Cardiff University. 2024. "Dr Louise Roberts – People". Cardiff University – Dr Louise Roberts. Hentet 22. november 2024 (<https://profiles.cardiff.ac.uk/staff/roberts118>).
- CASCADE. 2024. "About us – CASCADE". CASCADE - Children's Social Care Research and Development Centre. Hentet 22. november 2024 (<https://cascadewales.org/about-us/>).
- Connolly, Marie, og Margaret MacKenzie. 1998. *Effective Participatory Practice: Family Group Conferencing in Child Protection*. Transaction Publishers.
- Deaton, Angus, og Nancy Cartwright. 2018. "Understanding and misunderstanding randomized controlled trials". *Social Science & Medicine* 210:2–21. doi: 10.1016/j.socscimed.2017.12.005.

- Durham University. 2024. "Professor Carlene Firmin | Contextual Safeguarding". *Professor Carlene Firmin | Contextual Safeguarding*. Hentet 22. november 2024 (<https://www.contextualsafeguarding.org.uk/about-us/our-team/professor-carlene-firmin/>).
- Forrester, Donald. 2024. *The Enlightened Social Worker: An Introduction to Rights Focused Practice*. Policy Press.
- Goffman, Erving. 1961. *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Goffman, Erving. 1964. *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Københavns Professionshøjskole. 2024. "Center for Bedre Børneliv". *Center for Bedre Børneliv – Københavns Professionshøjskole*. Hentet 22. november 2024 (<https://www.kp.dk/forskning-og-udvikling/center-for-bedre-boerneliv/>).
- Marshall, Thomas Humphrey. 1950. *Citizenship and Social Class: And Other Essays*. University Press.
- Medical Research Council (MRC). 2024. "Medical Research Council (MRC)". Hentet 22. november 2024 (<https://www.ukri.org/councils/mrc/>).
- Microsoft. 2024a. "CoPilot for Microsoft 365".
- Microsoft. 2024b. "Microsoft Teams".
- Pearson, Geoffrey. 1983. *Hooligan. A History of Respectable Fears*. London: Macmillan Education UK.
- Piven, Frances Fox, og Richard Andrew Cloward. 1956. *Regulating the Poor: The Functions of Public Welfare*. Vintage books.
- Procacci, Giovanna. 1996. *Poor Citizens: Social Citizenship and the Crisis of Welfare States. Working Paper*. European University Institute.
- Roberts, Louise. 2021. *The Children of Looked After Children – Outcomes, Experiences and Ensuring Meaningful Support to Young Parents In and Leaving Care*. Policy Press.
- Rose, Nikolas S. 1989. *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. Routledge.
- Skivington, Kathryn, Lynsay Matthews, Sharon Anne Simpson, Peter Craig, Janis Baird, Jane M. Blazeby, Kathleen Anne Boyd, Neil Craig, David P. French, Emma McIntosh, Mark Petticrew, Jo Rycroft-Malone, Martin White og Laurence Moore. 2021. "A New Framework for Developing and Evaluating Complex Interventions: Update of Medical Research Council Guidance". *BMJ* n2061. doi: 10.1136/bmj.n2061.
- What Works for Children's Social Care. 2024. "Family Group Conferencing". *What Works for Children's Social Care*. Hentet 22. november 2024 (<https://whatworks-csc.org.uk/evidence/evidence-store/intervention/family-group-conferencing/>).

Abstract

Donald Forrester is Professor of Social Work at Cardiff University, Wales. Forrester has extensive experience developing and managing research centres such as CASCADE Children's Social Care Research and Development Centre, What Works for Children's Social Care, and Tilda Goldberg Centre. In relation with his work at the Centre for Better Childhoods research centre at University College Copenhagen Forrester will visit Copenhagen several times during the autumn semester of 2024. Sofie Dencker-Larsen and Peter Abrahamson interviewed Forrester about the link between research and practice, the role of the social worker towards citizens and the state, and about the meeting of social work and sociology; additionally, we speak with Forrester about his book "The Enlightened Social Worker", in which he unfurls rights-based practice in social work. In the following, we present key parts of the interview².

Noter

- 1 Interviewet blev foretaget af Sofie Dencker-Larsen (SDL) og Peter Abrahamson (PA) og transskriberet via Microsoft Teams (Microsoft 2024b) den 17. oktober 2024 og herefter redigeret og komprimeret af SDL. Herudover har Donald Forrester kommenteret på og uddybet pointer i det transskriberede interview. Interviewet er oversat fra engelsk til dansk via Microsofts kunstige intelligens-software CoPilot (Microsoft 2024a tilgået den 15. november 2024 instrueret i at oversætte interviewet fra engelsk til dansk). SDL har efterfølgende gennemgået og viderebearbejdet den danske oversættelse samt oprettet litteraturlisten ud fra omtale af videnskabelige værker og andre henvisninger undervejs i interviewet. Frank Ebsen har læst og kommenteret på det oversatte interview.
- 2 The interview was conducted by Sofie Dencker-Larsen (SDL) and Peter Abrahamson (PA) and transcribed via Microsoft Teams (Microsoft 2024b) on October 17th 2024; following this, SDL edited and condensed the transcribed text. Donald Forrester commented on and expanded on points in the transcription. The interview was translated from English to Danish via Microsoft's AI software CoPilot (Microsoft 2024a accessed on November 15th 2024, prompted to translate the interview from English to Danish). SDL went through and (when needed) adjusted the wording of the Danish translation, as well as created the list of references for scientific works and and other sources mentioned throughout the interview. Frank Ebsen has read and commented the translated interview.

Essay

Er fondsregimet ved at overtage dansk forskningspolitik og -praksis?¹

Heine Andersen

De private fondes indflydelse i dansk forsknings- og universitetspolitik er vokset massivt de seneste årtier. Og væksten accelererer. Så store er forskydningerne, at der tales om, at det nu er fondene, der sætter retningen for dansk forsknings- og universitetspolitik og forskningens praksis.

Voldsom vækst i ekstern finansiering

Artiklen tager udgangspunkt i gennemgang af centrale statistiske indikatorer på denne udvikling. Finansieringsstrukturen viser massiv vækst i ekstern finansierungsgrad, ikke mindst drevet af fondenes skattebegünstigede penge-tanke. Det har ført til dramatiske forskydninger i universiteternes fagstruktur til skade for faglig bredde og mangfoldighed. I næste led har konsekvensen været et radikalt brud med en grundlæggende forudsætning for akademisk frihed, nemlig ansættelsestryghed, det der internationalt kaldes *tenure*. To tredjedele er i dag ansat på midlertidige kontrakter, 2-4, måske 5 år.

Utrykke ansættelsesvilkår

Heller ikke ansættelsesvilkår for lektorer og professorer, der er ansat uden tidsbegrænsning efter funktionærlovens og hovedaftalens regler, lever op til UNESCOs principper for *tenure*. Betegnelsen "fast ansættelse" er faktisk misvisende. Fyringer af anerkendte og velmeriterede forskere sker jævnligt. Fyringer og utrykke ansættelsesvilkår skader den kritiske akademiske offentlighed, der svækkes af tavshedskultur, selvcensur, utryghed og individualisering.

International bundplacering

Dette skal ses i sammenhæng med den topstyrede ledelsesstruktur på universiteterne, der blev indført i 2003. Ifølge internationale standarder, bla. UNESCO's anbefalinger fra 1997, som også Danmark var med til at udarbejde og godkende, forudsætter akademisk frihed *kollegialt selvstyre*. Sagt på en anden måde: internt demokratisk styre på universiteterne. Dette fandtes faktisk på danske universiteter indtil 2003, hvor en ny universitetslov imidlertid afskaffede dette kollegiale selvstyre og erstattede det med en ledelsesstruktur efter mønster for private aktieselskaber. Dette var en af grundene til, at Danmark i flere internationale sammenligninger nu rangerer tæt på bunden, når det angår akademisk frihed.

Magten over ansættelser og afskedigelser såvel som over faglige prioriteringer blev flyttet til en ledelse ansat oppefra, udenfor demokratisk kontrol. Dette har skabt rum for stor indflydelse til fondene og pengeregimet, der hermed sætter retning for vækst og fornyelse langt ud i fremtiden.

En følge har været drastiske ændringer i forskningens finansieringsstruktur på universiteterne. I hovedtræk finansieres forskningen på universiteterne af to komponenter: 1) basismidler og 2) eksterne midler. Basismidlerne er penge, som bevilges over finansloven, og som i princippet er til fri rådighed indenfor de strategiske rammer, som universiteterne selv fastlægger. Den anden komponent er eksterne midler, som universiteterne får efter ansøgning til aftalte formål og afgrænsede perioder fra fonde, private eller offentlige, fra offentlige myndigheder, kommuner, private virksomheder mv.

En af de største eksterne bidragsydere er blevet de private fonde. De udgør ganske vist ikke en samlet magtblok, og de kan heller ikke siges at danne et egentligt kartel, der handler efter fælles strategi. Dog er der i nogle sammenhænge godt fodslag. Det gælder, når dette drejer sig om visse fælles økonomiske og politiske interesser (sikring af skattefradrag og forventninger om universiteternes medfinansiering fx ved dækning af indirekte omkostninger), så står man skulder ved skulder. Derfor kan det være mere rammende at tale om tilsigtede og utilsigtede konsekvenser af væksten end om indflydelse ud fra en samlet plan. Med disse bemærkninger kan vi konstatere, at konsekvenserne af væksten, hvad enten de er tilsigtede eller ej, peger i bestemte retninger.

Et særligt tilfælde udgør NNF, Novo Nordisk Fonden. Med sin volumen skiller den sig ud helt i en klasse for sig (Fondenes Videnscenter 2023), og den har fået en unik magtposition på det sundhedsvidenskabelige område og i sundhedssektoren i det hele taget. Det kunne fortjene en særlig analyse, men jeg vil dog ikke forfølge dette spor i denne artikel.

Heine Andersen

Professor emeritus,
Københavns Universitet,
Sociologisk Institut

Omkalfatring af forskningens styringssystem

Samlet er der simpelthen tale om en omkalfatring af forskningens styringssystem i løbet af få årtier. Det må – i samklang med andre ændringer – forventes på længere sigt at få gennemgribende konsekvenser for hele samfundets kundskabsunivers, bredt i uddannelser og oplysningsinstitutioner, ikke blot indholdsmæssigt men også for magten over epistemer og tænkning. Reforme og initiativer, der peger i samme retning, er den igangværende reform af kandidatuddannelserne på universiteterne, der bla. med afkortning af en del kandidatuddannelser trækker i retning af A- og B-uddannelser. Det forventes, at ”B-uddannelser” (de etårige) især vil være uddannelser med svage kommercielle og direkte nytteorienterede potentialer.

Endvidere har vi haft ordninger til ”dimensionering” (adgangsbegrænsning) af adgang til uddannelser, især begrænsning af optag til humanistiske fagområder, vi har set særlige indsatser for at trække flere uddannelsessøgende over på STEM-uddannelser og oprettelse af særlige puljer til opgradering af didaktik, pædagogik og formidling på de naturvidenskabelige områder. Senest har NNF doneret et beløb på 125 millioner kr. øremærket til styrkelse af undervisning netop indenfor naturvidenskaberne på universiteterne. I samme retning peger de markante forskelle i lønniveauer, der er opstået mellem fagområderne, efterhånden som løndannelse er blevet mere individualiseret.

Vi har allerede gennem adskillige år, især på humaniora, set beskæringer, lukning af uddannelser og deraf medfølgende fyringsrunder. Der er antagelig også tale om en forskydning bort fra rent erkendelsesdrevet forskning, søgen efter ny viden som værdi i sig selv til fordel for forskning med kommercielle, nytteorienterede ydre formål som økonomisk vækst, sikkerhed, sundhed, velfærd eller militære potentialer.

Hvad disse konsekvenser konkret vil betyde for forskningens prioriteringer, indhold, kvalitet, relevans og for forskningsfrihed og oplyst demokrati, mangler vi imidlertid stort set analyser af. Desværre findes der i Danmark simpelthen ikke institutter og forskningscentre med ansvar for at foretage systematiske forskningspolitiske helhedsanalyser og evalueringer af disse udviklingstendenser.

Det følgende er et forsøg på ud fra de data, der trods alt findes, og indenfor et afgrænset område at give et foreløbigt bud på mulige konsekvenser af fondsregimets vækst.

Tre konkurrerende styringssystemer i forskningen

Fra sociologiske og politologiske traditioner kendes tre forskellige styringssystemer eller -regimer (benævnelser kan variere): penge, magt og anseelse. Min brug af disse begreber er inspireret af Parsons' og Luhmanns systemteorier, men også Bourdieus begreb om felter og Webers begreber om interesser og værdisfærer har dannet baggrund (Andersen 2018: 105 ff.).

Man skal være opmærksom på, at pengeregimet omfatter mere end den private sektor med markeder og agenter, der søger profit, rigdom og velfærd. Det fungerer i alle sektorer og organisationer, og omfatter fx også incitamentstyring til enheder eller individer gennem pekuniære belønninger. Indenfor universitetsverdenen, såvel som i andre dele af den offentlige sektor, er der sket en individualisering af løndannelsen, hvilket har givet ledelsen et ekstra økonomisk magtmiddel og ført til betydelig ulighed mellem forskerne indbyrdes (se fx Akademikerbladet april 2021). Hermed spiller pengeregimet sammen med magtregimet.

Magtregimet opfattes i det følgende i helt traditionel forstand. Det virker gennem hierarkisk ordnede positioner med beføjelser, overvågning, kontrol og sanktionsunderstøttet forventning om lydighed. Der findes mange andre former for magt, som jeg lader ligge her.

Anerkendelsesregimet, eksemplificeret gennem meritokratiet, virker gennem den indflydelse, som personer med særligt efterspurgte kompetencer og kvalifikationer har opnået anerkendelse og prestige for.

Jeg henviser her til antagelser, der er understøttet af modernitetsteori og særligt Robert Mertons videnskabssociologi, om, at videnskab i moderne samfund er uddifferentieret som en relativt autonom institution, *hvor idealet er*, at den primært styres af konkurrence om anseelse, afskærmet fra penge- og (politisk) magtregime. Anseelse er videnskabernes valuta. Gennem konkurrence om at nå de bedste resultater dannes et anseelseshierarki, der konstituerer et indflydelseshierarki i forskningen, altså et anerkendelsesregime (jf. Cole 1992).

Jeg skal ikke gå ind i detaljeret udfoldelse af disse styringsregimer og deres indbyrdes relationer. De skal blot bruges som et bagtæppe for tolkning

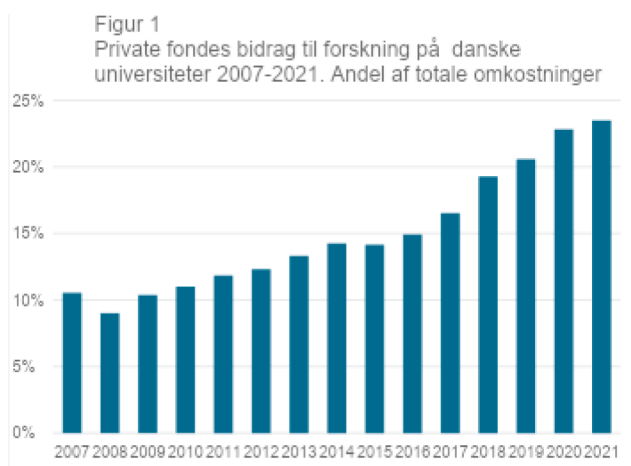
af udviklingstendenser. Det er klart, at disse beskrivelser udgør idealiserede typer, som ikke genfindes i ren form i virkeligheden. Realiteterne er, at anseelsesregimet i stigende grad er blevet overlejet og underlagt magt- og pengeregimerne.

Fremstillingen foregår ud fra statistik med tolkninger og kommentarer, dvs. ved en gennemgang af nogle få overordnede nøgletal, der til gengæld ganske tydeligt demonstrerer de voldsomme omstruktureringer, der er i gang i styringsregimer. Fokus vil være på universiteterne.

Fondsregimets ekspansion

Fondsregimets vækst udgør den væsentligste del af den kraftige forskydning, der er sket i forskningens finansieringsstruktur. Væksten sker især de seneste to-tre årtier. I 1970 dækkede direkte finanslovsbevillinger 92% af universiteternes omkostninger til forskning. Resten, altså 8%, blev dækket af statslige fonde og forskningsråd. Private fonde og erhvervsvirksomheder betalte 0% - altså nul procent (Forskningsstatistik 1970: 11). I 2021 (nyeste tal) er det over 50% af omkostningerne, der dækkes af eksterne midler. Eksterne midler får universiteterne efter ansøgning i konkurrence med andre for en tidsbegrænset periode til formål aftalt med bevillingsgiver. Basismidler får universiteterne over finansloven til formål, som de selv vælger. Basismidler forventes af ligge nogenlunde stabilt fra år til år.

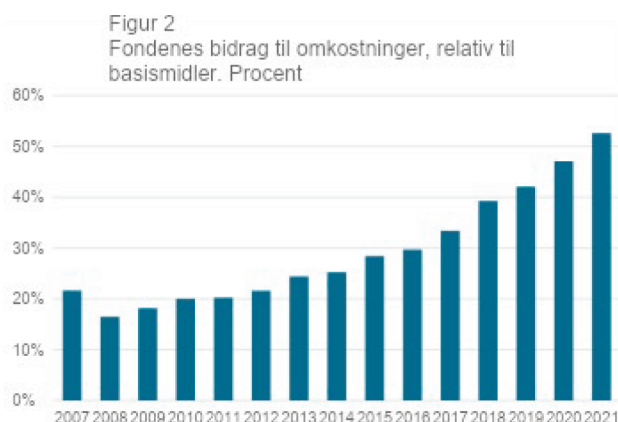
I 2021 udgjorde universiteternes samlede omkostninger til forskning 20.835 mio. kr., hvoraf eksterne midler dækkede 11.416 mio. kr. (= 55%). Af de eksterne midler udgjorde de private fondes bidrag i 2021 4.894 mio. kr., altså 23% af de totale omkostninger og 43% af de eksterne midler i 2021 (Danmarks Statistik. Statistikbanken. Tabel FOUOFF09). Ser man på væksten, er det klart fondene, der står for hovedparten. Det viser tal for udviklingen i de 15 år fra 2007-2021 (hvorfra det findes valide tal). Se figurerne 1, 2 og 3.

Kilde: Danmarks Statistik. Statistikbanken. Tabel FOUOFF09

Figur 1 viser, at der er tale om en nogenlunde jævn stigning i private fondes andele gennem de 15 år. Fra et niveau på nul frem til starten af 1970'erne var de kun nået op på 8-10 % i 2007-08. Så tog udviklingen til gengæld fart, op til 23% i 2021, altså mere end en fordobling på 10 år, og med en tendens til en noget brattere stigning fra 2016. Andelen er helt sikkert vokset siden, og især stærkt drevet af væksten i NNF-bevillinger.

At det er en vækst med ret dramatiske effekter, ser man også ved at sammenholde balancen mellem private fondes andele med universiteternes basisbevillinger, altså de mere faste bevillinger til forskning tildelt over finansloven, jf. figur 2.

Kilder:

Fondenes bidrag: Danmarks Statistik. Statistikbanken. Tabel FOUOFF09

Basismidler: Danske universiteter. Universiteternes statistiske beredskab. Tabel A

Nok er basisbevillingerne stadig større end fondenes bevillinger, men det er dog i 2021 kommet dertil, at fondenes bevillinger overstiger 50% af basisbevillingerne over finansloven. Væksten har især sat fart siden ca. 2013. Det skal også ses på baggrund af, at der frem til dette år faktisk var en vis vækst i basisbevillingerne, så de næsten holdt takt med væksten i fondenes bevillinger. Siden er væksten i basisbevillingerne stoppet.

Hertil kommer en vigtig tilføjelse nemlig vedrørende finansieringen af *indirekte omkostninger*, også kaldet *overhead*. Overhead er en betegnelse, man bruger i beregning af de følgeomkostninger, som forskningen medfører oven i de direkte omkostninger (løn, materialer osv.), og som typisk er fælles udgifter på tværs af aktiviteter og enheder: husleje, el, varme, vedligeholdelse, rengøring, administration, ledelse mv. Når det gælder de penge, universiteterne får som basismidler, forudsættes det selvsagt, at de skal dække de samlede omkostninger, altså inklusive overhead.

Anderledes forholder det sig i vidt omfang, når det drejer sig om eksterne bevillinger, herunder fra de private fonde. Når offentlige forskningsfonde, fx Danmarks Frie Forskningsfond, bevilger penge, skal der indregnes en overhead på 44% til dækning af indirekte omkostninger, der påløber ud over de direkte omkostninger til lønninger mv.

Anderledes med de private fonde, de har ikke en tilsvarende pligt. De har derfor stort set ikke bidraget til at dække overhead. Universiteterne har således skullet betale disse omkostninger, og pengene kan kun tages ud af deres basismidler. At tage dem fra midler beregnet til noget andet, fx til undervisning, ville være mod bevillingsforudsætningerne, og dermed ulovligt (Andersen 2018: 165; 169 f.). Det koster at tage mod gaver.

Dette problem har været kendt og diskuteret i mange år i forskningspolitiske fora blandt politikere og universitetsfolk (jf. Andersen 2018: 169 f.), uden at man har kunnet finde en løsning. Fondene har konsekvent nægtet at bidrage under henvisning til, at de kun kan betale for dokumenterede omkostninger og indenfor, hvad deres fundats foreskriver. Og det er svært at dokumentere, hvor meget der på et bestemt projekt er brugt til fx el og varme og endnu vanskeligere at opgøre og dokumentere omkostningerne, når det gælder fx den arbejdstid, som fx dekanen og hjælpere har brugt.

I undervisning i virksomhedsøkonomi på økonomistudier lærer de studerende, at man for alt i verden *altid* skal sørge for at indregne overhead i enhver priskalkulation, hvis man vil undgå at gå fallit. De lærer også, at det vil være for tidskrævende og usikkert at beregne overhead særskilt for hvert enkelt produkt, i et bageri fx for rugbrød, rundstykker og bryllupskager. Man må bruge gennemsnitstal og tommelfingerregler. Det betyder, at der ikke kan leveres direkte empirisk dokumentation for overhead-omkostninger for hvert enkelt produkt. Men så vil fondene ikke være med til at betale.

Der har faktisk været lavet sådanne beregninger over gennemsnitstal, når det drejer sig om forskning. Københavns Universitet fik revisionsfirmaet Deloitte til at fremkomme med deres bedste beregning ud fra de tal og oplysninger, KU kunne levere. Resultatet blev, at overhead i gennemsnit kunne sættes til ca. 73,5% af de direkte omkostninger. Det svarer meget godt til tidligere forsøg på beregninger. Dvs. hvis en fond gav en bevilling på fx 100 mio. kr. til direkte omkostninger, skulle universitetet selv medfinansiere med 73,5 mio. kr. Disse omkostninger på 73,5 mio. kr. fordeles sig ifølge gennemsnitsberegningerne således: 34,7 mio. kr. til husleje og bygningsdrift, forskerstøtte 13,2 mio. kr., mens personaleadministration udgør 1,9 mio. kr., it 4,6 mio. kr., energi 3,1 mio. kr. og økonomi-administration 1,5 mio. kr. 4,1 mio. kr. går til laboratorie- og klinikdrift, og endelig vægter øvrige omkostninger 10,4 mio. kr. I alt: 73,5 mio. kr. (Lassen 2022). Der foreligger andre beregninger, der når frem til nogenlunde samme tal.

Men dette er altså gennemsnitsberegninger over mange tusinde projekter, og der er selvsagt store variationer mellem projekter. Fx vil et stort projekt

med omkostninger til avancerede laboratorier og en stor personalestab i sagens natur trække flere overhead-omkostninger end et juridisk eller filosofisk "læse-skrive-projekt". Men det vil i praksis ikke være muligt at identificere i regnskabssystemet, hvordan omkostningerne er fordelt præcis på de enkelte projekter, fx til lys, varme, rengøring, ledelse osv. En postdoc, der sidder på Rigsarkivet og gransker dokumenter, koster næppe universitetet 74% i overhead. Så i det tilfælde vil fondene ikke betale 74% – uden bilag. Derfor vil det ikke være muligt overfor bevillingsgiver at dokumentere overhead med evidensbaserede bilag (tal). Derfor har fondene været uvillige til at bidrage til overhead.

Bruger vi de 74% som estimat for at udregne et groft skøn over omfanget af universiteternes medfinansiering, totalt på et år, får vi for 2021: 74% af 4.894 mio. kr. = 3.621 mio. kr. Så meget skulle universiteterne altså bruge af deres basismidler på 9.308 mio. kr. = 39% for at medfinansiere de projekter, som fondene gav bevillinger til. 39% af universiteternes basismidler dirigeres dermed til medfinansiering af, hvad fondene vælger at støtte. Tilbage af universiteternes basisbevillinger på 9.308 mio. kr. til helt fri forskning er altså nu kun 6.687 mio. kr. Det er selvfølgelig kun et skøn, men det giver dog en idé om, at ekstern støtte ikke bare er lidt flødeskum på lagkagen, og at det ikke bare drejer sig om at finde et ledigt skrivebord, når man får penge fra fondene.

I efteråret 2023 forlød det, at nu var universiteterne sammen med seks fonde efter årelange forhandlinger nået frem til en model, ifølge hvilken fondene skulle bidrage til i hvert fald en del af overhead (Danske Universiteter 2023). Efter de skøn, der forelå, ville det give universiteterne en delvis dækning, nemlig 700-800 mio. kr. pr. år. Det svarer altså til under en fjerdedel af universiteternes ovenfor estimerede totale udgifter til medfinansiering.

Endelig skal det tilføjes, at der i Finansministeriets budgetmodel også er indbygget et ekstra incitament til at søge ekstern finansiering, nemlig i form af en bonus i finanslovens basisbevilling. Det er af og til fremført fra fondenes side, at det jo er frivilligt for universiteterne, om de vil søge deres penge. Det er selvfølgelig formelt rigtigt. Men megen forskning kan simpelthen ikke gennemføres uden ekstern støtte. Og hvis man ikke får eksterne penge, koster det oven i købet også færre basisbevillinger.

Konklusionen på disse mellemregninger er, at fondene med deres pædagogiske muskler styrer en ganske betydelig del af universiteternes forskning.

Strukturelle konsekvenser (1): Stillingsstruktur

En af de mest håndgribelige strukturelle effekter af den ændrede finansieringsstruktur er væksten i andelen af midlertidigt ansatte. I løbet af tre-fire årtier er der sket et brud med den klassiske organisationsmodel på universiteterne med en stab af forskere med relativt stabil ansættelse, internationalt betegnet som *tenure*. Frem til 1990'erne var professorer som hovedregel tjene-

stemandsansatte og lektorer ansat tidsubegrænset. Adjunkter var ansat med tidsbegrænsning, men med halvautomatisk oprykning til lektor efter normalt fire år.

I dag er både professorer og lektorer ansat efter funktionærloven, og de kan fyres efter funktionærlovens regler. Der skal være en gyldig begrundelse, men "fast ansættelse" er der ikke tale om. Ved fyringer forbundet med budgetnedskæringer, og hvor der fyres flere, kan der anvendes meget summariske og generelle begrundelser. Funktionærlovens regler lever slet ikke op til internationale standarder for tenure.

Men der er alligevel afgørende forskelle på en *tidsubegrænset* ansættelse, der gælder indtil der foreligger en firing, og så en *tidsbegrænset* ansættelse, som udløber automatisk, typisk efter 2-3 år. Det gælder med hensyn til planlægningshorisont, tilknytning til institution og kolleger, tryghed og dermed også frihed, uafhængighed og dristighed til selvstændige beslutninger.

Den første forskningsstatistik med fordeling af universitetsforskere på stillingskategori er fra 1976. Den gang udgjorde den "faste" stab – forskere med ansættelse *uden tidsbegrænsning* – 81% af den samlede forskerstab. Lektorgruppen var klart den største – 52%. Adjunkter, stipendiater mv. udgjorde kun 19% (Forskningsstatistik 1976: 41-42, tabel 18 og 19).

Denne struktur er radikalt ombrudt. I løbet af nogle få årtier er det opstået en hierarkisk struktur med et stort bredt lag af midlertidigt ansatte i bunden. Dette lag består af ph.d.-studerende, postdocer, adjunkter, videnskabelige assistenter mv. Hertil kommer to meget smalle overliggende lag af forskere med *tidsubegrænset* ansættelse, nemlig lektorer og professorer.

Desværre savnes opdaterede tidsserier for stillingskategorier til belysning af forløbet af denne udvikling. Det vanskeliggøres af brud i statistikken, ændringer i stillingsstruktur og -betegnelser mv., men de tal der foreligger, tyder på at, at det er en udvikling, der blev sat i gang fra midten af 1980'erne (Stähle 1991: 51 ff.; 66 ff.), men som for alvor har taget fart de seneste par årtier. Der foreligger to nyere specialkørsler, som jeg har fået fra Danmarks Statistik, en fra 2015 og en fra 2022. I 2015 var 64% af forskerstaben (som i alt udgjorde 18.747 personer) ansat i *tidsbegrænsede* stillinger. Heraf var ph.d.-studerende den største gruppe (28%). Professorer udgjorde 12% og lektorer 25%. I 2022 var forskerstaben kun vokset lidt, 18.923 (foreløbige tal). Dog er de ikke helt sammenlignelige med 2015-tal (på grund af databrud i 2017), men der er ikke sket afgørende forskydninger. Ca. to tredjedele af forskerstaben er altså ansat med tidsbegrænsning.

Dette kan suppleres med tidsserier med tal for den årlige *tilgang* til de forskellige stillingskategorier, altså antal ansættelser, som man har bedre tal på. Her er tallene mere dækkende, og vi ser en endnu mere skæv fordeling. I et svar til Anne Hegelund, Enhedslisten, kom ministeren, Christina Egelund, med tal for perioden 2008-2022. Gennem disse år er 86%-90% af ansættelser

sket til *tidsbegrænsede* stillinger og kun 10%-14% i lektorater eller professorater, de *tidsubegrænsede* ansættelser. Således blev der i eksempelvis 2022 kun ansat 654 som professorer eller lektorer mod 4.004 i tidsbegrænsede stillinger.

En yderligere effekt er, at bevillingssystemet uundgåeligt skaber en stor og antagelig voksende økonomisk ulighed indenfor forskergruppen som helhed, også indenfor gruppe af tidsbegrænset ansatte. Der er enorme forskelle med hensyn til, hvor store forskningsressourcer de enkelte forskere råder over. Især indenfor sundhedsvidenskab, teknologiske og naturvidenskabelige kan dygtige forskere skaffe bevillinger til kæmpeprojekter til trecifrede millionbeløb med projektledelse, netværksorganisering, rådgivere og dusinvis af forskere og assistenter. I den anden ende findes enkeltforskerprojekter, der ikke koster noget ud over løn til forskeren, et skrivebord med computer samt en posthylde.

Denne enormt skæve fordeling skyldes det, der kaldes *Matthæuseffekten* (også omtalt som *Matthæusprincippet*), navngivet af Merton i en artikel i *Science* fra 1968 med henvisning til Mattæusevangeliet, kap. 25, vers 29: "thi enhver der har, ham skal der gives, og han skal have til overflod; For slet ikke at tale om fortsættelsen i vers 30: "Og kast den uduelige tjener ud i mørket udenfor. Dér skal der være gråd og tænderskæren."

Effekten skyldes flere mekanismer: en fordelingsmekanisme, der virker ved, at en population af personer med ulige forudsætninger skal konkurrere om ressourcer ved gentagne ansøgningsrunder om forskningsbevillinger. Det vil uvilkaarligt føre til akkumulation hos dem med de bedste forudsætninger, hvilket kendes fra sportens verden, fx professionel tennis. Der vil være en tendens til, at de samme vinder de fleste præmier, hvis der udvælges efter nogenlunde ensartede kriterier. I næste trin vil uligheden forstærkes i kraft "de kumulative fordeles princip". Det følger af systemets logik. Der kan selvfølgelig også forekomme simpel nepotisme – favorisering via personforbindelser o.l. Der er ikke samme habilitetsregler og kontrolmuligheder for private fonde som ved offentlige fonde. Der er ikke krav om åbne opslag og begrundelser af afgørelser. Intet forbyder fonde at favorisere, selvom det sker på bekostning og kvalifikationer og kvalitet.

Jeg er ikke stødt på personer, der hævder, at denne udvikling er resultat af en bevidst udtænkt plan, eller at resultatet skulle være optimalt og ønskværdigt. Effekterne er da også altovervejende negative.

Tilstanden er en utilsigtet effekt af den relative vækst i ekstern finansiering. Eksterne bevillinger er altid tidsbegrænsede, og derfor vælger institutionerne typisk at ansætte for den tidsperiode, som bevillingen dækker, altså tidsbegrænsede ansættelser. De behøvede egentlig ikke at gøre det, men det gør de nu en gang de fleste steder. Man kan også formode, at det ville medføre endnu stærke pres for at opretholde den eksterne finansiering, hvis ikke ansættelser var tidsbegrænsede efter bevillingsperiode.

Jeg vender tilbage til vurdering af konsekvenserne af den høje andel tidsbegrænsede ansættelser.

Strukturelle konsekvenser (2): fordeling på faglige områder og emner

Den ændrede finansierungsstruktur har også store konsekvenser for prioritering af faglige områder. Det skyldes, at de fleste erhvervsdrivende fonde i deres fundats eller vedtægter har bestemmelser om, hvad donationer må anvendes til. Fx afgrænser Novo Nordisk Fonden (NNF) sig således if. vedtægterne (§ 2) til:

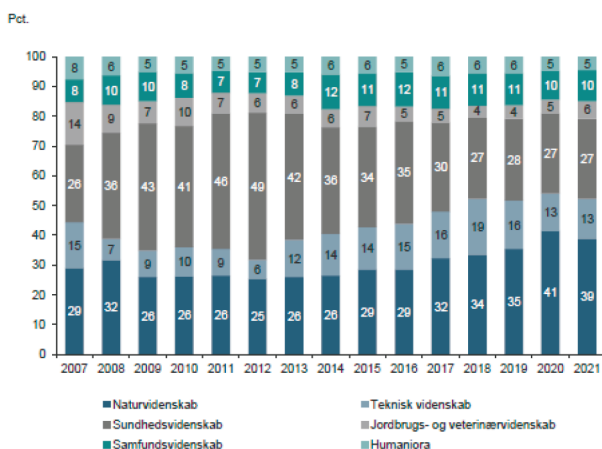
1. at yde støtte dels til fysiologisk, endokrinologisk og metabolisk forskning, dels til anden lægevidenskabelig forskning,
2. at yde støtte til forskningshospitalsvirksomhed inden for diabetes i Danmark, og i øvrigt
3. at yde støtte til andre videnskabelige og til humanitære og sociale formål.

Selvom NNF i iht. pkt. 3 godt kan støtte projekter udenfor det sundhedsvidenskabelige område, er dette helt dominerende. Noget tilsvarende gælder de fleste andre fonde.

Fordelingen af fondenes midler på faglige hovedområder fremgår af et svar, minister Christina Egelund gav til Anne Hegelund (EL) i Folketingets Uddannelses- og Forskningsudvalg d. 20 september 2024, jf. figur 3.

Figur 3

Private organisationer og fondes eksterne finansiering af FoU-omkostninger på højere læreanstalter fordelt på hovedområder, 2007-2021, pct.

Starter vi med det overordnede billede, viser figur 3, at STEM-fagene, frem for alt sundhedsvidenskab og naturvidenskab, klart er vinderne i denne udvikling. De modtager hen gennem perioden 2008-2022 86-91% af fondenes donationer overfor 9%-14% til samfundsvidenskab og humaniora.

Til illustration af, hvad dette betyder, er her et eksempel fra Altinget.dk, d. 1. juli 2024:

“Alene i 2023 har Novo Nordisk og Novo Nordisk Fonden sammenlagt lagt mere end 800 millioner kroner i forskning på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet (på Københavns Universitet).

Desuden er cirka 20 procent af de ansatte på fakultetet, svarende til omkring 1.050 personer, helt eller delvist finansieret af Novo Nordisk.

Det viser en opgørelse, som Københavns Universitet har udarbejdet på baggrund af en forespørgsel fra Altinget “ (Garde-Strandberg mfl. 2024).

Altså: NNF’s donation på 800 mio. kr. dækker løn til 20% af de ansatte på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, KU. Faldt bevillingen fra NNF af en eller anden grund bort, ville KU skulle fyre ca. 1.000 ansatte, hvilket ville efterlade bygninger med tomme kontorer og laboratorier.

Hvad fondenes bevillingspraksis betyder for prioriteringer af emner og problemer på subfelter, savner vi dokumenteret viden om. Der udarbejdes ikke oversigter, og der findes ikke statistik eller analyser, der dækker. Under alle omstændigheder er der ingen tvivl om, at med de ressourcebehov, store dele af forskningen har, er universiteterne og forskerne tvunget til at være meget opmærksomme på de signaler, der kommer om fondenes præferencer. Plausible hypoteser vil være, at erhvervsdrivende fonde foretrækker projekter, der gavner de virksomheder, de får deres indtægter fra, det være sig medicin, øl, eller hvad det måtte være. Det kan også være ønsker om at brande og synliggøre virksomhederne. Omvendt vil de søge at undgå forskning, der kan lede frem til resultater, der stiller deres virksomheder i et negativt lys.

Eksempelvis forlanger Carlsbergfondet godt nok ikke, at projekter skal have noget at gøre med ølproduktion. Men på den anden side er der forskere, der har beklaget sig over, at Carlsbergfondet giver afslag på ansøgninger om forskning i alkoholskader eller om afholdsbevægelsens historie. NNF må forventes at prioritere projekter, der kan lede frem til patenter på ny medicin, fremfor projekter, der finder effektiv profylakse og/eller midler til helbredelse, så folk undgår diabetes og dermed slipper for at købe og skulle tage NOVO’s medicin hver dag.

Men dette er ikke undersøgt systematisk.

Opsamling og vurdering

De massive forskydninger i stillingsstruktur og i proportioner mellem fagområder følger uundgåeligt af væksten i ekstern finansiering fra nul procent for fem årtier siden til nu over 50%. Særligt fondenes enorme vækst de seneste par årtier er årsag til dette. Det forstærkes ved at fondenes bevillinger træk-

ker basismidler i milliardklassen, måske omkring 40% af basismidlerne, ud til medfinansiering.

Det betyder, at det i høj grad bliver fondene, der styrer, hvilke områder der kan få vækst og fornyelse, og hvilke der må stagnere eller helt hende. Det bliver i stigende grad pengeregimet, der bestemmer.

Dette forstærkes på flere måder af de strukturelle rammer i øvrigt. En vigtig faktor er her universitetslovens bestemmelser om ledelse. Modellen er som nævnt strengt hierarkisk, kopieret med traditionelle private hierarkisk opbyggede aktieselskaber som forbillede: en bestyrelse i toppen, der ansætter en rektor (CEO), der dernæst ansætter dekaner, institutledere osv. ned gennem hierarkiet.

Autokratisk styreform i stedet for kollegialt selvstyre

Der er dog en afgørende komponent i aktieselskabsmodellen, der mangler i universitetsloven: Private aktieselskaber har *en generalforsamling*, der vælger bestyrelsen, og som kan *afsætte* bestyrelsen, eller vælge en ny ved næste ordinære generalforsamling. Universiteternes bestyrelse vælges ikke af en generalforsamling. Det eksterne flertal er i praksis tæt på at være selvsupplerende. Medarbejderrepræsentanter og studerende vælges ved afstemning, men udgør et mindretal. Der er heller ikke nogen generalforsamling, der kan afsætte bestyrelsen, hvis den ikke gør det godt nok. Heller ikke ministeren kan afsætte bestyrelsen, undtagen under helt særlige omstændigheder. Det ville i givet fald i øvrigt også være groft brud på den institutionelle akademiske frihed. Der skal i hvert fald alvorlige brud på regler og lovgivning til, for at det kan ske.

Formelt kan ministeriet heller ikke blande sig i bestyrelsens afgørelser, fx valg af rektor, interne budgetforhold, ressourcefordeling, organisering mv. Men der findes også andre metoder.

Økonomisk afhængighed af fondene

Det vil være forkert generelt at beskyldte fondene for at blande sig i universiteternes indre anliggender ud over det, der direkte angår de projekter, de bevilger penge til. Deres indflydelse består primært i prioritering af bestemte forskningsfelter og forskningsspørgsmål. Dermed følger også indflydelse på forskerrekruttering.

Det påpeges jævnligt fra fondenes side, at det jo er frivilligt, om universiteterne og deres forskere vil søge deres penge eller ej. De kunne vælge at søge en anden fond eller undlade at søge. Derfor er det ikke korrekt, at det er fondenes prioriteringer mellem fagområder og emner, der styrer, siger fondene.

Det kan måske lyde rigtigt, hvis de enkelte fonde ser det ud fra deres egen snævre synsvinkel. Men realiteterne er anderledes. Universiteterne er tvunget til at søge eksterne midler, hvis de vil være med i konkurrencen. Det gælder selvfølgelig især indenfor STEM-fagene, de områder, der kræver laboratorier

og kostbart udstyr. Hvis der ikke kom eksterne midler, ville måske mellem en tredjedel og halvdelen af forskningen falde bort. Og fondene og andre eksterne, der vil bidrage, er overvejende orienteret netop mod STEM-fagene. En simpel forklaring på dette er, at det primært er resultater på disse områder, der kan føre til patenter. Resultater fra samfundsvidenskaber og humaniora kan meget sjældent patenteres, uanset hvor originale og værdifulde de i øvrigt måtte være. Derfor er de vanskelige at kommercialisere, og derfor vil private virksomheder og fonde ikke have økonomisk interesse i at støtte disse områder.

Dette forstærkes af den hierarkiske struktur. Det er i sidste ende ledelsen, der bestemmer, hvilke ansøgninger der skal bakkes op og fremsendes til potentielle bevillingsgivere. Det betyder, at det bliver de overordnede strategier, som formuleres oppefra på ledelsesniveau, som bestemmer, hvilke områder der skal prioriteres. Og disse strategier vil i vid udstrækning være orienteret mod vækstområder med pengestærk efterspørgsel.

På universiteterne anvendes efterhånden almindelige virksomhedsøkonomiske rentabilitetskalkyler til beregning af, hvilke områder det bedst kan betale sig at satse på. Områder, hele fag og institutter nedlægges eller sammenlægges, hvis de ikke lever op til krav om at generere indtægter. Dette kan ske helt ned på individniveau. Der er eksempler fra fyringer, der eksplicit begrundes med forskeres manglende indtægtsgenererende aktiviteter og altså ikke kvaliteten eller omfanget af forskningen (eller af undervisningen).

Den store andel tidsbegrænset ansatte forstærker yderligere dette rentabilitetspres. Der er hele tiden bevillinger, der udløber, så der skal hele tiden skaffes nye bevillinger blot for at opretholde porteføljen og fastholde staben. Skifter bevillingsgivere prioriteringer, kan det i mangel af alternativer være nødvendigt blot at følge disse signaler.

At styringseffekten går via ansættelser, har dermed effekter, der i tid kan række langt ud over den afgrænsede budgetperiode for de enkelte bevillinger. Det skyldes, at nyrekruttering og opdyrkning af nye områder i vidt omfang bygges op ud fra eksterne bevillinger. De fleste ph.d.-kandidater er efterhånden udklækket på eksterne bevillinger, og det er dem, der vil fylde og præge universiteterne de kommende årtier, ikke blot indenfor forskning, men også i undervisning, formidling og samfundsdebat.

Endelig kommer dertil en stærk effekt, der er blevet mere og mere direkte synlig, og desværre skadelig, i visse tilfælde direkte ved brud på akademisk frihed. Den består i begrænsninger af forskernes ytringsfrihed og deltagelse i åben kritisk debat. Det er dokumenteret både ved repræsentative surveys blandt forskere, og ved adskillige enkeltstående eksempler. Der forekommer pression for at ændre i konklusioner i forskningspublikationer, direkte censur, tavshedspålæg fra ledelse uden lovlig begrundelse, selvpålagt tavshed af frygt for repressalier, direkte indblanding fra eksterne rekvirenter mv. (An-

dersen 2018: kapitel 4; Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd 2023: kapitel 3; Ravnsted-Larsen 2024).

Mangel på en levende universitetsoffentlighed

Der findes desværre ikke en levende, åben og engageret universitetsoffentlighed i Danmark.

Dette er ikke en konsekvens alene af økonomisk afhængighed af eksterne mæcener og midlertidige ansættelser med utryghed til følge. Der er også direkte mundkurve og pression fra myndigheder og politikere. Men det er uden tvivl en del af forklaringen, og det er af indlysende grunde forskere i tidsbegrænsede ansættelser, der er mest udsat. Men det påvirker også seniorforskere, fordi de har ansvar for at skaffe bevillinger til juniorforskere og også til deres egen løn på længere sigt. Derfor skal de træde varsomt for ikke komme til at genere potentielle bevillingsgivere og/eller deres ledelse.

Indordning under pengeregimet er dræbende for åben, dristig, fri og kritisk rationel debat. En sådan skal kunne stille spørgsmålstejn til alt, i sidste ende også til rationaliteten selv, og frit turde sætte dristige svar til åben kritisk debat. Det drejer sig om at sikre dybde, balance og vitalitet i hele spektret i kundskabsuniverset. Det skal være en grundpille i samfund med oplyst demokrati og levende mangfoldig kultur.

Derfor kan forskningspolitik ikke overlades til fondenes pengeregime. Fondene hver især er bundet af særlige interesser, og de træffer beslutninger i snævre lukkede fora uden for demokratiske rammer, og uden at de behøver at begrunde dem offentligt.

Referencer

- Andersen, Heine 2018: *Forskningsfrihed. Ideal og virkelighed*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Cole, Steven 1992: *Making Science. Between Nature and Society*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd 2023: *Universiteter for fremtiden. Tyve år med universitetsloven*. København: Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- Danske Universiteter. *Universiteternes statistiske beredskab*. Tabel A. Det Statistiske Beredskab – Danske Universiteter (dkuni.dk).
- Danske Universiteter 2023: Aftale med fonde om finansiering af forskningsprojekter – Danske Universiteter (dkuni.dk).
- Fondenes Videnscenter 2023: Oversigt over de 100 mest bevilgende fonde – Fondenes Videnscenter.
- Forskningsstatistik 1970*: København: Forskningens Fællesudvalg.
- Forskningsstatistik 1976*. København: Forskningssekretariatet.
- Lassen, David Dreyer 2022: LEDEREN: Det her er uholdbart for KU's økonomi – KUnet.

Garde-Strandberg, Magnus & Chris Lehmann 2024: *Novo finansierer omkring 1050 forskere og ansatte på KU's sundhedsfakultet*. <https://www.altinget.dk/artikel/novo-finansierer-omkring-1050-forskere-og-ansatte-paa-sundhedsfakultetet-paa-ku>.

Ravnsted-Larsen, Casper 2024. "Hver 4. forsker frygter politikerne". *Djøfbladet*, 28.4.2024.

Ståhle, Bertel 1991. *Forskningspersonale og forskerrekruttering på de højere uddannelsesinstitutioner i Danmark*. København: Forskningspolitisk Råd. Undervisningsministeriet.

Uddannelses- og Forskningsudvalget. 2024. Svar fra ministeren Christina Egelund på spørgsmål 348 fra Anne Heglund (EL). Folketinget.

Uddannelses- og Forskningsudvalget. 2024. Svar fra ministeren Christina Egelund på spørgsmål 345 fra Anne Heglund (EL). Folketinget.

Noter

- 1 Tak til Lars Dohn, Mette Geldmann og Søren Kolstrup for kommentarer og forslag.

Anmeldelser

Donald Forrester: The Enlightened Social Worker – An Introduction to Rights Focused Practice, Policy Press

Udgangspunktet for denne engelske bog er, at socialarbejdere og socialt arbejdes teorier fokuserer på at hjælpe og støtte borgere, som har det svært i et samfund. Ifølge Donald Forrester (DF) er der mange eksempler på, at socialarbejdere netop ikke lykkes med at udfylde denne rolle. Det gælder også socialt arbejdes teorier, som ofte fører til misforståelser og ubegrundede løsninger, som kun i begrænset omfang virker. I stedet argumenterer DF for at basere socialt arbejde på rettigheder, som er nedfældet i love og ikke mindst i de statsligt forpligtende menneskeretlige konventioner.

DF argumenterer for, at socialt arbejde bør baseres på rettigheder, der er demokratisk besluttede, og dermed udspringer af oplysningstidens principper. Disse principper giver i et moderne samfund borgerne rettigheder til beskyttelse, frihed til at leve det ønskede liv, have forbindelser til andre og få støtte. DF præciserer, at lokale organisatoriske og økonomi-

ske kapacitetsproblemer ofte udfordrer muligheder for at etablere de bedste løsninger. Det øger behovet hos udsatte borgere til at skabe helheder og muligheder, og dermed for socialarbejdere til med et rettigheds-perspektiv at skabe sammenhæng og løsninger vel vidende at en løsning løbende udfordres. Der skal bygges broer på ny. Socialt arbejde er med andre ord uundværligt.

Kombinationsmodeller

DF kombinerer et samtaleperspektiv og et socialt perspektiv i en fælles teori for socialt arbejde. Det individuelle samtalearbejde hviler på humane individuelle samtaler inspireret af psykologen Rogers' teori om at give individet mulighed for at forandre sin situation, fx via motivational interviewing. DF diskuterer i et særlig afsnit begrebet kærlighed, som bl.a. i Norge er blevet indføjet i loven om udsatte børn. DF ser kærlighed som at udvide og bibeholde tilknytninger mellem mennesker. Det er evnen til ærligt at udtrykke omsorg, følelser, ansvar, respekt engagement og til-lid, og som socialarbejdere at kunne rumme borgeren. Og det er en ret-

tighed i det, DF betegner som tredje generation af oplysningstidens rettigheder.

Det sociale perspektiv forbinder individer med hinanden. Det giver en opmærksomhed på at lade udsatte borgeres stemmer korrigere socialarbejdere og lokalt dominerende forforståelser, hvis deres rettigheder skal opfyldes. Dertil føjes i den sociale model: familierådslagning med et udvidet netværk; kontekstuel beskyttelse, hvor lokalsamfundets sociale og fysiske struktur ændres; samt i nogle tilfælde påvirkning af lokale regler og overordnet lovgivningsarbejde. DF vil flytte fokus væk fra det familieinterne for at understrege, at alle borgere fx også indgår i relationer i nedslidte områder og har lave indkomster, der begrænser deres handlemuligheder. Det er i denne sammenhæng socialarbejdere skal sikre en helhed på basis af borgeres rettigheder.

DF's mål er at kombinere rettigheder centreret om det individuelt humane og de fælles sociale strukturer. Løsninger er demokratisk fastlagte er muligvis ikke optimale, men er det fælles gældende, som sandsynligvis giver et bedre udgangspunkt for et godt resultat end den eksisterende tro på, at socialarbejdere i sig selv altid vil og kan opnå de bedste resultater. Det humane samtaleperspektiv og den sociale model er perspektiver, som ikke er supplerende men komplementære linser og derfor kan være i konflikt med hinanden, men begge har betydning for at se muligheder for handling og støtte. Det stil-

ler krav til socialarbejderen bekvæmhed i forståelse af borger, regler og lokale forhold.

Rettighedsperspektivet i praksis

DF indkredser gennem bogen praksis gennem spændende cases, som stiller skarpt på de dilemmaer, socialarbejdere står overfor. De er bredt gældende, selv om de fleste kommer fra DF's indsigt i udsatte børn og unges forhold. En rettighedsbaseret tanke bygger på en forståelse af loven. Den er en forudsætning, som muliggør socialarbejderen evne til at skabe muligheder for borgere. DF understreger, at det er nødvendigt, at socialarbejdere opstiller hypoteser om behov og udvikling og løbende reviderer dem. De kan samles til en slags formularer, der rummer den enkelte borgers selvforståelse og mulige handlinger samt ændringer i love og rettigheder, som de transformeres ind i det lokale system.

Skidt og kanel

Efter at have læst bogen er fornemmelsen, at der mangler noget om socialpolitik hos de centrale lovgivende myndigheder. Det kan være betydningen af den lange periode med nedskæringer i socialt arbejde i Storbritannien (austerity), og med hvordan love dannes og til en vis grad søges gennemført. Love og centralt fastsatte regler virker i Stor-

britannien som i Danmark sjuskede efter en lovproces, som i stadig mindre omfang har indsigt i det sociale arbejdes praksis, som DF beskæftiger sig med. Det er en forståelig afgrænsning, da socialarbejdere sjældent har indflydelse på lovens formulering. I stedet kan de påvirke, hvordan loven kommer til at virke i praksis, hvor mødet med borgere fortsat ikke er determineret om end påvirket af love og regler eller lokale organisatoriske og økonomiske forhold. Netop muligheder for bevægelse mellem modsætninger fremhæver DF som en central egenskab i en rettighedsbaseret tilgang til socialt arbejde.

DF anbefaler at stille sig på menneskerettigheders grund, men det er jo ikke sikkert, at de regler er klare og har opbakning i fx retssystemet (se fx Menneskerettighedsdomstolens domme om udsatte børn mod Norge siden 2022). Måske kan et udgangspunkt være de danske forvaltningsrettigheder om, at socialarbejdere og andre sagsbehandlere skal handle sagligt, dokumentere, hvad

der sker, handle proportionalt (ikke skyde spurve med kanoner), sikre borgerens indsigt (partsret), handle hurtigt, overholde frister m.m. Sådanne regler er lavet for at beskytte borgeren mod statens tilfældigheder, men er ikke særlig klart definerede i mange love, fx overfor udsatte børn og unge (jf. fx Barnets lov fra 2024).

Bogen bør læses som et vigtigt indlæg om, hvordan indsatser overfor udsatte borgere er lokale og afhængige af de socialarbejdere og ledere, som har ansvar for, hvad der møder udsatte borgere. Socialarbejdernes balancering mellem individ og system indebærer, som bogen viser, at der skal balanceres mellem borgerens stemme og behov, love, mellem økonomiske og lokale organisatoriske kulturer, og hvad der er muligt at handle på i et lokalsamfund. Det er med andre ord hver dag en sammenblanding af sociologi, økonomi, psykologi, jura m.m., hvor hver del altså ikke kan udskilles i den praksis, som socialarbejdere handler i.

Bell Hooks: Alt om kærlighed. Nye visioner

Bell Hooks (2024), *Alt om kærlighed. Nye visioner*. Oversætter: Juliane Wammen. Forlaget Grif. 256 sider.

Det lille forlag Grif har nu udgivet en dansk udgave af Bell Hooks' klassiker fra 2000 *Alt om kærlighed*. Nye visioner. Selvom det er 25 år siden, den amerikanske feminist og kulturanalytiker skrev bogen, er den måske mere aktuell end nogensinde. Den består af indledningen, Nåde: berørt af kærlighed, samt 13 kapitler i et ligefremt sprog, der veksler mellem at redegøre for andres forskning og berette personligt om udvikling frem mod et mere kærlighedsfuldt liv:

1. Klarhed: Sæt ord på kærligheden
2. Retfærdighed: Læren for barndommen
3. Ærlighed: Vær tro mod kærligheden
4. Dedikation: Lad kærligheden være kærlighed i mig
5. Åndelighed: Guddommelig kærlighed
6. Værdier: At leve efter kærlighedens etik
7. Grådighed: Kun kærlighed
8. Fællesskab: Kærlig samhørighed
9. Gensidighed: Kærlighedens hjerte
10. Romantik: Den skønne kærlighed
11. Tab: kærlighed i liv og død

12. Heling: Forløsende kærlighed

13. Skæbne: Når engle taler om kærlighed

Der er tale om en kultursociologisk og kritisk analyse, der undersøger, hvordan kærlighed er knyttet til socialisering, køn, værdier, politik, økonomi, religiøsitet, romantisk kærlighed mm. Desuden drøfter Hooks kærlighed i en bredere betydning, når hun diskuterer, hvad det indebærer at indrette vores samfund ud fra en kærlighedens etik.

Alt om kærlighed er en ambitiøs titel. Bogen dækker kærlighed bredt og ikke mindst vover Hooks pelsen med at foreslå en egentlig definition af kærlighed, da hun mener at moderne kultur er helt ved siden af, når det gælder om at forstå, hvad kærlighed indebærer. "Sandheden er, at alt for mange mennesker i vores kultur ikke ved, hvad kærlighed er, og denne ikke-viden føles som en frygtelig hemmelighed, en mangel vi er nødt til at dække over" (s. 39). What Is This Thing Called Love? lyder Cole Porters udødelige slager fra 1929 sunget af sangere som Ella Fitzgerald og Billie Holiday. Tvivlen om, hvad kærlighed egentlig er, er gennemgående i den moderne kultur, som har insisteret på en mystificerende definitionsafvisende tilgang til kærlighed ved at sige, at kærlighed handler om personlige og udefinerlige følelser. Sådan en måde at rationalisere ikke at tale nærmere om kærlighed er en skam. For med gode definitioner kan i højere grad virkeliggøre kærlighed: "Definitioner er uomgængelige udgangspunkter for fantasien. Det,

vi ikke kan forestille os, kan ikke blive virkeligt. En god definition markerer et udgangspunkt og fortæller os, hvor vi gerne vil hen. Efterhånden, som vi bevæger os mod vores ønskede destination, udstikker vi rejsen og skaber et kort. Vi har brug for et kort som vejledning på vores rejse til kærligheden, og vi begynder med det sted, hvor vi ved, hvad vi mener, når vi taler om kærlighed" (s. 41).

Hvordan definerer Hooks så kærlighed? "[S]om viljen til at udvide sit selv med det formål at nære sin egen og en andens åndelige vækst" (s. 32). Kærlighed er en viljeshandling, og ikke noget, vi bare instinktivt gør eller ikke gør. Vi vælger at elske eller ikke. Når vi forstår kærligheden som viljen til at nære vores egen og andres sjælelige udvikling, bliver det tydeligt, at vi ikke kan hævde, at vi elsker, hvis vi skader andre eller behandler dem dårligt. I forlængelse af denne definition er omsorg blot er en dimension af kærlig handlen og ikke lig kærlighed. Vi kan godt være omsorgsfulde over for personer, uden at vi elsker dem. Kærlighed indebærer handlinger, som fremmer den andens udvikling mod mere livfuldhed, kunne man sige i forlængelse af Hooks, som forklarer, at ideen om "åndelig vækst" blot indebærer en tro på en livfuldhedens princip og ikke nødvendigvis en gudsreligiøsitet.

Tryk komfort eller krævende kærlighed?

Med Hooks' definition handler kærlighed om mere end at leve trygt sammen: "Selvom vi er besatte af tanken om kærlighed, er det en kendsgerning, at de fleste af os lever relativt værdige, nogenlunde tilfredsstillende liv, selv hvis vi føler, at kærligheden mangler. I disse forhold til andre deler vi ægte hengivenhed og eller omsorg. For de fleste af os føles det som om det er nok, fordi det normalt er en hel del mere end det vi fik i vores oprindelsesfamilier. Mange af os har det uden tvivl bedst med forestillingen om, at kærlighed kan betyde hvad som helst for hvem som helst, for når vi definerer den mere klart, bliver vi mødt med det, vi mangler, en frygtelig fremmedgørelse" (s. 38-39). Egentlig kærlighed er krævende, for den kræver modet til at stå sårbar frem for den anden i åben og ærlig kommunikation. Kærlighed er en omfattende aktivitet: "Når vi er kærlige, udtrykker vi åbent og ærligt omsorg, hengivenhed, ansvar, respekt, dedikation og tillid" (s. 41). I det utildækkede møde mellem mennesker kan der ifølge Hooks være en helende kraft, fordi man i dette unikke møde kan erfare sig selv som den man er i al ens begrænsning, uformåenhed, men også i ens kreative potentialer. Kærlighed er frisættende, da den sætter os fri af hverdagslivets almindelige forstillelse og strategiske ageren. Men kærlighed er også smertefuld, for det er ikke nødvendigvis let og behageligt at rumme dens andens samt ens

egne sår. Er man primært til hyggelige søndagsspadsreture i parken er det således ikke kærligheden, man skal sætte som mastermålsætningen i ens liv. Hooks fortæller om, at det tog hende lang tid at indse, at selvom hun ønskede den, var hun bange for ægte intimitet. At involvere sig fuldt og helt i kærligheden kræver mod og villighed til at se egne og andre sår og stå nøgen i al ens sårbarhed. Mange mangler dette mod til at løbe risici og vælger derfor forhold, der rummer hengivenhed og omsorg, men ikke helende dyb kærlighed.

Med afsæt i denne begrebspræciseringsanalyse analyserer Hooks, hvordan det moderne amerikanske samfund i tiltagende grad er blevet et kærlighedsløst samfund. Hun citerer Martin Luther King som en offentlig figur, der talte ud fra en kærlighedens etik. I et foredrag i 1967 talte han imod krig: "Når jeg taler om kærlighed, taler jeg ikke om en sentimental og svag reaktion. Jeg taler om den kraft, som alle de store religioner har betragtet som det højeste samlende livsprincip" (s. 100). Hooks pointerer, at King gennem hele sit liv var en kærlighedens profet. Fra slutningen af 70'erne var det dog ikke længere cool at tale om åndelighed, hvilket det heller ikke er i dag, hvor fraværet af offentlige intellektuelle eller politikere, som taler ud fra en kærlighedens etik, er larmende. Siden bogen udkom i 2000, er amerikansk politik og samfund kun blevet endnu mere kynisk, pengebaseret og forrået. I Hooks' analyse er flere og flere amerikanere blevet opgivende i forhold til at tro på

kærligheden, og i stedet hengiver de sig til forbrugerismens hedonistiske trædemølle på jagt efter den ene episodiske oplevelse efter den anden. En sådan begærsfiksering fremmer ikke kærligheden: "At fiksere opmærksomheden på ønsker og behov, sådan som forbrugerismen ansporer os til, fremmer en psykisk tilstand af endeløst begær" (s. 132). Og det leder os bort fra at leve et liv ud fra en kærlighedens etik. Hooks argumenterer for, hvordan moderne former for afhængighed af fx stoffer, sex, spil eller shopping gør kærlighedsløsheden udbredt både som en årsag og som en konsekvens: "Tætte og fortrolige forhold til andre mennesker bliver ødelagt, når den afhængige person deltager i en grådig søgen efter tilfredsstillelse. Det er grådighed, der karakteriserer denne stræbens natur, fordi den er uden ende; begæret er vedvarende, og kan aldrig blive fuldt tilfredsstillet" (s. 133). Kærlighed forudsætter beslutning, dedikation og viden at handle ud fra for at kunne bidrage til den andens øgede livfuldhed. Så begæret efter den anden er bare en mindre bestanddel i den romantiske kærlighed, som Hooks ser den.

Et kærligt samfund?

Jeg har fremhævet nogle af de overordnede pointer hos Hooks, som handler om behovet for at definere kærlighed mere forpligtende og hendes analyse af det kærlighedsløse moderne samfund. Disse pointer

er vigtige, for hvorfor forholde sig agnostisk til et så vigtigt fænomen som kærlighed, når vi gerne definerer andre vigtige sociale fænomener som stat, familie eller nation? Med Hooks' bud på, hvad vi skal forstå ved kærlighed, kan vi indgå i en seriøs analyse af kærlighedens veje og vildveje. Hendes begreb om kærlighed er ikke nødvendigvis originalt, og der er jo også andre bud på, hvad kærlighed essentielt handler om. Se f.eks. filosofen Simon Mays bog *Love – An new understanding of an ancient emotion* (2019), hvori han definerer kærlighedens sigte som det at etablere et eksistentiel hjem for de elskende. Erfaringen af kærlighed handler for May om en erfaring af at fundes i livet på en vital måde i mødet med det andet menneske, som man elsker. Altså en lidt anden bestemmelse end Hooks, men ikke nødvendigvis i modsætning til den. For både May og Hooks fremhæver kærlighed som noget, der øger livfuldheden hos de involverede.

Helt basalt set er Hooks ude i et vigtigt ærinde – for uden en gangbar definition af kærlighed er vi fanget i gratis tågesnak. Hvad definitionen så skal være, kan vi sagtens diskutere meget mere, men Hooks leverer i al fald et forslag, som har meget på sig. Desuden viderefører hun traditionen fra Frankfurtersociologen Erich Fromms sociologiske og psykoanalytiske arbejde med at forstå, hvad kærlighed indebærer psykologisk og ikke mindst samfundsmæssigt. Vi bliver nødt til at tænke kærlighed ikke alene som et individuelt

anliggende, men som noget, vi som samfund enten fremmer eller underminerer med vores måder at indrette os på.

I Hooks' analyse har det patriarkalsk organiserede samfund betydet, at kvinder og mænd er blevet socialiseret forskelligt med hensyn til at sige sandheden eller at lyve om kærligheden, som jo kun kan trives i åbenhed og ærlighed. Kvinder er blevet socialiseret til at tage vare på andres behov og har dermed underfokuseret på egne ønsker og behov. Som en del af denne socialisering har de således lært at lyve om, hvordan de har det, og det er ifølge Hooks en af grundene til, at kvinder i højere grad har været optaget af sladder. For i sladderens kan man tale frit fra leveren om, hvordan man har det med tingene og ikke mindst mændene. I den klassiske manderolle er det mere legitimt at lyve, for mænd anskues som fandanivoldske og regelbrydende ifølge kulturens idealisering af en "rigtig mand", og Hooks henviser til studier, som har påvist, at mænd generelt lyver mere end kvinder. Sådanne ulighedsskabende dynamikker underminerer egentlig kærlighed, som baserer sig på gensidig respekt og lighed.

Kærlighed kan ikke realiseres, hvis vi lever i et samfund, som modvirker de ting, som kærlighed i praksis kræver – åben og ærlig omsorg, hengivenhed, ansvar, respekt, dedikation og tillid. Det er derfor afgørende, at vi reflekterer over som samfund – uanset om vi tænker det i termer af velfærd, acceleration, kon-

kurrence, risiko, singularitet, neoliberalitet eller whatever – egentlig opdyrker kærlighedens afgørende dyder. Der er meget, vi skal lære for at blive kærlighedsduelige. Hvis vi som samfund vil mere end uforpligtende sniksnak om kærlighed, må vi tænke langt mere grundigt over, hvordan vi indretter samfundet, så vi har tid og rum til at lære dyder som f.eks. tålmodighed, indlevelse og mod. Kærlighed er handling og holdning, og for at elske må man praktisere dyder, vi ikke fødes med, men kan lære, hvis den pågældende kultur kultiverer dem. Kærlighed er ikke bare noget, som rammer os, hvorefter vi kan praktisere det, som den destruktive myte om romantisk kærlighed bilder os ind. Vi må lære os selv og hinanden de nødvendige dyder – og det ville jo i sandhed være et prægtigt samfund, hvis det var opdragelsens og uddannelsens fundamentale ærinde netop at gøre dette. Og vi må indrette samfundet i rammer, der understøtter en kærlighedens praksis – fx via forpligtende daglige fællesskaber, og her er det helt sikkert, at længere tid ved samlebandene ikke er befordrende. En sådan diskussion af, hvordan vi bedst

gør dette, er på høje tid, for at gå i terapi eller melde sig til *Gift ved første blik* alene gør ikke en kærlighedskapabel borger i nutidens kærligheds-susikre samfund. Givet er det også, at forbrugerismen er ukærlig og en uholdbar livsmodus set i lyset af den tiltagende klimakrise. Kærlighed gør os bæredygtige til at leve vitale liv, og et samfund i lys af kærlighedens etik vil samtidig være et mere bæredygtigt samfund, da kultivering af sjælelig udvikling vil koste langt mindre CO2-forbrug end det nuværende samfunds.

Alt om kærlighed – nye visioner siger selvfølgelig ikke alt om kærlighed – men den siger alt muligt væsentlig om kærlighed. Og det er helt forståeligt, at den er blevet en klassiker i den amerikanske offentlighed. Jeg håber, den kan blive en kærlighedsklassiker herhjemme. For hvad andet end kærlighed er tilværelsens egentlige mening, sådan som Erich Fromms omfattende forfatterskab – om kærlighedens væsen, forudsætninger og samfundsmæssige og kulturelle betingelser – søgte at forklare.

Anmeldt af Poul Poder, lektor, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Emma Holten: Underskud. Om værdien af omsorg

Politikens Forlag, 2024 (288 s. ISBN 978-87-400-7413-0)

"Vi skaber så meget værdi for hinanden. Det er svært at tælle, men ikke svært at mærke"

Introduktion

Det er de færreste, som ikke kender til Emma Holten. Hun er en fremtrædende oplægsholder, debattør og feministisk aktivist – og nu også forfatter til en bog om (den manglende) samfundsmæssige værdi af omsorg, og de konsekvenser, som det har både for den enkelte og for samfundet. Emma Holtens bog er dermed den seneste i en række lignende debat- eller populærvidenskabelige bøger, som kritiserer og decentrerer mainstreamøkonomien – eller som Emma Holten kalder det: den etablerede økonomi –, og som på forskellig vis argumenterer for at sætte omsorgen og menneskers gensidige afhængighed i centrum for, hvad der giver samfundet værdi, og dermed for de politiske prioriteringer. Her kan nævnes Katrine Kielos: *Det eneste køn*, The Care Collective: *The Care Manifesto* og Cinzia Arruzza, Tithi Bhattacharya og Nancy Fraser: *Feminism for the 99%* samt mine egne populærvidenskabelige bidrag: 'Det usynlige hjerte' og 'Hvad er solidaritet?' på Solidaritet.dk.

Bagtæppet

Emma Holtens bog er allerede blevet anmeldt flere steder og også kritiseret og debatteret på flere forskellige medieplatforme. På den ene side så bliver det fremhævet, '[a]t økonomien er for vigtig til at overlade til økonomerne' (Jeppe Druedahl i Information, 3/5 2024), og 'Emma Holten har gjort mig klogere på det arbejde, ingen regner for noget' (Knud Aarup i Altinget, 15/5 2024). På den anden side så raser økonomer over bogens kritik og mener, at Holten ikke forstår de økonomiske teorier og begreber og ikke vil forstå de økonomiske analyser. I den forbindelse får sociologerne også 'en på hatten' – så her må alle vi læsere af Dansk Sociologi lige være ekstra opmærksomme – for Lars Harhoff Andersen skriver i Ræson (10/5 2024), at når økonomer har mere status, så er det, fordi de har forfinet deres empiriske metoder (sic!) og gjort sig spilbare for politikerne, mens sociologer og antropologer, som begraver sig dybt i spekulativ teori, har spillet sig selv af banen (og så glemte han endda at nævne kønsforskningen, der ellers plejer at være den ultimative spekulation!). 'Spændende' tese, som i sig selv kunne give anledning til en artikel. Det relevante her er dog, at noget videnskab ses som mere korrekt end andet. Det er ikke en ny diskussion. Det interessante er, at den er forbundet med at forsvare økonomernes samfundsmæssige magtposition ved at hævde, at økonomien er objektiv i forståelsen

neutral og ikke-normativ, og at forfinede metoder og korrekt metodebrug sikrer den videnskabelige sandhed i modsætning til Holtens analyse. Det er en forståelse af videnskabelighed og -validering, som er bredt udfordret indenfor forskningsverdenen, og hvor en central kritik er, at en manglende erkendelse af positionering fører til dårligere analyser, reproduktion af etablerede magtforhold og en svag objektivitet (fx Sandra Harding: *Objectivity and Diversity. Another Logic of Scientific Research*, University of Chicago Press, 2015). Men det giver samfundsmæssig magt at hævde det modsatte. Rune Møller Stahl mener dog, at danske økonomer udgør et broderskab, der ikke har taget de nye internationale strømninger, som inddrager andre forskningsperspektiver på økonomien og økonomiske problematikker, til sig, og som modsætter sig andre traditionernes læsning af deres centrale begreber (Information 6/6 2024). Når det så er sagt, så nævner selv positive anmeldelser svagheder i økonomiforståelsen, og dertil er der kritikpunkter, som kunne være en diskussion værd fx fra overvismanden, der som citeret i Berlingske (12/5 2024), fortolker Holtens argumentation som, at politikerne skal vægte omsorgsetik fremfor utilitarisme. Er det korrekt? Samtidigt siger han, at der ikke er meget nyt i Holtens argumentation og trækker på tre feministiske forskere, herunder Nancy Folbre, som Holten selv inddrager omend ifølge Carl-

Johan Dalgaard uden Folbres centrale pointe. Det er jeg delvist enig i, og det er bogens største svaghed: Holten kunne have styrket sit argument og præciseret sin kritik ved *såvel* at have trukket mere systematisk og direkte på feministisk økonomi og omsorgsforskningen *som* på at have sat det ind i en nordisk kontekst ved at inddrage nordisk kønsforskningslitteratur.

Underskud – om værdien af omsorg

Emma Holten starter med at fortælle, hvordan hendes personlige historie med sygdom og sårbarhed har ført til, at hun blev feminist og til et ønske om at forstå, hvordan samfundet fungerer. Hun undrer sig over, hvordan kvinder kan blive til en underskudsforretning for samfundet, og hvordan det hospitalspersonale, som havde brugt deres tid på at give hende overskud, ikke skabte værdi, men faktisk blev til et underskud. Så der var kun én vej frem, og det var at blive klogere på den økonomiske videnskab, som '... er politikens modersmål, det er magtens sprog' (s. 11). Holten slutter bogen med at konkludere, at 'underskuddet' skaber 'overskuddet', og det faktum, at vi har det værre, selvom vi er blevet rigere, skyldes, at '...vi ikke har noget anerkendt politisk sprog for, hvad der skaber værdi for os' (s. 257). Hun kritiserer 'viben' i det politiske rum: at der er mangel på store politiske beslutnin-

ger og understreger, at '[d]et, der skulle være midlet til vores glæde – penge – bliver målet i sig selv' (s. 259). Og at der aldrig har været så mange teknologiske muligheder og penge, men '... alligevel føles det, som om vi stiltiende har accepteret, at menneskers største kollektive fremskridt i livskvalitet og glæde ligger bag os' (s. 260).

Gennem ni kapitler diskuterer Holten med et feministisk perspektiv den økonomiske disciplins tilblivelse og dens centrale teoretiske antagelser og begreber. Hun viser, hvordan forskellige strømninger fra oplysningstiden til nu former økonomiens sprog og grundlag, og hvordan det, der forbindes med omsorg, udgrænses til det private og personlige, at dette forbindes med kvinder og hjemmet og usynliggøres som værdifuldt for samfundet. Hun slår ned i en række centrale diskussioner, f.eks. spørgsmålet om frihed, og viser, hvordan frihedsidealet bliver til en frihed fra andre – en frihed fra at yde omsorg, men som Holten skriver, er det et tænkt eksempel, for dine frihedsrettigheder kan ikke udøves, uden at nogle viser omsorg for dig (s. 66), og selvom rettighederne gælder for alle, så har køn, etnicitet og klasse betydning for din mulighed for at blive fri = fri for at yde omsorg. Det fører bl.a. til to tragedier: 'En gruppe af mennesker, oftest mænd, der nægtes omsorgen og nærheden i hjemmet. Og en gruppe af mennesker, oftest kvinder, der straffes økonomisk og begrænses i deres udfoldelser udenfor hjemmet' (s. 180).

En af Holtens centrale kritikpunkter er, at alt, der har værdi, skal kunne tælles, måles, prisfastsættes og opgøres i penge, og at det er en forhindring for at give værdi til omsorgen. Ikke bare fordi det er svært at måle, men fordi omsorgen udfordrer nogle af økonomiens grundforståelser: Omsorg kan ikke isoleres som en vare, den er ikke en knap ressource, den kan ikke evalueres som en købs-situation, og den ikke er et individuelt brugsprodukt (s. 225 ff.). Parallelt med dette argument løber et lige så centralt argument, som bedst illustreres med det citat, som indledte anmeldelsen: '*Vi skaber så meget værdi for hinanden. Det er svært at tælle, men ikke svært at mærke*' (s. 262). Det handler således om, at omsorg er så meget mere end noget, som vi kan begribe intellektuelt, og når vi begriber det intellektuelt, må vi tage en bred vifte af forskningsperspektiver i brug. Værdien af omsorg kan ikke kun opgøres i penge eller kvantificeres; det handler også om følelsesmæssig og fællesskabsmæssig værdi, og det handler om menneskeværd og værdighed. Det handler om, at vi er sårbare og gensidigt afhængige af hinanden. Som illustreres så fint på s. 259, hvor Holten skriver: 'Økonomiske hensyn betyder ikke, at verden holder op med at være et socialt, følelsesladet sted. Vi bliver ikke til tal af at blive behandlet som tal, vi bliver bare ulykkelige'. Citaterne viser samtidigt en anden af bogens styrker: at gøre teoretiske og forskningsmæssige pointer bredt forståelige, genkendelige og ikke mindst, mærkbare for

os. Som også følgende citat illustrerer: 'Jeg opdagede bare først, at jeg dagligt åndede omsorg som ilt, da den forsvandt' (s. 59).

Feministisk økonomi, omsorgsteori og den nordiske forskning

Som allerede nævnt ville det have styrket Holtens argumentation, hvis hun havde inddraget omsorgsforskningen og brugt mere af den feministiske økonomiske litteratur, og hvis hun havde indlejret sin kritik i en dansk eller nordisk kontekst. For at tage det sidste først så er den sociale reproduktions betydning for samfundet ikke fuldkommen fraværende i den nordiske velfærdsstatsmodel. Organiseringen af omsorgsarbejdet indenfor den offentlige sektor som betalt arbejde og forskellige tiltag som barselsorlov, mulighed for at passe sygefamiliemedlemmer og familie-arbejdslivspolitikker betyder en anerkendelse af omsorgsarbejdets betydning. Ligesom skat, arbejdsløshedsdagpenge og forskellige socialpolitiske tiltag betyder, at nok giver økonomisk velstand og status flere livsmuligheder, men du er ikke uden livsmuligheder, selvom du ikke er rig. Men hvad er så problemet: selvfølgelig at alt dette primært ses som en økonomisk udgift, og at der er styrket fokus på at skabe økonomisk vækst, øge arbejdsudbuddet og kontrollere/reducere udgifterne til velfærd og omsorg. Men særlig vigtigt er det, at nyliberale diskurser, politikker og styringsideolo-

gier omformer omsorgsarbejdet på en måde, så det kan være vanskeligt at genkende det som omsorg, og at der tilmed er skabt et dårligt arbejdsmiljø uden omsorg for dem, der giver omsorg. Det er altså ikke kun den etablerede økonomi og et fokus på pengeskabelse, som gør omsorgen tynd, men i meget bredere forstand den finansielle eller nyliberale kapitalisme. Det er samtidigt vigtigt, at der kæmpes både om værdisættelsen af omsorgsarbejdet og om indholdet af omsorgen. Der er altså håb, og vores fremtid er ikke lukket ned, som Holten ellers skriver, selvom omsorgen er i krise, også i Danmark. Og når Holten skriver, at vi ikke har et sprog for det, der skaber værdi, så kan det underbygges af, at selv omsorgsprofessionelle kan have svært ved at sætte ord på, hvad omsorg er, og især hvad god omsorg er (N. Fraser: "Contradictions of Capital and Care", *New Left Review*, 2016; Hansen, Dahl & Horn (red.): *A Care Crisis in the Nordic Welfare States?* Policy Press, 2022; K. Lynch: *Care and Capitalism*, Polity Press, 2022). Et andet eksempel er diskussionen af, hvorvidt omsorgsarbejde skal inddrages i BNP, hvilket Holten afviser, fordi det pengegør omsorgen. Det er rigtigt, men den feministiske økonomis diskussioner heraf kunne have bidraget til at forstå dilemmaet bedre; ligesom genderbudgetting kan gøres forskelligt og også på måder, som er radikalt forandrende. Det fører til endnu et eksempel, nemlig diskussionen af, hvordan man vurderer økonomisk succes, hvor den feministiske økonomi peger på at gøre menneskelig

trivsel til definition på økonomisk succes, eller at menneskerettighederne bruges til at evaluere effekterne af makroøkonomisk politik. Denne diskussion af økonomisk succes og de alternative evalueringskriterier kunne have været interessante at inddrage i Holtens kritik af de måder, som vi vurderer samfundet på (M. Bjørnholt: 'How to make what really matters count in Economic decision-making' i Giordino & Walsh (red.): *Co-designing Economies in Transition*, Palgrave-MacMillan, 2018; M. Bjørnholt & A. McKay (red.): *Counting on Marilyn Waring. New Advances in Feminist Economics*, Bradford: Demeter Press, 2014). Endelig byder omsorgsforskningen på vigtige diskussioner af, hvad omsorg er, hvad omsorg gør, og hvem der har ansvar for omsorgen, som kunne have været med til både at styrke diskussionen af magtrelationer i og omkring omsorgen, til at sætte fokus på omsorg som empowerment-gørende og til at underbygge diskussionen af, hvorfor det er så svært at måle omsorg, eller måske snarere, hvorfor det at kvantificere og teknologisere omsorgen er med til at udtynde denne (H.M. Dahl: "Mellem kærlighed og arbejde", *Kvinder, Køn & Forskning*, 1997; L.L. Hansen: "Omsorgskrisen og udfordringerne til velfærdsstatens bæredygtighed", *Økonomi & Politik*, 2023; K. Martinsen, "Fra diakonisse til robot", *Klinisk Sygepleje*, 2017).

Økonomien er for vigtig til at overlade til økonomerne

Emma Holten er ikke økonom eller forsker, men cand.mag. i moderne kultur og feministisk aktivist, og det er på de præmisser, at bogen skal læses. 'Underskud' er en debatbog, som vil have os til at blive klogere på økonomiens afgrænsninger, begrænsninger og udgrænsninger. Bogen er en tour de force gennem økonomihistorien, som formår at inddrage mange forskellige problematikker og perspektiver. Holten får gennem retoriske spørgsmål, fine billeder, og indignation læseren til at forstå og ja, føle, hvor vigtig den sociale reproduktion er, og hvad det gør ved os og ved samfundet, at vi ikke anerkender dennes værdi.

Emma Holten bruger et bredt udvalg af kilder til den kritiske læsning af økonomien og inddrager egne erfaringer undervejs. Det gør teksten levende, identificerbar (for nok især et yngre publikum) og understøtter hendes pointer. Men det betyder også, at en forsker og erfaren feministisk aktivist, som jeg, synes, at bogen bliver for ufokuseret, for overfladisk og for vilkårlig i kildebrugen. Jeg ville sådan have ønsket, at hun i langt højere grad havde 'stået på skuldrene' af den viden, som vi allerede har. Det handler det ikke bare om kritikkens kvalitet og styrken af argumentet; det handler også om, at hvis man skal yde modstand eller udtænke alternativer, så er det vigtigt at vide, hvad man skal rette denne mod, og hvor der allerede er potentialer for modstand. Jeg bliver

irriteret over den historieløshed og manglende præcise magtkritik, når Holten skriver: 'Folk har altid sagt, at tingene ikke kunne være anderledes. Og det har altid været forkert' (s. 25). Hvad med kvindebevægelsen? Eller med fagbevægelsen? Og hvem er de? Økonomerne? Politikerne? Kapitalisterne? Venner og familie? Er det en såkaldt 'stråmand', som hun kan bruge til at få os til at tro på, at andre prioriteringer er muligt? I givet fald, så ville jeg have foretrukket, at hun i stedet skrev om, hvordan kvindevalgretsorganisationer og rødstrømperne 'gennem handling har skabt forvandling', og dermed skabt en følelse af, at forandring er muligt, hvis vi står sammen og gør sammen.

Alt kritik til trods så holder Holtens grundlæggende argument: at produktionen er afhængig af reproduktionen, men at dette forhold i stigende grad usynliggøres med store konsekvenser både for selve omsorgen og for dem, der udøver denne. Det bekræftes af forskningen indenfor feministisk økonomi, omsorg og social retfærdighed. Og jeg er enig i, at den etablerede økonomis magt i forhold til politiske reformer og politiske prioriteringer udgør et problem for at skabe et retfærdigt, bæredygtigt og omsorgsfuldt samfund.

Så summa summarum: Emma Holtens bog er interessant og vigtig læsning, især hvis man ikke kender til feministisk økonomi og til diskussionen af den sociale reproduktions manglende samfundsmæssige værdi. Hvis man er studerende eller akademiker, som kender til feltet, og som gerne vil vide mere, så vil jeg anbefale de mange forskningsbøger og artikler, der er skrevet om feministisk økonomi, omsorgskrise og social reproduktion, og hvoraf jeg har nævnt en del undervejs i teksten. Nyeste skud på stammen er Anette Fagertun, Halvard Vike og Heidi Haukellen (2024): *The Political Economy of Care. Welfare state capitalism, universalism and social reproduction*, Scandinavian University Press. Hvis man underviser i feministisk økonomi eller heterodoks økonomi, så er en god grundtekst Bjørnholt et al. i (2021): 'Feministisk økonomi' i Tone Smith, Ebba Boye og Bent Arne Sæther (red.): *Økonomisk tenkning. Bidrag til mangfold i økonomifaget*. Solum Bokvennen.

Anmeldelsesessay af Lise Lotte Hansen, kultursociolog, køns- og arbejdsmarkedsforsker, RUC, og feministisk aktivist

Ph.d.-omtaler

Managing Algorithmic Flexibility

The quality of work and evolving labour market inequalities in the Danish platform economy

Afhandlingen er forsvaret 10. juni 2024 af
Christian Haldrup

Sociologisk Institut, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet

Hovedvejleder:

Anna Ilsøe, lektor, FAOS, Sociologisk Institut, KU

Bedømmelsesudvalg:

Inge Kryger, Københavns Universitet (forperson), Bertil Rolandsson, Göteborgs Universitet og Ivana Pais, Università Cattolica del Sacro Cuore

Afhandlingen kan tilgås via følgende link: https://faos.ku.dk/pdf/PhD_dissertation_Christian_Haldrup.pdf

Afhandlingen består ud over en kappe samt en engelsk og en dansk sammenfatning af følgende fire artikler:

- Haldrup, C., Ilsøe, A. & Larsen, T.P. (2024) "With or without algorithms Managing the self-employed in the Danish platform economy" i Conen W. & Reuter E. (eds.): *Research Handbook on Self-Employment and Public Policy*. Edward Elgar Publishing Limited, UK.
- DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800881860.00034>
- Haldrup, C., Ilsøe, A. Larsen, T.P., Kristiansen, J. & Demant, J. "The flexible platform firm - Segmentation of working time in the gig economy"
- Haldrup, C. "Some gigs are better than others – Algorithmic strategies among food delivery couriers in Copenhagen"
- Kristiansen, J., Larsen, T.P, Ilsøe, A. & Haldrup, C. "Agency in platform work and multiple jobholding from a labor market risk perspective"

Formålet med afhandlingen er at undersøge, hvordan arbejdsforhold – også kaldet arbejds-kvalitet – udfolder sig over tid på digitale arbejdsplatforme som f.eks. Wolt eller Hilfr med det danske arbejdsmarked som empirisk udgangspunkt. Digitale arbejdsplatforme har inden for den seneste årrække været genstand for en hel del opmærksomhed ved at tilbyde en enkel adgang til opgaver samt fleksible arbejdsforhold gennem en digitalt medieret infrastruktur. Platformene har dog også fået kritik for at bidrage til ulighed på arbejdsmarkedet, hvilket bunder i deres løst strukturerede arbejdsforhold, som får arbejdstiden og indtjening til at fluktuere, og som skaber uklarhed om arbejds-kvaliteten på platformene. Platformes tilbageholdenhed med at dele disse data gør det desuden svært at undersøge disse forhold.

Afhandlingen undersøger denne problematik ved at analysere arbejdstidsdata fra en fuld population af platformsarbejdere (N = 20090) mellem 2017 og 2022 fra madudbringningsplatformen Wolt. Ved at anvende et longitudinelt perspektiv på disse data bidrager afhandlingen med nye empiriske indsigter, som er relevante for igangværende diskussioner om, hvordan man mest hensigtsmæssigt regulerer platformøkonomien. Disse bidrag relaterer sig desuden til sociologiske tematikker om digitaliseringens indvirkning på organisationsstrukturer og moderne arbejdsliv.

Afhandlingens hovedbidrag består i at identificere tre segmenter af platformsarbejdere, der endnu ikke blevet fundet i forskningslitteraturen. De tre segmenter har stabile og differentierede arbejdstidsmønstre, hvilket antyder, at uligheder udfolder sig mellem grupper inden for platformsstrukturen. Afhandlingen undersøger derudover også aspekter af virksomheds- og arbejdstagersiden, bl.a. gennem interview med platformsledere (8) og madudbringningsbude (10), der bidrager med komplementære perspektiver om strukturelle forhold, der får ulighederne til at manifestere sig på platformene.

Afhandlingens fire forskningsartikler belyser disse tematikker både kvantitativt og kvalitativt.

Afhandlingens første artikel undersøger ledelsespraksis på platformene med et specifikt fokus på platformenes brug af algoritmiske ledelsesværktøjer overfor mere traditionelle af slagsen. Artiklen påpeger, at brugen af algoritmer til bl.a. at fordele opgaver og føre kontrol med platformsarbejdere via ratings skaber en digital afstand mellem platformen og platformsarbejderne. Fraværet af en fælles fysisk arbejdsplads giver derfor platformene udfordringer med at føre tilsyn med særligt platformsarbejdernes sikkerhed og arbejdsmiljø.

Den anden artikel analyserer arbejdstidsdataene fra Wolt og identificerer tre stabile segmenter – på engelsk benævnt 'dabblers' (kortvarige), 'temporaries' (midlertidige) og 'regulars' (faste) – med forskellige arbejdstidsmønstre. Det sidstnævnte segment består af en stor andel udlændinge, og sammenlignet med de to andre segmenter arbejder denne gruppe ofte fuld tid og bliver inde på platformen over længere perioder.

Den tredje artikel har fokus på strategier, som platformsarbejderne bruger over for platformens algoritmiske ledelsessystem til at forbedre deres arbejds kvalitet i form af en højere gennemsnitlig timeløn. Artiklen diskuterer, hvordan adgangen til andre indkomstkilder ser ud til at påvirke, hvordan platformsarbejderne udøver deres agens på platformen.

Den fjerde artikel undersøger betydningen af platformsarbejders brug af deltidsarbejde og adgang til supplerende indkomstkilder på det bredere arbejdsmarked som redskab til at understøtte den usikkerhed, som er forbundet med de uregulerede forhold inde på platformene.

På tværs af de fire forskellige artikler konkluderer afhandlingen, at uligheder i arbejds kvalitet bunder i platformenes begrænsede tilstedeværelse over for platformsarbejderne i kombination med de løse arbejdsforhold. Derudover påpeger afhandlingen, at på trods af at platformsvirksomheder i offentligheden promoverer platformsarbejde som en fleksibel form for deltidsarbejde, der giver mulighed for supplerende indtjening, så er platformene samtidig afhængige af arbejdskraften fra en mindre gruppe udenlandske fuldtidsarbejdere for at imødekomme efterspørgslen på ydelser. Dette efterlader platformene med et forklaringsproblem. Afhandlingen diskuterer afslutningsvis, at en modningsproces kunne være i gang inden for platformsøkonomien, hvor nyligt vedtagne EU-direktiver kan bidrage til at skabe mere ordnede forhold, der især kan komme de mest udsatte platformsarbejdere til gavn. Arbejdsplatformenes digitaliserede organisationsform indeholder dog stadig en række uløste problemer, som udfordrer både arbejdsgiver- og arbejdstagersiden.

Towards a less resource-intensive everyday life?

Exploring relations between food, mobility, and housing practices

Afhandlingen er forsvaret den 27. juni 2024 af
Amanda Krog Juvik

Sociologisk Institut, København Universitet

Vejleder:

Bente Halkier

Bedømmelsesudvalg:

Margit Keller, University of Tartu

Senja Laakso, Tampere University

Jonas Toubøl, Københavns Universitet

Afhandlingen kan tilgås via følgende link:

https://www.researchgate.net/publication/382802942_Towards_a_less_resource-intensive_everyday_life_Exploring_relations_between_food_mobility_and_housing_practices

ISBN: 978-87-7629-031-3

Afhandlingen er artikelbaseret og består udover onlineudgaven af følgende artikler:

- Christensen, Toke H., Halkier, Bente, Gram-Hanssen, Kirsten, Freudendal-Pedersen, Malene, & Juvik, Amanda Krog. (2023). Exploring routinization and reflexivity in change and reproduction of consumption towards lower climate impact. *Journal of Consumer Culture*. <https://doi.org/10.1177/14695405231207599>
- Krog Juvik, Amanda. "Flexible and inflexible resource-intensive household practices in times of crisis."
- Krog Juvik, Amanda, & Halkier, Bente. (2023). Pathways to more resource-intensive consumption through convenient bundles and complexes of food, mobility and housing practices. *Consumption and Society*, 1(aop), 1–19. <https://doi.org/10.1332/27528499Y2023D000000002>
- Krog Juvik, Amanda, & Southerton, Dale. "Life-course Transitions as Moments for Fostering Sustainable Consumption: Exploring activity connections and their coordination within and between everyday practices."

Ph.d.-afhandlingen "Towards a less resource-intensive everyday life? Exploring relations between food, mobility, and housing practices" dykker ned i det presserende behov for en omstilling til mindre ressourcekrævende forbrugsmønstre i lyset af den eskalerende klimakrise. Klimakrisen kræver, at vi indretter vores samfund på en måde, der udleder mindre CO2 og begrænser ressourceforbruget. Hverdagsforbruget relateret til mad, bolig og mobilitet er de tre enkeltfaktorer, som har størst indvirkning på hverdagslivet udledning af klimagasser. Mere præcist udgør hvert område cirka en fjerdedel af den gennemsnitlige vestlige forbrugers klimaaftryk. Dette skyldes det øgede forbrug af kød, brug af bil og større boliger og energi i hjemmene. Det er derfor nødvendigt, at vi omstiller os og forandrer vores forbrugsmønstre og hverdagspraksisser inden for mad, bolig og mobilitet, hvis vi skal skabe et mere bæredygtigt samfund.

Alligevel er vores viden om, hvordan de tre forbrugsområder hænger sammen, meget begrænset, da nuværende forskning primært undersøger enkeltforbrug inden for eksempelvis mad eller mobilitet. Denne afhandling går derfor på tværs af de tre forbrugsområder og undersøger, hvordan hverdagspraksisser relateret til mad, bolig og mobilitet hænger sammen i dagliglivet, og hvilke implikationer disse forbrugsområder indbyrdes får i forbindelse med at forandre forbruget i en mindre ressourcekrævende retning.

Det empiriske grundlag bygger på et kvalitativt forløbsstudie bestående af to data-genereringer med et års mellemrum. Den første data-generering omfattede kvalitative interviews, mobilitetskortlægning, køleskabsfortællinger og fotodagbøger med 20 husholdninger beliggende i Danmarks fire største byer. De 20 husholdninger bestod af 31 unge voksne (25-35 år), som alle var

i færd med at finde en ny bolig. Dette blev fulgt op med en anden data-generering bestående af geninterviews og mobilitetskortlægning med ti udvalgte husholdninger fra første data-generering, efter de var flyttet til ny bolig.

Teoretisk trækker afhandlingen på praksisteori og bidrager til den eksisterende forbrugslitteratur inden for bæredygtigt forbrug ved at sætte fokus på og empirisk undersøge et hidtidigt underteoretiseret og underbelyst emne, nemlig hvordan de tre forbrugsområder hænger sammen i hverdagslivet, og hvordan disse relationer skaber implikationer for forandring henimod et mere ressourcebesparende forbrug. Med afsæt i fire videnskabelige artikler fremlægges fire delundersøgelser, der hver adresserer, hvordan de tre forbrugsområder hænger sammen i hverdagslivet. Begrebsligt zoomer afhandlingens første to artikler ind på, hvordan de tre forbrugsområder relaterer til hinanden. De to efterfølgende to artikler zoomer ud og undersøger, hvordan de tre forbrugsområder hænger sammen og er indbyrdes relaterede.

Den første artikel, "Exploring routinisation and reflexivity in change and reproduction of consumption towards lower climate impact" (Christensen et al., 2023), udforsker dynamiske og underbelyste relationer mellem rutinisering og refleksivitet for derigennem at diskutere mulighederne for forandring henimod mindre ressourcekrævende hverdagspraksisser på tværs af mad-, mobilitets- og boligforbrug. Gennem tre analytiske temaer udforskes forholdet mellem rutinisering og refleksivitet: først udforskes variation i udførelsen af praksisser på tværs af de tre forbrugsområder, dernæst udforskes synligheden af udførelsen af praksisser, og slutteligt udforskes, hvilket niveau af social interaktion der er involveret i udførelsen af praksisserne. På baggrund af disse tre temaer sammenlignes forbruget af mad, mobilitet og bolig i relation til deres varierende forhold mellem rutinisering og refleksivitet.

Den anden artikel, "Flexible and inflexible resource-intensive household practices in times of crisis" (Krog Juvik, under review), undersøger omstillingsparatheden mod et mindre ressourcekrævende forbrug på tværs af de tre forbrugsområder under energikrisen i 2022. Artiklen viser på baggrund af en analyse af begge data-genereringer, foretaget før og under energikrisen, hvordan ressourcekrævende forbrug relateret til mobilitet (brug af bil) er mindre omstillingsparat end ressourcekrævende forbrug relateret til mad og bolig (forbrug af kød og energi). Artiklen argumenterer videre for, hvordan sociale og materielle betingelser er med til at muliggøre eller begrænse omstillingsparatheden på tværs af de tre forbrugsområder mod et mindre ressourcekrævende forbrug.

Den tredje artikel, "Pathways to more resource-intensive consumption through convenient bundles and complexes of food, mobility and housing practices" (Krog Juvik & Halkier, 2023) analyserer, hvordan praksisser relateret til mad, mobilitet og bolig er indbyrdes relaterede og gensidigt afhængige, samt hvordan disse relationer er med til at drive forbruget mod at blive mere ressourcekrævende. Artiklen trækker på første data-generering og vi-

ser, hvordan mad, bolig og mobilitet bliver gensidigt afhængige i indbyrdes relationer karakteriseret ved at være bekvemme. Dette kommer for det første til udtryk ved, at den større bolig (såsom et hus med have) ses som værende mere bekvem end den mindre bolig (såsom en lejlighed), fordi den muliggør, at praksisser relateret til mad, bolig og mobilitet kan sameksistere og samarbejde med hinanden. Dernæst er den komplekse organisering af madforsyning i stigende grad gensidigt afhængig af bilbaseret mobilitet, hvilket kommer til udtryk gennem bekvemmeligheden af at foretage få, store indkøb om ugen med bil sammenlignet med mange små indkøb på cykel eller til fods.

Den fjerde artikel, *"Life-course Transitions as Moments for Fostering Sustainable Consumption: Exploring activity connections and their coordination within and between everyday practices"* (Krog Juvik & Southerton, under review), afdækker, hvordan relationerne mellem praksisser relateret til mad- og mobilitets forbrug ændrer sig i forbindelse med flytning til ny bolig, og hvilke implikationer dette har for forandring henimod et mindre ressourcekrævende forbrug. Med udgangspunkt i konceptet aktivitetskæder sammenligner artiklen begge data-genereringer før og efter flytningen til ny bolig og viser, hvordan forskellige konfigureringer af materielle arrangementer (transport infrastruktur, boligarealer, nærhed til lokale daglige fornødenheder) skaber forskellige udfordringer for aktivitetskæderne og aktivitetskoordinering mellem praksisser, hvilket skaber yderligere implikationer for udførelsen af praksisser i mere eller mindre ressourcekrævende retninger. Artiklen viser blandt andet, hvordan mobilitets- og madpraksisser blev påvirket af de omkringliggende materielle arrangementer. De, der flyttede til områder uden for byen, bosatte sig i større boliger og blev mere bilafhængige, og den reducerede adgang til væsentlige daglige funktioner inden for gåafstand resulterede i flere bilture, især for at foretage madindkøb.

Baseret på de overordnede resultater af artiklerne tilbyder afhandlingen en række bidrag til eksisterende forskning på feltet. Først og fremmest bidrager afhandlingen til forbrugssociologien og til litteraturen om bæredygtigt forbrug med nye centrale indsigter i, hvordan hverdagslivets forbrugspraksisser hænger sammen i dagligdagen, og afhandlingen demonstrerer empirisk, hvordan relationer mellem mad, mobilitet og bolig er væsentlige og er med til at forme vilkårene for forandring og reproduktion af hverdagslivets ressourcekrævende forbrug. Dernæst udvikler afhandlingen en række relevante og lovende praksisteoretiske koncepter og begreber med henblik på at analysere relationerne mellem praksisser relateret til mad-, mobilitets- og boligforbrug. Og sidst, men ikke mindst, bidrager afhandlingen med et innovativt metodologisk udgangspunkt, der via et kvalitativt forløbestudie kombinerer en række forskellige empiriske metoder, herunder både interviews, mobilitets-kortlægning, køleskabsfortællinger og brug af fotodagbøger.

Kunstnerpræsentation

Island Made of Sand and Clay
Andreas Korsgaard Rasmussen

Island Made of Sand and Clay er Andreas Korsgaard Rasmussens (f. 1987) enkeltmandsvirksomhed, som er specialiseret i grafisk design til især kultur- og musikformidling. Han er uddannet fra Det Kongelige Danske Kunstakademis Arkitektskole og har arbejdet professionelt med musik som grafiker, booker og festivalleder på blandt andet Jazzhouse, ALICE og Gong Tomorrow. Han har været selvstændig grafisk designer siden slutningen af 2022 og har i 2023 modtaget Statens Kunstfonds arbejdslegat for kunsthåndværk og design.

Andreas' arbejde tager udgangspunkt i arkitektfaglige arbejdsmetoder og analyseredskaber, en tydelig modernistisk kunsthistorisk referenceramme og en æstetisk fornemmelse og åben tilgang hentet i den eksperimenterende musik. Han arbejder med reaktualisering af open source-arkivmateriale og fundne objekter og blander digitale collager med tegning, 3D-rendering og AI-genererede materialer.

Island Made of Sand and Clay laver alt fra komplette visuelle identiteter og hjemmesider til trykte plakater, flyers, magasiner og pladecovers såvel som design målrettet digitale kanaler.

Andreas bor og arbejder på Ærø.

Kildematerialet til forsiden af denne udgave af Dansk Sociologi fra Nationalmuseets onlinesamlinger (www.samlinger.natmus.dk), Biodiversity Heritage Library (www.flickr.com/photos/biodivlibrary) og genereret ved hjælp af AI i Adobe Photoshop Beta.

www.sandandclay.dk

www.instagram.com/islandmadeofsandandclay

Retningslinjer for manuskripter

Dansk Sociologi publicerer originalartikler, oversigtsartikler (»reviews«), boganmeldelser, essays, faglige kommentarer og debatindlæg af sociologisk relevans. Hovedkriterier for udvælgelse af bidrag er, at de tager vigtige spørgsmål op og holder et højt fagligt niveau. Alle aktuelle artikelmanuskripter underkastes bedømmelse af to anonyme referees. Redaktionen vil på basis af refereees udtalelser vejlede forfatterne, når bearbejdning er nødvendig før publicering. Bidrag kan være på dansk, norsk eller svensk.

Manuskripter indsendes som vedhæftede filer til: mail@dansksociologi.dk

Artikelbidrag må ikke overskride 20 sider a 2.400 enheder, inkl. noter og referencer. Kommentarer og debatindlæg bør ikke overskride 6-7 sider a 2.400 enheder, og boganmeldelser bør være på 2-4 sider a 2.400 enheder.

Ved udarbejdelse af manuskripter følges nedenstående retningslinjer:

1. Manuskripter skrives med dobbelt linjeafstand. Skriv uden orddeling, og brug løs bagkant. Evt. fremhævninger sker med kursiv. Undlad at anvende fed eller forskellige skrifttyper.
2. Der skal kun anvendes ét overskriftsniveau. Nyt afsnit markeres med indryk.
3. Citater på mere end ca. 2 linjer skrives med indryk. Ved indrykkede citater benyttes ikke citationstegn. Anvendelse af citater bør være begrænset. Er de på andre fremmede sprog end engelsk, bør de oversættes til dansk.
4. Antallet og omfanget af noter bør være begrænset. Der anvendes nummererede slutnoter.
5. Med hensyn til litteraturhenvisninger i teksten og litteraturreferencer har redaktionen udarbejdet detaljerede retningslinjer herfor, som kan ses på vor hjemmeside: www.dansksociologi.dk

For artiklers vedkommende skal selve manuskriptet (hoveddokumentet) indeholde: titel; brødtekst, herunder underrubrikker; slutnoter og referencer. Bemærk, at hoveddokumentet skal fremsendes i fuldt anonymiseret form. I fald der henvises til egne arbejder, skal referencen anføres som (forfatter, xxxx) såvel i teksten som i referenceli-

sten. Hoveddokumentet ledsages af følgende, der vedlægges på særskilte ark:

- Ark med forfatternavn, biografiske oplysninger, adresse, e-mail og artiklens titel.
- Evt. nummererede figurer og tabeller, én på hvert ark. Det anføres i teksten, hvor de ca. skal placeres. De bør ikke være for store og uoverskuelige. Figurer skal være i sort/hvid og trykklare.
- Dansk og engelsk abstract, maks. 200 ord. Begge skal efterfølges af 3-6 søgeord.
- Foto af forfatteren.

At indsende et manuskript til et videnskabeligt tidsskrift er udtryk for en hensigt om at publicere manuskriptet i det pågældende tidsskrift. Behandling af indkomne bidrag kræver tid og opmærksomhed i redaktionen og hos dem, der skal vurdere manuskripterne. Dansk Sociologi betinger sig, at modtagne bidrag ikke samtidigt er indsendt til vurdering andetsteds eller har været publiceret tidligere. Tidsskriftet har ikke kapacitet til at vurdere ufærdige manuskripter.

Dansk Sociologi publicerer ny og original sociologisk forskning på dansk (og skandinaviske sprog). Dansk Sociologi accepterer som udgangspunkt ikke materiale, der tidligere er publiceret. Herfra er undtaget konferencepapers og working papers, der har været cirkuleret i begrænset omfang med henblik på diskussion med kollegaer og fagfæller. Hvis manuskripter tidligere har været offentligt tilgængelige, fx online som et working paper, skal de ved indsendelse udstyres med en note herom. Det gælder også for tidligere versioner, der ikke er helt identiske med det indsendte, hvis der er substansielle overlap i tekst eller datamateriale.

Alle artikler publiceret i Dansk Sociologi gøres tilgængelige online (<http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi>) et år efter publicering. Redaktionen er i denne sammenhæng indforstået med og påskønner, at tidsskriftets forfattere lægger kopi af deres bidrag op på egen eller deres institutions hjemmeside, også et år efter at bidraget er publiceret i tidsskriftet. Redaktionen ser dette som en mulighed for at øge kendskabet til artiklerne i Dansk Sociologi og tidsskriftet som sådan.

DANSK SOCIOLOGI

Nr. 3. 35. årg. 2024

REDAKTØRENS FORORD

ARTIKEL

Alexandrina Schmidt

Hverdagsteknologisk digitalisering: Et kvalitativt studie af socialt arbejde og mødet med udsatte borgere i det digitaliserede jobcenter

INTERVIEW

Sofie Dencker-Larsen og Peter Abrahamson

Socialt arbejde og sociologi: interview med Donald Forrester

ESSAYS

Heine Andersen

Er fondsregimet ved at overtage dansk forskningspolitik og -praksis?

ANMELDELSER

Donald Forrester:

The Enlightened Social Worker – An Introduction to Rights Focused Practice

Bell Hooks:

Alt om kærlighed. Nye visioner

Emma Holten:

Underskud. Om værdien af omsorg

PH.D.-OMTALER

Christian Haldrup

Managing Algorithmic Flexibility – The quality of work and evolving labour market inequalities in the Danish platform economy

Amanda Krog Juvik

Towards a less resource-intensive everyday life? Exploring relations between food, mobility, and housing practices

KUNSTNERPRÆSENTATION